

Мікола Адам Мястэчка (раман-серыял у двух сезонах)

Сезон першы

*В этом городе нет рок-н-ролла!
Рок-н-ролла здесь нет!..*

«Звери»

*Перемен требуют наши сердца!
Перемен требуют наши глаза!..*

«Кино»

Частка першая

Дзея першая

Эпізод 1

За вокнамі плакала восень. Стукалася дажджом у шкло, каб пусцілі, пашкадавалі. Разбівалася кроплямі з адчаю аб безуважнасць.

Нічога не змянілася за лета. Хлопцы, якімі былі боўдзіламі, такімі і засталіся, толькі смялейшымі сталі, нахабнейшымі. Асабліва

Кастальцаў з Хвалеём, якіх апошнім часам паўсюль бачылі ўдваіх. І адкуль такое сяброўства? Хіба што на адной вуліцы жылі, Індустрыяльнай?... Мама першага — уладальніца мясцовага салона прыгажосці, а бацька — дырэктар мясакамбіната, і ў яго раман з географічкай Наталляй Франсаўнай, пра які ўсе ведалі, але рабілі выгляд, што не ведалі. Бацька ж Хвалея звычайны сярэднестатыстычны п'янтос. Хвалеі, між іншым, выцягнуўся. Ростам быў ніжэй за ўсіх, нават ніжэй за яе, Дашу Белую, вучаніцу дзясятага «А», сімпатычную дзяўчынку, захопленую Кафкам. Яна не вельмі любіла кіно, больш кніжкі чытала. «Уладара пярсцёнкаў», «Гары Потара», Кафку, асабліва «Амерыку» Кафкі. Гуляць — не гуляла. Сумна і аднастайна было ў іх мястэчку і пайсці няма куды. Ніякіх выбігнасцяў. З задавальненнем згаджалася ўдзельнічаць у школьнай самадзейнасці, але тое адбывалася тры разы на год: на Новы год, на Восьмае сакавіка і на Дваццаць трэцяе лютага. Ды мерапрыемствы праходзілі амаль заўсёды аднолькава па падобных адзін на аднаго сцэнарах. Карацей — нудоцішка.

Гледзячы на Кастальцава з Хвалеём, Даша падумала, што ёй таксама хацелася б з кім-небудзь сябраваць, але з кім? Усе яе адносіны з аднакласнікамі абмяжоўваліся дзяжурнымі прывітаннем ды пакуль. Ні пра якое сяброўства яна раней не задумвалася. Хлопцы сябравалі адзін з

адным, але не ўсе. Колю Пінокія, празванага так за доўгі нос, наогул зачмырылі і не лічылі за чалавека, таму што ён не мог пастаяць за сябе і плакаў, як дзяўчынка, калі яго білі ці крыўдзілі. Ён нядрэнны, але баязлівы, старанны ў вучобе і ўсё такое, аднак школа для яго, напэўна, пекла. Ён нават рухаўся неяк бокам і стараўся апынацца бліжэй да сценкі, каб не атрымаць знянацку выспятка. Пакрыўдзіць слабога лічылася святым абавязкам кожнага годнага павагі «пэцана» (так хлопцы адзін аднаго звалі). Але гэта было не пра Пінокія.

Марыя Пятроўна, настаўніца рускай літаратуры і класны кіраўнік дзясятага «А», сядзела за настаўніцкім сталом, узвышаючыся над класам, чытала шпосыці гламурнае ў глянцавым часопісе, павольна адломвала кавалачкі шакаладу «Алёнка» (фольга пры гэтым шамацела так, нібы скардзілася на недастатковую далікатнасць) і насалоджвалася яго смакам. Усе вакол ведалі пра незвычайную прыхільнасць настаўніцы да салодкага, таму амаль не рэагавалі на яе міжвольныя прыцмокванні, занятыя сачыненнем на тэму «Як я правёў (правяла) лета». Ніхто ў класе не гаманіў і не мігусіўся, нават дзіўна, усе рупліва ўткнуліся ў раздадзеныя аркушыкі і складалі ўласныя вакацыі. Даша нічога не складала. Яна напісала, што ні на якія курорты не ездзіла, ні з якімі хлопчыкамі не знаёмілася, нікому не прызнавалася ў вялікім і чыстым каханні.

Напісала пра сваю старэйшую сястру, якая вучылася ў сталічным кульку, пра яе жыццё ў інтэрнаце, пра яе сябровак, якія прайшлі «Крым і Рым», як яны казалі; пра тое, як паспрабавала віно, але яно ёй не спадабалася, нейкае кіслае. Пра татку таксама напісала, які мог і ўдзень і ўначы тарашчыцца ў блакітны экран, лежачы на канапе. Яму было ўсё адно што глядзець, абы чалавечкі бегалі ці партрэцікі вяшчалі.

Блін, так закарцела з кімсьці параіцца, падзяліцца самым патаемным, ды проста пабалбатаць урэшце рэшг... Таня Паўлоўская, здаецца, нічога, як чалавек. На танцы ў Дом культуры ходзіць. Павінна адэкватна аднесціся, калі Даша прапануе ёй сяброўства. Толькі сядзіць яна заблізка да настаўніцы. Зразумела, ніякім падхалімажам ці яшчэ чым-небудзь падобным Паўлоўская не вылучалася, і сябровак у класе, здаецца, у яе не было...

Дзесяць гадоў знаёмы, а як чужыя.

Вырашана, трэба стусавацца з Паўлоўскай. З ёю будзе не сумна.

Эпізод 2

— Тань! — паклікала Даша аднакласніцу, даганяючы яе пасля ўрокаў. — Таня! Паўлоўская!.. Пачакай!..

— Чаго табе? — азірнулася тая, спынiўшыся на паўдарозе ад выхаду з школы.

— Адыдзем? — прапанавала Даша, параўняўшыся з Паўлоўскай, каб не замінаць натоўпу вучняў пазбаўляцца ад цяжару школьных сцен.

— Навошта? — запытала Паўлоўская, аднак рушыла ўслед за Дашай да найблiжэйшага акна.

— Разумееш, — узяла Даша аднакласніцу за руку, — я тут падумала, карацей...

— Кастальцаў, зыр, — заўважыў дзяўчат Хвалея, які накіроўваўся да школьных дзвярэй у кампаніі з Кастальцавым і яшчэ некалькімі «пэцанамі» з паралельнага класа, — Белая з Паўлоўскай, як «галубцы»...

— Лесбі, — паправіў яго Кастальцаў, дэманструючы сваю дамінуючую дасведчанасць і ўзіраючыся ў аднакласніц, якія хутка схавалі свае рукі за спіны. — І хто з вас актыў, а хто пасіў?

— Адвалі, Кастальцаў! — прамовіла Таня рашуча.

— А то чо? — бясстрашна выгукнуў Хвалея.

— Дратуй адсюль, ці дрэнна даходзіць? — крыкнула ў бок Хвалея Даша.

— Дрэнна, не тое слова! — не разгубіўся Хвалея.

Дашай раптам авалодала такая страшная непрыязнасць да гэтага прадстаўніка мужчынскага

роду, што яна ледзь стрымлівала сябе. На падаконніку дзяўчына намацала падручнік, кімсьці, мабыць, забыты, схапіла яго і шпурнула ў Хвалея. Хлопец ухіліўся, але быў крыху збянтэжаны.

— Чуеш, — выціснуў ён, — Белая! Ты чо, шалёная?

— Гэта ў яе абвастрэнне восеньскае, — прыдумаў Кастальцаў і засмяўся. Уся кампанія засмялася таксама, патураючы лідару.

— Ха-ха-ха, Кастальцаў, як смешна, — парыравала Таня.

— Так, Кастальцаў! — Невядома адкуль з'явілася географічка Наталля Франсаўна. — Што тут у вас адбываецца? Чаму дадому не ідзем? Ці жадаеце на дадатковыя заняткі застацца? Я ўладкую.

— Чаму адразу Кастальцаў? — роблена абурываецца той.

— Гэта Белая тут тэрмінатарам сябе аб'явіла, — прыйшоў на дапамогу сябру Хвалея. — Пастаўце яе ў вугал, Наталля Франсаўна, а то яна падручнікамі шпурляецца.

— Так, — пацвердзіў Кастальцаў, — прычым чужымі, папрашу заўважыць.

— Усё! — спыніла спрэчкі Наталля Франсаўна. — Заканчваем балаган і марш па хатах! Хвалея, дзяўчынак прапускаем наперад!

— А чо я? Я нічо.

Даша падхапіла Паўлоўскую за руку, і дзяўчаты бегма пакінулі школу пад улюлюканне аднакласнікаў. Беглі да Плошчы. Яна распласталася за некалькі дзясяткаў метраў ад школьнага двара. На рынкавым пятаку перайшлі на крок. Хлопцам, усім з той кампаніі, было ў іншы бок.

— Дэбілы, блін, — прамовіла Даша, супакойваючы сэрца, што імкнула выскачыць з грудзей спалоханым вераб'ём.

— Спрытна ты зарадзіла па Хвалею кніжкай, — пахваліла яе Таня. — А чаго клікала?

— Ды... мне няма каму... няма з кім... падзяліцца, ці што... самым патаемным, — не ведала, як сказаць, каб незнарок не пакрыўдзіць, Даша.

— У сяброўкі, ці што, клічаш? — здагадалася Таня.

— Ну, увогуле, так, — прызналася Даша. — І ў госці запрашаю, проста зараз.

— Калі чо, я не па тых справах, — успомніла дзяўчына намёкі Хвалея.

— Ты чо! — абурылася Даша. — Я тым больш не па тых. Не хочаш, так і скажы, што не хочаш. Перажыву як-небудзь.

— Ды добра, не парся, — згадзілася Таня. — Ты, здаецца, нармальная. Хадзем да цябе.

Дзяўчаты перайшлі дарогу, павярнулі направа, спушціліся ўніз тратуарам, мінаючы Рэстаран і

прадуктовую краму. За банкам павярнулі налева да пяціпавярховікаў. Прайшлі праз два двары і апынуліся каля пад'езда Дашынага дома. На трэцім паверсе Даша праткнула бакавыя дзверы ключом, адамкнула і, штурхануўшы іх ад сябе, прапусціла аднакласніцу наперад. Яе пакой знаходзіўся злева, адразу, як заходзіш. Дакладней, пакой яе і старэйшай сястры, але паколькі сястра цяпер жыла ў Мінску, пакой належаў Дашы цалкам, хоць двухпавярховы ложкак ніхто не разбіраў. Ды і навошта? Два ложка побач займалі б больш месца, а так было даволі прасторна. Ля акна — стол з чырвонага дрэва з чатырма ёмістымі шуфлядкамі і глыбокай паліцай унізе, паміж шуфлядкамі і бакавой сценкай. На стале — комп, часопісы розныя, падручнікі, сшыткі, настольная лямпа. Офіснае крэсла і мяккае крэсла побач. Адно каля сцяны. Трумо і банкетка за дзвярыма, шафа насупраць ложкаў. На падлозе — мяккі варсісты дыван. Сцены абвешаны плакатамі з выявамі Аўрыл Лавін, Сяргея Лазарава — улюбленага выканаўцы старэйшай сястры, Джарэда Лета, акцёра і вакаліста гурта «30 секунд да Марса», Джоні Дэпа, Эмі Лі, Нукі.

— Клёва ў цябе, — агледзеўшыся, сказала Паўлоўская.

— А ў цябе не так? — не зразумела Даша.

— Не так, — паціснула плячыма Таня. — Я ж

у бабулі жыву.

— А бацькі дзе?

— А бацькоў як карова злізала, — села ў крэсла Таня.

— Жэсць, блін, — прамовіла Даша. — Выбач, калі чо, я не ведала.

— Забудзься, — адмахнулася Таня. — Мы наогул адна пра адну нічога не ведаем.

— Так, — пагадзілася Даша. — Каву будзеш? — прапанавала.

— Давай, — пагадзілася сяброўка.

Даша ўключыла электрачайнік.

— Так што ў цябе здарылася? — нагадала Паўлоўская аб галоўным.

— Ёсць адна тэма, — сказала Даша. — Карацей...

Закіпеў чайнік, і Даша не дагаварыла.

Прыгатаваўшы кавы, яна разліла яе па кубках, падала адзін госці. Са сваім кубкам села на ложак насупраць Паўлоўскай, якая ўжо стамілася чакаць, заінтрыгаваная словамі новаспечанай сяброўкі, працягу, і таму нецярпліва спытала:

— Што карацей?

— Я, карацей, буду эма, — на адным дыханні выпаліла Даша, сціскаючы аберуч кубак, быццам грэючы аб яго пальцы.

— Гоніш? — не паверыла Таня.

— Праўда, — пацвердзіла Даша, і гэтулькі ў

яе позірку было рашучай упэўненасці, што Паўлоўская адразу паверыла пра не абы які намер аднакласніцы.

— Не зразумеюць, — сказала яна і сумна дадала: — Асабліва калі ты ў школу прыйдзеш у прыкідзе эма.

— Ну, так, — кінула Даша, нібыта згаджалася з песімістычным прароцтвам Паўлоўскай. — А чо такога? — Усё ж не хацела верыць у горшае. — Сяструха кажа, у іх там у Мінску эма на эма, і нармальна.

— То ў Мінску! — заўважыла Таня. — У нас цябе зачмыраць. Той жа Хвалеі першы пальцам стане паказваць, як на ўродку.

— Ну і фіг з ім, — сказала Даша. — Эма — гэта ж крута, а галоўнае, не сумна. А то заплеснелі ўжо ўсе тут. Я і ў чаце пазнаёмілася з эма-дзяўчынкамі. Яны такія цікавыя, прыкольныя.

— Так табе па прыколу прыспічыла ў эма ператварыцца? — спытала Таня.

— Не, чаму. Мне вельмі блізкія матывы і лад жыцця эма.

— І схільнасць да суіцыду ты таксама маеш?

— Навошта? — не зразумела Даша.

— Праехалі, — спыніла самую сябе Таня. — Твая справа. Што я цябе, адгаворваць буду? Шмоткі дзе будзеш браць?

— У пятніцу сястра прыязджае. Я з ёй аб усім

дамовілася. Яна і шмоткі прывязе, і пафарбуе мяне, — адказала Даша. — А ў суботу я ў новым вобразе прыйду на дыскач.

— Ну-ну, рэвалюцыянерка.

— Чаму адразу рэвалюцыянерка?

— А то хто ж?

— Ну клёва ж будзе, — настойвала Даша. — А як яшчэ выказаць уласнае «я»? Паказаць, што я асоба? Ты вось праз танцы свае самавыражаешся? Я буду праз эма-вобраз.

— Ды я ж не супраць, — усміхнулася Таня. — Проста цяжка табе давядзецца ў нашым балоце, хоць прыкольна будзе паглядзець на рэакцыю, асабліва настаўнікаў. А продкі твае што скажуць?

— Я думаю, ім увогуле пофіг, што са мной і як я жыву, — сказала Даша неяк сумна.

— Бывае, — уздыхнула Таня. — Такая ж фігня, як са мной. Толькі мае не хаваюць гэтага.

— Дык што, мы сяброўкі? — вырашыла нарэшце напрамую спытаць Даша аднакласніцу.

— Сяброўкі, сяброўкі, — запэўніла Таня, якой таксама вельмі карцела з кім-небудзь сакрэтнаіцаць і каму-небудзь па-сапраўднаму даверыцца. Даша Белая — чым не варыянт? Да таго ж сама прапанавала сяброўства.

Эпізод 3

Восень зарадзіла дажджы-кулямёты і расстрэльвала бесперапыннай залёвай ўсё жывое. Сцвярджала сябе, велічна заяўляючы, што прыйшоў яе час і нікому іншаму распараджацца на здабытай тэрыторыі не дазволіць. Аднак не ўсе страшыліся восеньскай макрэчы. Маладосці, верагодна, наогул невядома такое паняцце як «страх». Маладосць — безразважная і легкадумная, адчайна адважная і адзіная, хто здольны кахаць да самазабыцця, схільная да самаахвяравання і подзвігу, але не супраць атрымліваць падарункі і прызы, адначасова жорсткая і літасцівая, а яшчэ ўлюбёнка смерці і вайны. Нездарма Віктар Цой калісьці распавёў усяму свету, што *«война — дело молодых... лекарство против морщин»*. Бясстрашная маладосць не баялася восені, яе саманадзейных прастуд і ангін, таму што ў сэрцы маладосці жыла вясна, таму што маладосць і была вясной. І спыніць музыку восень таксама была не ў сілах. Як матылькі на яркае святло, на гукі музыкі імкнулі юнакі і дзяўчаты, будучыя мужчыны і жанчыны. Менавіта музыка аб'ядноўвала іх разам. Хай бессэнсоўная і дурная, але такая неабходная ў гэтыя некалькі гадзін, вылучаных кіраўніцтвам аддзела культуры пад дыскатэку, калі хлапчукі і дзяўчынкі, па сутнасці, маглі не прыкідвацца кімсьці, кім

павінны былі быць у грамадстве, а заставацца самімі сабой. Менавіта музыка валодала дарам надзяляць усіх і кожнага непасрэднасцю, а не прытворствам. Прытворствам жыццё забяспечвала напоўніцу. Абсалютна розныя, і ў сацыяльным становішчы, і ў разумовым развіцці, маладыя людзі, як цвярозыя, так і пад чаркай, не праходзілі міма, а абавязкова заходзілі ў танцзалы. Іх намеры былі розныя. Хтосьці хацеў танчыць, хтосьці адпачыць, хтосьці пазнаёміцца, хтосьці сустрэцца з сябрамі, пакурыць, пабалбатаць, хтосьці выпендрыцца і пабіцца, хтосьці цалавацца не тоячыся... Ні восень, ні яе дажджы-кулямёты не маглі перашкодзіць моладзі заставацца моладдзю. Таму яшчэ а шостае вечара ў суботу дыджэй Крол, вучань адзінаццатага класа з Першай школы, сын дырэктрысы мясцовага Дома культуры, афіцыйна аформлены мамай як супрацоўнік ДК па дамове падраду на паўстаўкі, завёў сваю «шарманку» так, што раздзіраліся калонкі «Аліса», і гук, які вырываўся з дынамікаў, як джын з бутэлькі, расцякаўся па ўсёй Плошчы і ахінаў сабой, забіваючы шум дажджу.

Паволі народ збіраўся. Прыходзілі па адным, па двое, па трое, потым цэлымі кампаніямі заходзілі ў фэ, але выходзілі на ганак, чакаючы асноўны прыток, які падцягваўся недзе а дзвянтай гадзіне, калі цямнела. Цемра ж, як вядома, сяброўка моладзі. Але гэта не азначала, што ніхто не танчыў

у фазе Дома культуры, аздобленага пад танцпляцоўку. Жадаючых хапала, асабліва з боку дзяўчат. Ім неабавязкова была прысутнасць хлопцаў пад хуткія рытмы, яны нядрэнна спраўляліся і без іх. Вось пад павольныя кампазіцыі іншая справа.

Даша прыехала на дыскатэку ў машыне Цімура, маладога чалавека яе сястры, які абавязаны быў знаходзіцца побач і сачыць за парадкам, паколькі служыў у міліцыі і якраз прыйшла яго чарга дзяжурыць. Апроч міліцыі за парадкам, як правіла, назіралі вартаўнік Дома культуры, хтосьці з супрацоўнікаў і хто-небудзь з настаўнікаў. Гэту неабходнасць увяла мясцовая ўлада пасля таго, як летась на падобным мерапрыемстве забілі да смерці аднаго хлопца.

Яе рыхтавалі да дыскатэкі, як Наташу Растову да першага балю. Сястра прывезла неабходныя рэчы, некалькі дыскаў з музыкой, якую меркавана слухалі эма, у чарговы раз запытала, ці канчатковае рашэнне Дашы змяніцца ў эма, і ўзялася за яе пераўвасабленне. Спярга пафарбавала Дашыны валасы ў чорны колер і выстрыгла ламаны чубок, чорным лакам пакрыла пазногці сястрычкі, потым адну пасму валасоў зрабіла ружовай, вочы і павекі багата апрацавала чорнай тушшу і касметычным алоўкам, вусны — бясколернай памадай. На ружовую ў абліпку футболку з доўгім рукавом

Даша апранула чорную маечку з чэрапам на грудзях, паласатыя чорна-ружовыя легінсы нацягнула на ногі. Абулася ў мацерчатыя ружовыя красоўкі. Завяршала ўбор сапраўдная балетная пачка з ружовага газу. Дзе адшукала ўсе гэтыя рэчы, сястра не прызналася. Верагодна, думала, што ў Дашы чарговая блазнота. Сходзіць на дыскатэку, як на карнавал, і супакоіцца. Ну не магла ж сапраўды, напраўду, сястрычка так здурнець на эма! Гэта ж не Мінск! Не зразумеюць кансерватыўныя жыхары правінцыйнага, а таму спакойнага бытаўкладу, бунтоўнага, можна сказаць, учынку звычайнай дзяўчынкі. Дый на спад ужо ішоў у вялікіх гарадах навамодны павеў. Старэйшая сястра не сумнявалася ў тым, што Даша проста дзівачыла і жадала спадабацца якому-небудзь хлопчыку, а якому, не казала, таму што ў яе ўзросце заўсёды нейкія таямніцы, па сабе ведала. Як бы там ні было, Цімур высока ацаніў новы Дашын вобраз. Яму спадабалася, але ён палічыў неабходным заўважыць, што да Хэлоўіна яшчэ далёка. Месяцам памыліліся. Тлумачыць яму нічога не сталі, казалі, што Даша праз спрэчку так прыбралася.

Высадзіўшы яе ля ўвахода ў ДК, Цімур ад'ехаў за будынак, каб нацешыцца блізкасцю з Верай (так звалі Дашыну сястру).

Тыя, хто знаходзіліся на вуліцы, на ганку Дома культуры, лігаральна аслупянелі, убачыўшы

Дашу. Яны нават не адразу зразумелі, што перад імі менавіта Даша, а не хтосьці іншы.

У Кастальцава і цыгарэта вывалілася з рота, так уразіў хлопца яе знешні выгляд.

— Прывітанне, Кастальцаў! — мінаючы яго, сказала Даша.

— Прывітанне, — праводзячы доўгім позіркам дзяўчыну, праямліў той.

Адзін Хвалеі не разгубіўся і не напружваў мозг.

— Зыр, Белая счарнела! — паказваючы пальцам на Дашу, выгукнуў ён. — Часам яны вяртаюцца! — кінуў ёй наўздагон.

— Пайшоў ты, Хвалеі! — азвалася Даша і паказала яму сярэдні палец.

— Чо сказала, аўца?! — кінуўся за Дашай Хвалеі, але тая ўжо схавалася за дзвярыма Дома культуры.

— Чо гэта было? — лыпаючы вачыма, быццам пазбаўляючыся ад насланя, спытаў Кастальцаў у Хвалея.

— Белая выйшла з пекла, — прабубніў Хвалеі.

— Яна чо, дура?

— Відавочна, што не разумная.

— Чуеш, а ёй так лепш, — раптам выказаўся Кастальцаў, прыкурваючы цыгарэту, прапанаваную Хвалеем. Той, не разумеючы, утаропіўся на

сябра. — Зараз яна стала сабой, баран, — засмяўся Кастальцаў.

— Мутантам, ці што? — прыдумаў Хвалеі.

— Сам ты мутант, — смяўся Кастальцаў. — Фантазію ўрубі...

— А-а-а, — працягнуў Хвалеі, нібыта зразумеў, што меў на ўвазе Кастальцаў, і засмяўся таксама.

Даша прывіталася з вартаўніком Віцькам, не старым яшчэ і прыемным на выгляд дзядзечкам, які сядзеў на сваім нязменным месцы за вахтавым сталом, у кепцы, што хавала раннюю лысіну, увайшла ў танцзалу, якая мігацела рознакаляровымі агнямі, і задрыгалася разам з усімі, пакуль на яе не звярнулі ўвагу. Яна лавіла на сабе здзіўленыя позіркі, захопленыя, пагардлівыя, нават юрлівыя, стаўшы цэнтрам сусвету, але паводзіла сябе так, быццам нічога не бачыла, і ўсё ж адчувала неверагоднае задавальненне.

Паўловскай у зале Даша не знайшла, колькі ні шукала вачыма. Пэўна, яшчэ не прыйшла, але прыйсці абяцала. Нібы ў пацверджанне яе думак, Таня паўстала з нядкуль, захоплена вылупіўшы вочы на сяброўку. Яна не магла не падтрымаць Дашу, хоць асабліва і не верыла ў тое, што дзяўчына адважыцца на падобнае. Але Даша апраўдала ўсе яе чаканні.

— Слухай, клёва! — пракрычала Паўлоўская

Дашы на вуха, маючы на ўвазе яе знешнасць. — Пойдзем адгэтуль! — паклікала за сабой, паколькі не жадала псаваць уражанні дрэннай музыкай, якая ніяк не падыходзіла да новага іміджу сяброўкі. Гэта ж не «Токіа-гатэль» і не «Слот» — любімыя Дашыны гурты.

— Куды? — разгубілася Даша. У вобраз-то яна ўвайшла, але не ведала, што з ім рабіць далей.

— Ubачыш, — цягнула за сабой Таня.

Дзяўчаты без шкадавання пакінулі танцпляцоўку з незразумелымі гукавывяржэннямі, названымі сучаснай музыкай, прашмыгнулі ў левае крыло і падняліся па крутой драўлянай лесвіцы з разьбянымі парэнчамі на другі паверх, дзе мясціліся прыёмная і паміж прыёмнай метадычныя кабінеты. У адным з іх расслабляліся з дапамогай віна, піва і торціка з чыпсамі некалькі дзяўчат. Гэта былі танцоркі з калектыву, у якім займалася Таня, — Аляўціна Мароз, Юля Перасільд і Руслана Міхайлоўская. Даша іх ведала ў твар, але ніколі блізка ні з кім не сутыкалася. Аля Мароз вучылася ў паралельным класе, дзве іншыя дзяўчынкі — у ліцэі, што знаходзіўся ў новым раёне, непадалёк ад ваенкамата і лякарні.

— Праходзь, — падпіхнула Паўлоўская Дашу з праходу ў кабінет.

Дашу здзівіла, хоць і не моцна, свабоднае распіццё спіртнога. Яна і падумаць не магла, што

дзяўчаты, якія займаліся танцамі, здольныя так хвацка ўжываць алкаголь. Аляўціна нават курыла, страсаючы попел з доўгай цыгарэты ў аднаразовую пустую шкляначку.

— Не бянтэжся, — выдыхаючы дым колцамі, сказала Аля, звяртаючыся да Дашы. — Як бачыш, мы не анёлы. Зрэшты, як і ты. Смела, — звярнула ўвагу на знешнасць і ўбор гасці. — Я думала, Танька гоніць. А ты насамрэч такая. Праходзь, не саромейся. Тут усе свае.

Даша нерашуча ўвайшла ў кабінет, села на прапанаванае Паўлоўскай крэсла. Таня прысуседзілася побач, каб Даша адчула, што прысутныя ёй не ворагі.

— Што піць будзеш? — спытала Аля.

— Не ведаю, — Даша паціснула плячыма. — Я яшчэ ніколі...

— Усё бывае калі-небудзь упершыню, — вымавіла Руслана Міхайлоўская — высокая хударлявая бландзінка, разліваючы па шкляначках віно.

— Пі, — працягнула адну шкляначку Дашы Аля, — за смеласць.

Даша ўзяла шкляначку абэруч, зірнула ў вадкае яго змесціва і пачала піць хуткімі маленькімі глыткамі, не адрываючыся, пакуль не выпіла ўсё.

— Цыгарэтку? — прапанавала Аля.

Даша згодна кіўнула, зацягнулася няўмела,

закашлялася.

— Пачакай, — спыніла сяброўку Таня, таму што Даша гатовая была заплакаць, ці то ад дыму, што патрапіў у лёгкія, ці то ад смеху дзяўчат, якіх рассмяшыла неспрактыкаванасць госці, — я пакажу. Глядзі, — узяла яна цыгарэту, — прамаўляеш «Ой, мама!» і адначасова ўдыхаеш. Спрабуй.

Даша зрабіла так, як падказала Таня. Вочы яе адразу павільгатнелі, падлога паплыла. Здавалася, яна знаходзілася на борце нейкай яхты, што калыхалася на хвалях. Стала добра і прыемна. Потым вочы раптам загарэліся, аднекуль з'явіліся бадзёрасць у прыскок з весялосцю, і Даша адчула, што ведае дзяўчат з метадычнага кабінета сто гадоў.

— Ну як? — Таня пацікавілася станам сяброўкі.

— Клёва! — паказала Даша вялікі палец, падняты ўгару, і зацягнулася яшчэ. — А што святкуем? — спытала.

— Нараджэнне новага чалавека, — адказала Юля Перасільд — пякучая брунетка з кароткай стрыжкай, неверагодна пластычная і абаяльная.

— А хто нарадзіўся? — не зразумела Даша.

— Ты, — прагучаў адказ.

— Ды ну вас, — засаромелася Даша. — Гоніце, пэўна.

— Хто гоніць? — запярэчыла Аля. — Гоніць дзед Андрэй сэм у Пацейках.

— Ну дзякуй тады, — не знайшла чаго іншага адказаць Даша. — А як вы тут... Дырэктрыса не заругае? — паказала рукой на стол з алкаголем.

— Не хвалявайся, — запэўніла Юля. — У нас усё чыкі-пукі.

— Калі дзяжурыць Мікалай Міхайлавіч, — сказала Руслана, — дырэктрыса спіць спакойна і ніколі яго не правярае.

— А хто такі Мікалай Міхайлавіч? — не разумела Даша.

— О, Мікалай Міхайлавіч, — падміргнула гасці Юля, — гэта Мікалай Міхайлавіч. Адным словам, лапачка.

— Бусечка, — падтрымала Аля.

— Міравы чэл, — дапоўніла Руслана.

— Наш новы рэжысёр, — больш падрабязна растлумачыла Таня. — Малады, параўнальна, жудасна разумны, але афігенна абаяльны. І так нас разумее...

— Так разумее, — падтакнула Юля, — што дазваляе некаторыя непрадугледжаныя, несанкцыянаваныя...

— Язык не зламі, — перабіла сяброўку Руслана.

— Карацей, з ім можна ўсё, — паставіла кропку Аля, — і за ім, як за мурам. Ніколі не здасць

і не зробіць балюча. Проста адвал башкі.

— А хіба яшчэ ёсць такія? — не паверыла Даша.

— Трапляюцца, як бачыш, — сказала Руслана.

— Павязе ж камусьці, — дапусціла Таня.

— Галоўнае, каб на сцерву не нарваўся, — заўважыла Юля.

— Добра, давайце вып'ем, — прапанавала Аля. — Хто там за бармэна?... За смелых і сапраўдных!

Дружна выпілі.

Даша раптам пачала задыхацца. Паветра бракавала катастрафічна. Ногі падкошваліся, як саламяныя. У вачах пацямнела. Яркая ўспыхвала і згасала ў іх лямпачка. Шкляначка з віном выпала з рук, добра, што не на падлогу — не запырскала дыван, скрылавіла адно стол з некалькімі паперамі на ім. Ванітны камяк падпаўзаў да горла. Трэба было на вуліцу. Тэрмінова. Аднекуль узяліся сілы, і Даша рванула з месца, дапамагаючы рукамі, шукаючы апоры ў сценах, прэч з будынка. На лесвіцы ледзь не падварнула нагу, няўдала спатыкнуўшыся. Скацілася б уніз кулём, калі б рукі не ўчапіліся за парэнчы. Вымушаная затрымка справакавала захраслы ў горле ком да дзеяння. Ён нястрымна падкочваў, жадаючы вызваліцца з вязніцы, як лава з вулкана. Заціснуўшы рот далонню, Даша, пахістваючыся, на амаль нягнуткіх

нагах, вырвалася з Дому культуры на паветра, як дым з пячной трубы, урэзалася галавой у живот стаяўшага на яе шляху Хвалея, які вырашыў пакурыць пасля выпітых некалькіх вялікіх глыткоў піва, учапілася, як абцугамі, у яго рукі, каб не паваліцца. Тут жа яе званігавала проста на ногі Хвалея, які абуў зусім новыя, ні разу не надзяваныя берцы.

— Белая! Тварына! — загарлапаніў Хвалея, быццам яго рэзалі, да слёз амаль ад крыўды за сябе. — Прыбярэце яе ад мяне! Ты чо творыш, пудзіла?! — ударыў дзяўчыну па руках тыльнымі бакамі далоняў і па галаве, спрабуючы пазбавіцца ад павіслай на ім, як на слупе, аднакласніцы.

— Не чапай яе! — наляцела каршуном Паўлоўская, якая паспяшалася на дапамогу сяброўцы, але не дагнала своечасова.

Прысутныя пасталі колам, назіраючы за тым, што адбывалася, але не ўмешваліся. Хтосьці зларадна пасмейваўся, хтосьці цікаўна ўзіраўся, хтосьці выкрыкваў пахабныя заўвагі.

— Адвалі ад мяне, тварына! — яшчэ раз стукнуў па галаве Хвалея Дашу, і тая адпусціла рукі, павалілася на карачкі, задыхаючыся ў ванігавых пазывах. — Заб'ю! — занёс нагу для ўдару ў живот.

Эпізод 4

Жаданне Хвалея паквітаца за сапсаваныя абутак і калашыны цалкам зразумела. Але ж нельга біць ляжачых, тым больш дзяўчынку, значна слабейшую і пры гэтым бездапаможную. Тым не менш ніхто не спыніў Хвалея, нават не паспрабаваў, акрамя Паўлоўскай, якую Хвалея адшпурнуў ад сябе, як кацяня.

— Мікалай Міхайлавіч! — завішчала тады Таня, не то ад болю, не то ад распачы.

І ён з'явіўся. Перахапіў занесеную нагу Хвалея, падсек апорную і, рвануўшы на сябе, адпусціў. Хвалея шмякнуўся спінай прама ў Дашыны ваніты, нічога пры гэтым не расплюхаўшы.

— Бліна! — прароў ён, адмаўляючыся верыць у тое, што адбылося. На вочы наварочваліся здрадлівыя слёзы. Тыя ж, хто, стаіўшы дыханне яшчэ некалькі імгненняў таму хварэлі за яго, зараз над ім смяліся.

— Разышліся ўсе! — загадаў Мікалай Міхайлавіч, быццам на пляцы. І яго паслухаліся. Хтосьці вярнуўся ў танцзалу, хтосьці адышоў дапіваць пакінутае ўбаку з кампаніяй, хтосьці закурваў, павярнуўшыся спінай, некаторыя, разбіўшыся на пары, сыходзілі абменьвацца пацалункамі.

Мікалай Міхайлавіч дапамог Дашы падняцца, потым узяў на рукі, як дзіця.

— Вешайся! — стрэліў пагрозай яму ў спіну Хвалеі. Ён стаяў, выціраючы куртку паперай, якую працягнула яму нейкая спагадлівая дзяўчына.

— Прабачце, вы штосьці сказалі? — азірнуўся Мікалай Міхайлавіч — высокі, шыракаплечы, крэпкі, коратка, па-вайсковаму стрыжаны малады чалавек гадоў дваццаці пяці-трыццаці, — ветліва ўсміхаючыся. Адно правае вока яго нервова торгалася, ды невялікі шнар пад ім у выглядзе птушачкі, хутчэй за ўсё ад нажа, набрыняў.

— Нічо, — буркнуў Хвалеі, працягваючы выціраць куртку.

Беражліва трымаючы на руках Дашу, Мікалай Міхайлавіч хуткім крокам накіраваўся да прыбіральні, Таня патэпала следам.

— Мікалай Міхайлавіч, — казал яна па дарозе, апраўдваючыся, — гэта я ва ўсім вінаватая. Але хто ж ведаў, што так выйдзе? Мы не думалі, што на яе так падзейнічае...

— Індык таксама думаў, — адгукнуўся Мікалай Міхайлавіч. — Каб я яшчэ раз звязаўся з вамі...

— Больш такога не паўторыцца, — абяцала Таня.

— Што, больш ёй наліваць не будзеце? — з'едліва сказаў Мікалай Міхайлавіч. — Ці ў сяброўстве адмовіце, як не прайшоўшай кастынг?

— Мікалай Міхайлавіч, што вы такое кажаце? — не зразумела Таня.

— Слухай мяне сюды, — рэзка спыніўся Мікалай Міхайлавіч, абярнуўшыся да дзяўчыны, — калі хоць адна душа даведаецца пра сённяшні інцыдэнт тут ці ў школе, на мяне больш можаце не разлічваць. Прыкрываць вас я не стану, можаш не сумнявацца...

— Ды ніхто не даведаецца! — абурана ўсклікнула тая. — Хвалей заткнецца і затаіцца, выношваючы план помсты. Не ў яго інтарэсах раздзімаць з мухі слана. Усе нашы будуць маўчаць, ды і стукацтвам наша школа ніколі не славілася. А ў метадычным мы ўсё прыбярэм, не хвалюйцеся.

— Глядзі мне, — зноў закрочыў Мікалай Міхайлавіч. Таня ледзь паспявала за ім.

Расчыніўшы дзверы ў жаночую прыбіральню, Мікалай Міхайлавіч строгім позіркам выдварыў некалькіх дзяўчат з раёна, якія, седзячы з півам на шырокім падаконніку, абмяркоўвалі нейкага крутога чэла, што разабраўся на мінулых выхадных у данс-клубе «Пацейкі» з дзясяткам адмарожаных мясцовых крутаўэлкаў. Няхочучы, яны саступілі памяшканне Мікалаю Міхайлавічу, недвухсэнсоўна падміргнуўшы сыходзячы.

Мікалай Міхайлавіч уключыў у кране халодную ваду, паставіў Дашу на ногі, нахіліўшы да ракавіны.

— Давай дапамагай сяброўцы! — абхапіўшы Дашу аберуч, каб тая не страціла раўнавагу, загадаў Паўлоўскай памыць твар дзяўчыны.

Даша штосьці невыразнае прамукала, калі халодная вада кранулася яе вуснаў і шчок, паспрабавала супрацівіцца.

— Даша, супакойся, — ласкава прашаптала Таня, — усё добра.

Дзяўчыну зноў скруціла, яна пачала задыхацца, выдаючы гучныя ванітныя гукі, але ванітаваць больш не было чым. Яна выплёўвала страўнікавы сок.

— Дай ёй вады! — загадаў Мікалай Міхайлавіч Тані.

Тая паслухмяна набрала вады ў шклянку. Мікалай Міхайлавіч узяў шклянку з яе рук, паднёс да Дашыных вуснаў.

— Пі! — строга прамовіў.

Даша замахала рукамі, затупала ножкамі.

— Не хачу! — прадраціся словы праз сліну. — Вельмі дрэнна, — перайшла на паўшэпт і абмякла, ногі падкасіліся.

— Яна чо, таго? — спалохалася Таня.

— Не, вырубілася, — адказаў Мікалай Міхайлавіч. — Зараз спаць будзе. Крызіс мінуў.

— А чо з ёй было?

— Не піла яна, мабыць, ніколі. А вы яе, не шкадуючы, відаць, спансавалі. Атручванне ў яе

алкагольнае ці алергія на спіртное.

— І чо цяпер?

— Чо-чо? — перадражніў Таню Мікалай Міхайлавіч. — Калі размаўляць навучыцеся? Спаць будзе. Толькі яе дамоў трэба неяк...

— Я зараз патэлефаную, — дастала Таня мабільны, набрала нумар Дашынай сястры. Доўгія гудкі. Яшчэ раз набрала. Тое ж самае. Трэці раз набрала. Зноў безвынікова.

— Добра, паказвай дарогу, — узяў Дашу на рукі Мікалай Міхайлавіч, накіраваўся прэч з прыбіральні.

Вартаўніку ён сказаў, што хутка вернецца. Ісці сапраўды было недалёка. Нейкіх паўтары сотні метраў.

Мікалай Міхайлавіч прыкрыў Дашу сваёй курткай ад дажджу, які, хоць і прыцішэў, але не спыніўся, на галаву сабе нацягнуў бейсболку. Таня ішла побач пад парасонікам.

Дзверы ў кватэру адчыніў Дашын тата. Мама з'ехала напярэдадні з сяброўкамі і знаёмымі, усяго каля дзесяці чалавек, на мінібусе ва Украіну гандляваць.

— Добры вечар, Сяргей Мікалаевіч, — прывіталася Таня.

— Прывітанне, — здзіўлена ўтаропіўся на нечаканых гасцей сярэдніх гадоў высокі мужык у белай футболцы і ў спартовых портках з лампасамі.

— Дазволіце? — ветліва папрасіў Мікалай Міхайлавіч прапусціць яго ў кватэру. Дашын тата збочыў.

— Налева адразу, — падказала Таня дарогу Мікалаю Міхайлавічу.

Яны разам увайшлі ў пакой. Таня разаслала пасцель, Мікалай Міхайлавіч паклаў Дашу, разуў і сцягнуў з яе «пачку». Потым накрыў коўдрай.

— Наўродзе ўсё, — сам сабе сказаў.

— Што, уласна... — дрэнна цяміў Дашын тата.

— Усё ў парадку, — усміхнуўся яму Мікалай Міхайлавіч. — Проста заснула ваша дачка. Будзіць было няёмка. Так што і вы не турбуйце яе, калі ласка. Ну, усяго добрага!

— Да пабачэння, Сяргей Мікалаевіч, — развіталася і Таня, спяшаючыся за Мікалаем Міхайлавічам.

— Да пабачэння, — прамовіў услед Дашын тата, паціскаючы плячыма.

Выйшаўшы з пад'езда, Мікалай Міхайлавіч спыніўся, памацаў па кішэнях, дастаў цыгарэту, закурыў.

— Далёка не хавайце! — адважнай хадой прадэфіляваў Хвалея блізка ад Мікалая Міхайлавіча і дзяўчыны. А непадалёк паўколам пасталі сямёра дзецюкоў, значна старэйшых за Хвалея, з яго двара.

— Курыць шкодна, — заўважыў Мікалай

Міхайлавіч.

— Шкодна не курыць, — парыраваў Хвалей.

— Яно і відаць, — усміхнуўся Мікалай

Міхайлавіч.

— Хвалей, ты чо? Ачмурэў? — Гэта Таня.

— Затухні, аўца! — прамовіў Хвалей.

— Імбецыл! — выдала Таня, прадбачліва схаваўшыся за спіну Мікалая Міхайлавіча.

— Выбачся! — ветліва папрасіў Мікалай Міхайлавіч Хвалей.

— Чуеш, дзядзька, — падышлі астатнія, але казаў адзін. У святле вулічнага ліхтара Мікалай Міхайлавіч добра разгледзеў падонкаватую фізіяномію чалавека, які, хугчэй за ўсё, нядаўна вызваліўся. — Не табе вучыць манерам нашых хлапцоў.

— А ці табе? — усміхаўся Мікалай Міхайлавіч.

— А чо, я за настаўніка не сыду? — заіржаў той, і ўсе заіржалі.

Мікалай Міхайлавіч не стаў чакаць, пакуль на яго нападуць. Ён ударыў першым. Закон нечаканасці заўсёды спрацоўвае. Хвалей атрымаў не балюча, але непрыемна. Астатнія разляталіся ад шалёных, хуткіх і ўдалых кулакоў Мікалая Міхайлавіча, як кеглі. Не падставіўся пад іх толькі былы вязень. Ножыкам пачаў палохаць.

— Паслухай, шаноўны, — сказаў яму Мікалай

Міхайлавіч, — я не хачу цябе калечыць. Давай разыдземся мірам. Твой хлапец сам вінаваты, біў па галаве дзяўчынку, хацеў пацэліць нагой у жывот. Правільна гэта, як па-твойму?

— Не, — скрыгочучы зубамі, падумаўшы, адказаў той.

— Ну так мы пойдзем? — узяў за руку Мікалай Міхайлавіч Таню, якая з жахам і захапленнем адначасова назірала за ўсім, забыўшыся нават парасонік адкрыць.

— Валі, — гэтак жа працадзіў падонкаватага выгляду малады чалавек, сплюнуўшы пад ногі.

Упэўнена чаканячы крок, Мікалай Міхайлавіч накіраваўся да Дома культуры.

— Ваша куртка, Мікалай Міхайлавіч, — працягнула яму дзяўчына куртку, пра якую ён забыўся, і забыўся б яе ў Белых дома, калі б не Таня.

А дыскатэка заканчвалася, заставалася зусім крыху — і аб'являець апошнюю павольную кампазіцыю.

Таня забегла на другі паверх, дзе яе сяброўкі ўжо ўсё дапілі і даелі і прымаліся за ўборку.

— Ну чо там Белая? — пацікавілася Аля.

— Абрыгалася ўся, — сумна адказала Таня. — Мы яе з Мікалаем Міхайлавічам дадому праводзілі. — Потым вочы Таніны ўспыхнулі, як зоркі. — Але вы б бачылі, як Мікалай Міхайлавіч махаецца!..

— А што здарылася? — былі заінтрыгаваны дзяўчаты.

Не прапускаючы ніводнай дэталі, часам выдумляючы, Таня распавяла пра сутычку, а слухачкі слухалі яе, нібы вучні на цікавым для іх уроку, перапытваючы, дзе незразумела.

Эпізод 5

Даша праспала ўсю ноч і паўдня, раз-пораз выкрыкваючы нешта ў сне. Магчыма, змянялася як чалавек. Так бывае, засынае адзін чалавек, а прачынаецца зусім іншы. Абсалютна непазнавальны, хоць з ранейшым тварам, з ранейшымі рукамі і нагамі. Хто ведае, што ёй снілася? Вера, наадварот, амаль не спала, праседзела ўсю ноч каля Дашынага ложка ў крэсле. Паўлоўская ўсё ж датэлефанавалася і сцісла распавяла пра здарэнне з Дашай. Спачатку Вера не надала ўвагі. З кім не здараецца напіцца? Яна выдатна памятала сваю першую сустрэчу з алкаголем, якая скончылася абдымашкамі з унігазам, думала ніколі больш нават не прыгубіць спіртнога. Але ўсё неяк хутка прайшло, не пакінуўшы ніякага следу, проста не напівалася больш. У студэнцкім жыцці без застолляў ніяк, ды і з хлопцамі на цвярозую галаву праблематычна штосьці наладзіць. Таму Вера, вярнуўшыся дамоў і

пераканаўшыся, што Дашка спіць, таксама лягла. Забралася на верхнюю паліцу і салодка засапла ў абдымках адчуванняў, атрыманых у машыне з Цімурам. А Дашка сярод ночы як загарлапаніць штосьці з вакальнай жаночай партыі гурта «Слот»! Вера ледзь лоб не пабіла аб столь, вырываючыся ад сну. Спусцілася, паглядзела на Дашку. Наўродзе звычайна ўсё. Пасопвала сабе тая ў глыбокім сне, лежачы правай шчакой на падушцы. Схадзіла на кухню, папіла вадзічкі, праверыла, як татка. Таго не было. Успомніла, што яму ў начную. Ён рабіў вартаўніком на масласырзаводе. Вярнулася ў пакой. Толькі хацела прылегчы, як Дашка зноў загарлапаніла штосьці «Слотаўскае», перавярнуўшыся на спіну і размахваючы рукамі, нібы ў трызненні. Сяк-так супакоіўшы малую, змочваючы ёй скроні халоднай вадой, Вера вырашыла, што лепш панаглядаць, а то яшчэ паб'ецца Дашка аб верхні ложка у незразумелым прыпадку. Так і праседзела ноч да раніцы, як сядзелка ля цяжкахворага.

Потым прыйшоў бацька. Вера прыгатавала яму яечню.

— Што з Дашай? — спытаў ён у старэйшай дачкі.

— А што? — хаваючы вочы, адчуваючы віну за Дашкін стан, адгукнулася Вера.

— Яе прынёс нейкі мужык на руках у

суправаджэнні Тані Паўлоўскай, — адказаў Сяргей Мікалаевіч, сядваючы за стол.

— Я ведаю, мне Таня тэлефанавала, — сказала Вера.

— Напілася, ці што? — здагадаўся Сяргей Мікалаевіч.

— Ды не, тата, пэўна, дрэнна стала, — павярнуўшыся спінай і робячы выгляд, што мые патэльню ў ракавіне, адказала Вера.

— Дапусцім, — зрабіў выгляд, што паверыў, Сяргей Мікалаевіч. — А з абліччам яе што? — спытаў.

— А што? — Вера зрабіла выгляд, што не зразумела.

— Ты мне не штокай, — жаваў Сяргей Мікалаевіч, — я пытанне задаў.

— Тат, у нас, у дзяўчынак, — паспрабавала растлумачыць дачка, — зусім іншае паняцце пра прыгажосць, чым у вас, мужчын. Даша эксперэментуе. У яе ўзросце гэта нармальна.

— І ванітаваць ва ўсіх навідавоку — таксама нармальна? — з'яхіднічаў Сяргей Мікалаевіч. — Вушы вянуць, як пра вас мне пачынаюць вымаўляць. Не ведаеш, куды ад сораму дзецца.

— А ты пабольш слухай, — заявіла Вера.

— Добра, — даядаючы, прамовіў Сяргей Мікалаевіч, — вернецца маці, разбярэцца з Дашкай. З табой ужо бескарысна. Я спаць.

І так заўсёды. Бацька ніколі не ўнікаў і не спрабаваў углыбіцца ў праблемы ўласных дзяцей. Імі займалася мама. Ён наогул быў шчаслівы, калі яго ніхто не чапаў і не турбаваў, уткнуўшыся ў тэлевізар, па якім глядзеў фільмы з DVD-дыскаў. Жыццё на экране хвалявала яго больш, чым сям'я. Для прыстойнасці скажа пару павучальных слоў, пачуўшы пра дочак што-небудзь на вуліцы ці на працы, і ўсё. Эгаіст, адным словам. Навошта тады жаніцца было, дзяцей заводзіць? Ім жа, апроч матэрыяльнай дапамогі, патрэбна і маральная падтрымка блізкіх людзей. А так атрымлівалася, што татка проста адкупліваўся грашыма, абы яго пакінулі ў спакоі. Ды ну яго, гарбатага магіла выправіць. Пайшоў спаць, хай спіць. Менш лаянкі будзе, калі Дашка ўстане. Дашка любіла лаяцца з бацькам, каб разварушыць яго неяк, часам у яе атрымлівалася, ён рабіўся вясёлым і радасным, хадзіў з ёй куды-небудзь, песціў, ганарыўся статусам бацькі, але часцей замыкаўся ад усіх, як у камеру, нікога ні бачыць, ні чуць не жадаў. З мамай усё часцей сварыўся. Без нагоды. Проста так. Яны нават спаць разам перасталі. Татка зараз пад тэлевізарам абярложыўся.

— Вера! — пачула раптам Вера Дашкін голас. — Вер!..

Старэйшая сястра паспяшалася да малодшай.

Даша пачувалася пагана, але цярпіма, толькі ў

горле перасохла і дужа хацелася піць. Вера наліла ёй расолу. Даша выпіла поўную шклянку.

— Дзякуй, — аддала пустую.

— Ты як? — пацікавілася Вера, ветла ўсміхаючыся.

— Жэсць, — вымучана ўсміхнулася Даша ў адказ.

— Чаго напілася так?

— Ды сама не ведаю. Але так добра спачатку было. А потым так дрэнна...

— Гэта непазбежна пры неабмежаваным ужыванні, — вучыла старэйшая сястра.

— І чо зараз рабіць? — прасіла Даша рады.

— Ну, калі сорамна за ўчорашняе, — прамовіла Вера, — значыць, «свята» атрымалася. Ты хоць памятаеш, што нарабіла?

— Месцамі, — адказала Даша.

— Спытаеш у Тані Паўлоўскай, — падказала Вера, — яна ў падрабязнасцях распавядзе.

— Ды ўжо ж, — уздыхнула Даша. — А ты як пагуляла? — спытала.

— Афігенна! — зарумянілася Вера.

— Добра табе.

— Не зайздросць. Не за гарамі і да цябе гэта прыйдзе.

— Хугчэй бы.

— Добра, давай дуй у душ, — прапанавала Вера, — а то ты на мурзатага чарцяня падобная...

— Вер, ты калі з'яжджаеш? — перабіла сястру Даша.

— Заўтра. Мяне Цімур адвязе. А што?

— Пафарбуеш мяне яшчэ раз? — папрасіла Даша. — А далей я сама.

— Ты сур'ёзна?!

— Гэта маё, Вер, я адчуваю.

Даша вылезла з-пад коўдры і зашлёпала босымі нагамі ў ванны пакой.

Дзея другая

Эпізод 6

Школу чакаў сюрпрыз. Зрэшты, сюрпрызы школа атрымлівала кожны дзень. Наўрад ці яшчэ адзін штосьці б змянiў у яе творчай біяграфіі. Нагледзелася за некалькі дзясяткаў гадоў існавання. Але дзеці ёсць дзеці — вялікія фантазёры і выдумшчыкі. Куды там да іх дарослым, чыё ўяўленне, на жаль, прымiтыўнае. У каго яно не затупілася, як аловак, тыя сталі пісьменнікамі або мастакамі, творчымі людзьмі.

А пакуль дзеці застаюцца дзецьмі — дарослыя, як на вулкане. І іх, дарослых, вельмі раздражняюць няўрымслівасць і неардынарныя паводзіны дзяцей, што вядуць да непаразумення і

непрыняцця як асобы. У дарослых усё проста. Павінна быць так, як яны вырашылі ці казалі, і ніяк інакш. Пакуль дзіця несамастойнае, пакуль ім займаюцца адмысловыя сацыяльныя інстытуты, то бок бацькі, дзіцячы сад, школа, прафгэхвучэльня, і думаць не мажы пра праяву якіх-небудзь асобасных якасцяў. Дарослы чалавек, асабліва настаўнік, заўсёды лепш за дзіця ведае, што таму патрэбна, нават калі не мае рацыі ў гэтым веданні. Дзіця абавязана быць кіраваным, быццам яно таксі якое. У адваротным выпадку заяўляецца, што дзіця псіхічна ненармальна і яго неабходна ізаляваць ад астатніх дзяцей, пакуль тыя не заразіліся той жа хваробай, як вірусам. Ох, як баяцца дарослыя незразумелага, не жадаюць углыбіцца ў праблему і разабрацца. А патрэбна — усяго нічога. Уважліва паставіцца да захаплення дзіця, удумліва, часам і для сябе чаго-небудзь запазычыць. Дык не. Дарослыя лепш усё ведаюць, таму што яны больш пражылі. Іх жыццёвы досвед значна багацейшы. А тое, што эвалюцыя не стаіць на месцы, — не хвалюе. Безумоўна, не ўсе дзеці развіты аднолькава, зрэшты, як і дарослыя, але часцей за ўсё і тых, і другіх імкнуцца пазачэсваць пад адзін грабянец. Аднак праблема бацькоў і дзяцей менавіта ў адмаўленні дзіцячага свету як роўнага даросламу. Толькі таму адбываецца большасць катастроф і драм.

Даша не жадала быць, як усе. І разам з усімі дэградаваць. Выказаць пратэст супраць асераднення школьнага выхавання яна магла толькі пры дапамозе самавыяўлення. Выпадковае знаёмства з адной дзяўчынкай у сацсетцы падштурхнула яе набраць у пошукавіку слова «эма», каб болей даведацца пра модную субкультуру. І ёй спадабалася. Не ўсё, вядома. Але вобраз — самае тое. Магчыма, яе бунтарства палічуць беспадстаўным. Настаўнікі і ўсе астатнія дарослыя ў мястэчку зломяць галаву над вырашэннем пытання: чаму? У нас жа ўсё так спакойна і стабільна. Вучыся, займайся свабодна, але ў прыстойным выглядзе... Сябе Даша разумела. І калі ні да каго не дойдзе яе спроба разбурэння стэрэатыпаў, што ж, спачатку ўсё прасунутае і цікавае ўспрымалася ў штыкі.

Вера падтрымала Дашу, родны ж чалавечак. Ды і што такога крамольнага ў чорна-ружовых тонах? Лепш быць эма, чым скінхэдам ці панкам, ці гопнікам. Яны хоць не б'юць нікога, проста эмоцый не стрымліваюць, плачуць, калі хочацца плакаць, смяюцца, калі хочацца смяяцца, пры гэтым нікога не крыўдзяць і не крывадушнічаюць. Ну а макіяж — узроставае, пройдзе.

Яна нафарбавала Дашу яшчэ лепш, чым у першы раз. І вусны чорнай памадай намазюкала, алоўкам абвяла, каб выразнейшымі былі. Заплечнік

Даша памяняла на касматую торбу, кшталту паштовай, паклала некалькі падручнікаў і сшыткаў туды. Да школы яе падвезлі на машыне, хоць ісці — пяць хвілін. Цімур вырашыў, што ад школы зручнейшы выезд на трасу.

Потым сёстры абняліся на развітанне. Цалавацца не сталі, каб не запэцкаць адна адну памадай. Вера абяцала прывесці ў наступны прыезд яшчэ абновак па тэме.

Дажджу з раніцы не было. Ноч яго спажыла цалкам, размазала па асфальце, пакінуўшы адно лужыны.

У двары, ля самых варот, дагнала Паўлоўская.

— Прывітанне, — усміхнулася.

— Прывітанне, — патупіўшы вочы, адказала Даша і засаромелася. Яна ж памятала, хоць і не ўсё.

— Ты чаго, за суботу перажываеш? — здагадалася Таня. — Забудзься і разатры.

— Праўда, ці што? — падняла вочы на сяброўку Даша.

— Вядома, — кінула Таня. — Клёвы прыкід, — зацаніла. — Крута!

— Тань, а хто гэты мужык, ну, які нёс мяне?... — вырашыла спытаць Даша, каб ведаць: раптам перасячэцца калі-небудзь з ім, а памятала толькі нос яго шырокі і такія ж скулы гладкапаголеныя, ды вочы зялёныя і ўважлівыя.

— А ты чо, не памятаеш? — не паверыла

Таня.

— Памятаю, — няўпэўнена адказала Даша. — Але не да канца, — дадала.

— Гэта наш Мікалай Міхайлавіч, — з гонарам прамовіла Таня.

— Той, пра якога вы казалі?

— Ён самы, — ахвотна пацвердзіла Таня. — Але ты не ведаеш самага цікавага, — па-змоўніцку падміргнула. — Мікалай Міхайлавіч потым такі клас самаабароны паказаў. Хвалеі наш нейкіх вырадкаў мясцовых сабраў, і яны прасачылі за намі, калі мы цябе дахаты неслі, дакладней, Мікалай Міхайлавіч нёс, а я дарогу паказвала, таму што да сяструхі тваёй не маглі датэлефанавацца. Дык вось, калі мы выйшлі з пад'езда, яны напалі на нас, прыкінь!..

— Ты чо?! — здзівілася Даша.

— Ды Ван Дам адпачывае! — захоплена выклікнула Таня. — Мікалай Міхайлавіч іх як цуцыкаў раскідаў, — працягвала. — І ўсё так хутка, прыкінь, я нават спалохацца не паспела. А адзін з нажом на Мікалая Міхайлавіча кінуўся...

— І чо?

— Ты б бачыла! — захаплялася ўспамінам і перажытымі адчуваннямі дзяўчына. — Ад аднаго позірку Мікалая Міхайлавіча той мярзотнік нож выпусціў і прасіў прабачэння, як малалетка. А Мікалай Міхайлавіч узяў мяне за руку, сказаў «да

спаткання», і мы пайшлі ў Дом культуры.

— Чо ты тут сачыняеш, Паўлоўская! — дзяўчат дагналі Хвалеі з Кастальцавым.

— Сачыняюць бабы на кірмашы! — адказала Таня.

— А ты, чо, не баба? — заіржаў Хвалеі.

— Яна дзяўчынка яшчэ, — умяшаўся Кастальцаў. — Улаўліваеш розніцу?

— Белая, — пхнуў Дашу ў спіну Хвалеі так, што тая ледзь не павалілася, — калі куртку прыйдзеш мыць?

Даша развярнула і засандаліла яму паміж ног сваёй паласатай чорна-ружовай ножкай у красоўцы, той і войкнуць не паспеў.

— Сам памыеш! — працадзіла і пайшла далей.

Перасільваючы боль, Хвалеі выкінуў нагу ў бок дзяўчыны, але прамахнуўся.

— Стой! — выгукнуў ён — Зараз вылізваць будзеш!

— Ату яе! Ату! — зацюгакаў Кастальцаў.

— Даша, бяжы! — пракрычала Таня сяброўцы.

І Даша пабегла, Хвалеі — за ёй.

Дзяўчына абмінула Колю Пінокія і ўзбегла па прыступках на школьны ганак.

Хвалеі расцягнуўся на тых на прыступках.

Пінокія падставіў яму падножку і адразу

сціснуўся ўвесь ад нечаканасці, здзіўлены сваёю смеласцю, застыў на месцы.

Хвалей моўчкі падняўся і моўчкі з размаху заехаў Пінокія кулаком у сківіцу. З рота небаракі пырснула кроў, а сам ён паваліўся на зямлю, як падкошаны. Акуляры яго зляцелі, і Хвалей дэманстратыўна раздушыў іх чаравікамі.

— Хвалей, ты чо, хворы?! — гэта Таня, яна схілілася над Пінокія.

— Наша Таня гучна плача... — парадыруючы спявачку Таццяну Буланаву, зацягнуў Кастальцаў. — Ганаруся табой, о бястрашны ваяр... — з іроніяй сказаў Хвалею, пляснуўшы таго па плячы.

— А чо ён, — сплюнуў Хвалей, — лезе?

— Добра, хадзем, — падпіхнуў Хвалея Кастальцаў да школьных дзвярэй, — зараз званок ужо празвінец. Белая, не развітваемся, — усміхнуўся Дашы, якая стаяла каля дзвярэй.

— Чо стала! — зыркнуў Хвалей на Дашу. — Давай ці туды, ці сюды.

Даша нічога не адказала, збочыла і спусцілася да сяброўкі, якая прыводзіла ў пачуццё Пінокія.

Празвінеў званок.

Эпізод 7

Учынак Пінокія ўразіў Дашу. Яна ўбачыла ў ім зусім іншага чалавека, не таго, якога ўсе ведалі,

як батана і рахіта, а вельмі адважнага і па-свойму рашучага юнака, нават, у нейкім сэнсе, высакароднага. Бо заступіўся за дзяўчыну. Нязграбна і па-дзіцячаму, але заступіўся. Не спалохаўся, як звычайна, хоць і шуснуў у плечы, але не пабег, як заўсёды. Увогуле перавёў стрэлкі на сябе. Хутчэй за ўсё менавіта такія, як Коля, ціхія і незаўважныя ў жыцці, здзяйснялі геройскія подзвігі на вайне. А падобныя да Хвалея пераходзілі ад страху на бок ворага і стралялі па сваіх.

— Як ён? — спытала Даша сяброўку, якая сядзела на кукішках, падняўшы галаву Пінокія, і выцірала насоўкай яго кроў, што выцякала з пабітага рота.

— Ды не ачомваецца, катурхай не катурхай, — адказала Таня.

— Пэўна трэба папляскаць па шчоках, — прапанавала Даша.

— Ну папляскай, а я баюся, — адмовілася Таня. — Яшчэ невядома, што там у яго ў роце. Можа, толькі горш будзе.

— Горш ужо не будзе, — апусцілася на кукішкі і Даша, злёгка стукнула пацярпелага па правай шчацэ. Той неяк жаласна, як шчанятка, застагнаў. Даша заціснула тады яго нос рукой.

— Ты чо робіш? Ён жа задыхнецца! — стукнула Таня па Дашынай руцэ.

— Ачуняе, наадварот, — запярэчыла тая, — ад недахопу кіслароду.

Пінокія закашляўся, яго рукі пацягнуліся да Дашынай рукі, што замінала яму дыхаць. Вочы расплюшчыліся.

Адкашліваючыся, выплёўваючы згусткі крыві і абломкі зламанага зуба, з дапамогай дзяўчат, Пінокія падняўся на ногі.

— Табе ў медпункт трэба, — параіла яму Таня. — Калі хочаш, мы цябе праводзім, усё адно на ўрок спазніліся.

— Не трэба, дзякуй, — усё яшчэ кашляючы, адказаў Коля.

— Чо не трэба? — настойвала Таня.

— У медпункт не трэба, — растлумачыў юнак.

— Але кроў трэба неяк спыніць...

— Сама спыніцца.

— Не сама, — заявіла Даша. — Пойдзем спачатку памыешся, а потым пракладкай зацінеш. Толькі капюшон на вочы нацягні, каб не свяціцца.

Утрох яны ўвайшлі ў школу. Прывіталіся з дзядзькам Пецем, які трымаў вахту з нязменнымі крыжаванкамі на стале.

— Званок для каго празвінеў? — палічыў абавязкам зрабіць заўвагу вучням дзядзька Пеця для падтрымкі ўласнай значнасці.

— Для настаўніка, — адгукнулася Таня.

— Груба, — вымавіў дзядзька Пеця і дадаў: — Але вымушаны пагадзіцца, што дакладна.

— А то, — падтрымала сяброўку Даша. Яна своечасова падхапіла Пінокія, які раптам захістаўся, кіруючы да кута калідора на лесвіцу. Пінокія, робячы няўпэўненыя крокі, ледзь не паваліўся сякеркай. Падстаўленае Дашына плячо выратавала яго ад магчымага пабітага носа. Аднак Дашы зусім не падабалася цягнуць на сабе не такога ўжо і лёгкага, як здавалася на першы погляд, заступніка.

— Блін, Пінокія, — асела яна, — ты хоць дапамагай мне мала-мала, варушы поршнімі.

— Прабач, Даша, — прашаптаў Пінокія, — галава закружылася.

— А жопа ў цябе не закружылася? — вырвалася ў дзяўчыны.

Таня падставіла сваё плячо. Ужо не так цяжка. Удваіх яны давалаклі Колю да жаночай прыбіральні на дзухім паверсе. Далей цягнуць не было сіл.

— Давай заходзь, — адчыніла дзверы Таня. — Тут цябе ніхто не патурбуе.

— Ды не ламіся ты, — падпіхнула аднакласніка Даша. — Упіраецца яшчэ. — Увайшла следам за ім.

Таня адчыніла фортку, узлезла на падаконнік, Даша прысуседзілася побач. Пінокія плёскаўся ў ракавіне. Таня закурыла. Даша папрасіла ў яе цыгарэту.

— А не самлееш? — перасцерагла тая сяброўку, нагадаўшы суботні інцыдэнт. — Важдайся потым з двума інвалідамі.

— Не жміся, — параіла Даша. — Горш не будзе.

— Ды мне не шкада, — працягнула Таня цыгарэту і запальнічку. — Калі чо, — папярэдзіла, — не ный потым.

— Блін, во мужык пайшоў! — закурыўшы і паціраючы плячо, сказала Даша. — Хліпкі, няўстойлівы.

— Не скажы, — паспяшалася запырэчыць сяброўка. — Мікалай Міхайлавіч цябе ўсю дарогу на руках нёс.

— Толькі я гэтага не памятаю, — уздыхнула Даша.

— Затое памятаю я, — запэўніла Таня. — Павер, гэта было.

Даша дастала з торбы пачак пракладак, вынула з пачака адну, працягнула Пінокія.

— Разламі яе як-небудзь і ў рот зафігач, — сказала. — І не крывіся, кроў спыніш. І, — быццам нешта ўспомніўшы, дадала: — дзякуй табе.

— Завошта дзякуй? — спытаў Пінокія, прымаючы пракладку.

— Слухай, не рабі з мяне ідыётку. І не прымушай усумніцца ў табе, а то я падумаю, што памылілася, — адказала Даша.

— Праехалі, — скончыў спрэчкі Пінокія.

— Чо рабіць будзем? — дакурыўшы, спытала Таня ў прысутных.

— А чо рабіць? — паціснула плячыма Даша.

— Ну не ў сарціры ж сядзець, засмугодзімся, — заўважыла Таня.

Раптам адчыніліся дзверы і ў прыбіральню зайшла Марыя Пятроўна.

— Не зразумела?! — утаропілася яна на Пінокія, які стаяў пасярод памяшкання з разарванай пракладкай у руцэ, і на дзяўчат ля акна, якія, хоць ужо і пакурылі, але дым да канца не выветрыўся, але больш на Пінокія. — Што тут за пасядзелкі? Чаму не на ўроку? Што ты наогул робіш у жаночай прыбіральні? — накінулася яна на Колю.

— Не крычыце на яго, — уступілася за юнака Даша. — Ён ахвяра абставін.

— Гэта хто там такі разумны? — перакінуўся позірк Марыі Пятроўны, маленькай, кругленькай, як піражок, але звонкай жанчыны. — Белая, ты? Што за карнавал? Зараз жа змыць! Ты ў школу прыйшла ці куды? Будзь ласкава адпавядаць!

— А я адпавядаю, — сказала Даша. — Самой сабе.

— Так, — стрымліваючы гнеў, але раз'юшана раздзімаючы ноздры, прамовіла Марыя Пятроўна, — тут не месца і не час для спрэчак. Жыва ўсе трое выйшлі прэч адгэтуль, і каб я вас

праз дзве хвіліны бачыла ў кабінце рускай мовы і літаратуры!

— У нас хімія па раскладзе, — успомніла Таня.

— Я бачу, Таня, — заўважыла Марыя Пятроўна, — не сляпая, што ў вас хімія. Марш у клас! — раўнула так, што шкло ў вокнах задрыжала.

— У які? — удакладніў Пінокія.

— Коля, не тупі, калі ласка.

— Выходзь, Пінокія, — Таня падпіхнула аднакласніка да дзвярэй і шэптам дадала: — А то класуха пі-пі ў трусы наробиць.

— Зразумеў, — кіўнуў той, і аднакласнікі выбеглі ў калідор.

Кабінет рускай мовы і літаратуры, куды адправіла іх Марыя Пятроўна, быў пусты. Класуха рыхтавалася да свайго ўроку, другому па раскладзе. Яна магла б наогул не прыходзіць з самай раніцы. Аднак, мабыць, дома часу на праверку сшыткаў з сачыненнямі падапечнага класа бракавала. Таня першаю заўважыла сшыткі на стале, адзін разгорнуты.

— Зазірнём? — прапанавала Дашы і Пінокія.

— Атас! — спыніў яе Коля, пачуўшы крокі, якія набліжаліся за дзвярыма.

— Хутка яна, — прамовіла Даша, сядоучы за першую парту ад акна. З ёю побач села Паўлоўская.

Пінокія заняў парту за імі.

— Гэта не яна хутка, — прагаварыла Таня, — а мы марудна.

Вучні дружна ўсталі, калі Марыя Пятроўна зайшла ў кабінет. Селі, калі настаўніца сесці дазволіла.

— Што з тварам, Кот? — гэта яна Пінокія. Кот — яго прозвішча. Шчака ў хлопца раздулася, але, хугчэй за ўсё, ад пракладкі, няўмела ўсунутай у рот. На шчацэ следу ад Хвалеева кулака не застанецца, зачэпленая губа будзе некаторы час гаіцца, але там таксама амаль непрыкметна.

— Упаў, — падняўся Пінокія. — Спатыкнуўся і ўпаў, — дадаў.

— Каго выгароджваеш, Коля? — не паверыла Марыя Пятроўна.

— Хіба я ўпасці не магу? — задаў Пінокія пытанне настаўніцы.

— Чаму ж, можаш, — пагадзілася Марыя Пятроўна. — Аб чый кулак спатыкнуўся? — раптам стрэліла словамі ў лоб. Коля аж разгубіўся.

— Чаго вы яго зневажаеце? — зноў уступілася за юнака Даша з месца. — Ён, можа, як рыцар паступіў? Ці вы думаеце, што кволяя акулярыкі не здольныя на рашучыя дзеянні? Патураеце розным Хвалеем... у якіх... адна звільна ў мазгу, і тая крывая.

— Белая, не трэба нервавацца, — асекла

дзяўчыну Марыя Пятроўна. — З табой што? Паглядзі на сябе. На смерць падобная з фільмаў жахаў. Як цябе бацькі з дому выпусцілі ў такім выглядзе?

— Прывыкайце, — заявіла Даша. — Цяпер смерць будзе прыходзіць у школу кожны дзень, акрамя выходных.

— Што ты нясеш, Белая? — фальшыва ўсміхнулася Марыя Пятроўна, хібна прыняўшы вучаніцу за псіхічна-нездаровую, магчыма, часова. Трэба пачакаць да заўтра, а затым рабіць канчатковыя і рашучыя высновы. — Так, — рашылася на нейкія меры, — мне надакучыў гэты балаган. Вас хто-небудзь бачыў з настаўнікаў? — спытала.

— Дзядзька Пеця бачыў, — адказала Таня.

— Ну, дзядзька Пеця не ўлічваецца, — адмахнулася Марыя Пятроўна. — Вось што, ідзіце-ка вы па хатах. Я вас адпускаю. Заўтра спадзяюся ўбачыць вас ранейшымі і здаровымі.

Дзяцей як вецер знёс. Калі такое было, каб Марыя Пятроўна кагосьці адпускала з урокаў?! Яны не марудзілі ні секунды. Раптам раздумаецца. Да таго ж з урокаў па панядзелках — адно фуфло. Фізра, хімія, русліт, алгебра, фізіка, факультатыў па фізіцы.

Але што рабіць? Куды падацца? Такая рань яшчэ. Да Паўлоўскай не сунешся: там бабуля —

зацятая кансерва. Яна нават музыку, якая ўнучцы падабалася, не дазваляла слухаць, абзывала яе, гэта значыць музыку, казліным бляяннем і какафанічным вэрхалам. А яшчэ паздзірала постары з Мэрлінам Мэнсанам, Ларсам Ульрыхам і Цоем са сцен над Таніным ложкам. Сказала, што рана ёй на мужыкоў заглядацца, ды яшчэ замежных, ды яшчэ страшных такіх. Вось павесіла б партрэты Талкуновой, Ганны Герман, Марыны Капура, Лешчанкі, Ратару. І песні ў іх выкананні б слухала, а не бязглуздзіцу варожую. Для яе ўсё замежнае і ўсе замежнікі — ворагі. Асабліва немцы. Ну гэта зразумела. Аднак яна адмаўляла і ўсе астатнія нацыі, акрамя рускай. Па тэлевізары глядзела толькі расійскія серыялы і толькі расійскія навіны, беларускія навіны на рускай мове. Прэзідэнта Беларусі падтрымлівала і галасавала за яго заўсёды. З-за прэзідэнта гэтага яна пасварылася з роднай дачкой. Ну а тая, абраўшы шлях апазіцыянеркі да існуючай улады, збагрыла матулі сваю дачку і знікла ў невядомым кірунку. Можа, яе і ў жывых даўно не было, а можа, жыла дзе-небудзь у Амерыцы. Так, Таніна бабуля не ўзрадуецца ўнучкіным гасцям. Ды і як бы яе ўдар не хапіў пры выглядзе Дашы. Адпадае.

Дашын тата дома, па-любасу. І хоць ён не перашкода, Даша сказала, што да яе нельга. Не хацела яна ісці дадому.

Заставаўся Пінокія — адзіны сын бацькоў-інтэлігентаў. Яго мама працавала загадчыцай дзіцячай бібліятэкі, а тата — вядучым фотакарэспандэнтам у раёнцы. Натуральна, дома іх не было. А Колю ўсё адно трэба было дамоў. Без акулараў ён бачыў, але слаба, і пачуваўся не ў сваёй талерцы. Усё расплывалася і здавалася несапраўдным. Ён нават сам сабе здаваўся несапраўдным, калі глядзеўся ў люстэрка. Растапырка нейкі, а не Коля Кот.

— Ну чо, Мікалай, — узяла Таня яго за локаць, — запросіш прыгожых і самотных дзяўчын на агеньчык?...

— Хадзем, вядома, — узрадаваўся Пінокія, заўсміхаўся.

— Ды выкінь ты ўжо гэтыя свае тампоны! — параіла Даша. — Кроў ужо даўно спынілася.

Дом, у якім жыў Пінокія, стаяў на вуліцы паралельна вуліцы, на якой стаяў дом, дзе жыла Даша, толькі справа. Спачатку ішло паштовае аддзяленне, потым невялікі кірмашык, галоўным чынам тэхнічных тавараў і аўтазапчастак, потым дом Пінокія, з паліклінікай на першым паверсе, далей — рэдакцыя раёнкі, паркавая зона, за ёй грыбамі прыватныя двары.

Коліна сям'я жыла на пятым паверсе ў трохпакаёвай кватэры. Пакой Пінокія адрозніваўся абшарам і святлом, мноствам кніг, DVD-дыскаў,

велізарнай калекцыяй цацачных салдацікаў за шклом сцяанной шафы. Вялікі шырокі ложкак стаяў каля акна.

— Табе не шмат аднаму тут? — адразу бухнулася Таня на ложкак.

— Нармальна, — адгукнуўся Пінокія.

— Трахадром прам, — працягвала захапляцца ложкам Таня. — Мне б такі, а то бабуля вылучыла старую канапу з вылезлымі спружынамі. І матрац не дапамагае.

— А ў цябе багаты досвед? — спытаў Пінокія.

— Багацейшы за твой, — летуценна падняла Таня вочкі да столі, пазяхнула салодка і млява. — На такім ложку і спаць адразу захацелася.

— Так паспі, — сказаў Пінокія. — Усё адно рабіць няма чаго.

— А прыставаць не будзеш? — усміхнулася Таня.

— Не будзе, — адарвалася ад кніг Даша. Яна ўважліва разглядала карэньчыкі кніг на кніжных паліцах, самі кнігі не даставала, дзівячыся падбору, расстаноўцы, як акуратна гэта ўсё зроблена. — Выхаванне не дазволіць, праўда, Коля?

Даша таксама расцягнулася на ложку. Пінокія паціснуў плячыма.

— А чо ён рабіць будзе, — спытала Таня Дашу, — калі мы зараз заснём удваіх?

— Не ведаю, — адказала Даша. — А табе не

ўсё адно?

— Ну як, — здзіўлялася Таня, — мы прыйшлі ў госці і занялі гаспадарскі ложкак. А раптам ён таемны маньяк. Вычакае зручны момант і як накінецца на нас...

— Хто, Пінокія? — засмяялася Даша і доўга не магла спыніць дурны смех, заразiўшы ім і сяброўку.

— А чо ржом? — на секунду спыніўшы прыступ смеху, сур'ёзна спытала Таня. Яе выраз твару яшчэ больш рассямшыў Дашу. Яна смяялася, не перастаючы, некалькі хвілін. Ад яе не адставала і Таня. Потым смех знік, гэтак жа раптоўна, як і пачаўся. Дзяўчыны прыцішэлі, вочкі іх заплюшчыліся самі па сабе.

Пінокія хацеў паказаць ім калекцыю паштовых марак, татаў гонар, гэта ён збіраў маркі, але, пакуль шукаў альбом з маркамі, а да гэтага анальгін, таму што зламаны зуб разбалеўся, а яшчэ раней акуллары, спазніўся, аднакласніцы заснулі. Іх змарыла сонца, якое ўпарта лезла ў акно, а ложкак скраў у сон. Ды і не патрэбныя ім гэтыя маркі.

Эпізод 8

Ці думаў калі-небудзь Пінокія, што Даша Белая апынецца ў яго пакоі, ды не адна, а з Таняй Паўлоўскай? Ці марыў пра такіх госцяў? Так,

марыў. Даўно хацеў запрасіць Дашу, не да сябе, а хоць бы ў кіно для пачатку. Аднак не рашаўся і падысці. Баяўся: засмяюць. Яшчэ болей пачнуць здэкавацца. Як Даша на такога паглядзіць? Хто ён такі для яе? Хутчэй за ўсё пустое месца. Але Коля не мог быць падобным на Кастальцава ці на Хвалея, якія падабаліся дзяўчатам незразумела за што. Абмежаваныя, тупыя, падонкападобныя, яны пагарджалі любой праявай цікаўнасці да мастацтва і творчасці ў цэлым, ні ў што не ставілі дзяўчат, але, калі трэба, заступаліся за іх і біліся люта і адчайна. Можа, за апошняе іх і шанавалі? Можа, у гэтым прычына? Жанчына выбірае таго, за кім, як за мурам? Коля ніколі не біўся, нікому не адказваў ударам на ўдар калі білі; калі шанцавала, уцякаў, але чытаў кніжкі пра смелых і высакародных людзей, захапляўся мушкецёрамі. Ды адна справа захапляцца мушкецёрамі, іншая — стаць імі. Пінокія бракавала пораху змяніцца, пасмялець. Страх, які пасяліўся ў падсвядомасці яшчэ з дзяцінства, што ты нашмат слабейшы за тых, хто цябе крыўдзіць, знішчаў у зародку спробы выкараскацца з яго логава. Нібы цвікамі, пазабіваў усе выходы. Яму вельмі карцела быць моцным і адважным, каб Даша звярнула на яго ўвагу, хаця б усміхнулася ці кінула, калі Коля з ёй вітаўся. Ён сам не разумее, як так выйшла, што яго нага раптам апынулася на шляху Хвалея і той спатыкнуўся.

Чым, несумнеўна, дапамог Дашы. Чаму Хвалеі наогул уз'еўся на Белую? Не за эмаўскі ж прыкід. Тут штосьці больш сур'эзнае. Зрэшты, Хвалеі да ўсіх чапляўся, сцвярджаў так званы аўтарытэт. Хто мацнейшы, той і правіць балем, як той казаў. Аднак толькі слабыя духам крыўдзяць дзяўчат.

А Даша з Таняй спалі, як у сябе дома. Таня ў сне ўткнулася носікам у Дашыну шыю. Яны ляжалі тварам адна да адной, нават неяк прыабняўшыся, нібы родныя.

Так, мара спраўдзілася. Дзяўчаты ў яго. А Пінокія не ведаў, што з імі рабіць і як сябе паводзіць. Таму яны і спалі. Упэўненыя, што ён не патурбуе іх, а значыць, не ўспрымалі яго ўсур'эз. Ім нават неўздагад, што адна з іх падабалася яму. Аднак што з гэтым рабіць Коля і сам не разумеў. Сядзеў на зэдліку каля ложка і глядзеў на дзяўчат, уяўляў, што ім можа сніцца ці хто. Так і праседзеў да чатырох гадзін дня, як верны сабака, які ахоўвае сон гаспадыні.

Першай расплюшчыла вочы Таня.

— Блін, колькі часу? — адразу запытала.

Пінокія адказаў.

— Ты тут гэта... не сваволіў? — пералезла праз Дашу, звесіла з ложка ногі, зазіраючы ў Коліны вочы.

— Блін, Паўлоўская, па нагах, як па бульвары, — прабурчала Даша, прачынаючыся.

— Харэ дрыхнуць, — ускубнула тую Таня, — праспім усё на свеце.

— Затое выспаліся, — адгукнулася Даша, калі пачула, якая гадзіна. — А ты куды? — спытала сяброўку, бачачы, што тая збіраецца сыходзіць.

— Гэта вам добра, вольным людзям, — адказала Таня. — А ў мяне рэпетыцыя а пятай.

— Можа, перакусіш? — прапанаваў Пінокія.

— Не, дзякуй, — адмовілася Таня, неяк паважліва зірнуўшы на аднакласніка, не так, як на цямцю-лямцю, ці Коле гэта падалося? — Мяне Мікалай Міхайлавіч пачастуе бутэрбродамі пасля рэпетыцыі. Пакуль нельга.

— Ён табе бутэрброды носіць? — здзівілася Даша.

— Не мне, — адказала Таня. — Застаецца ў яго проста з абеду. І, калі я галодная, ніколі не адмаўляюся. Тым больш што бутэрброды смачныя. Добра, усё, пакуль, чао. Заўтра ўбачымся. Коля, праводзь...

— Пакуль, — памахала рукой Даша.

Пінокія адчыніў Тані дзверы, выпусціў на волю, як птушачку, зачыніў дзверы і вярнуўся да Дашы. Тая глядзелася ў люстэрка, упэўнівалася, ці ўсё нармальна. Усё ж у гасцях у хлопчыка якога-ніякога.

— Чо ты там пра хаўчык казаў? — сустрэла яна яго.

— А, зараз, — кінуўся Коля на кухню. Ён уключыў чайнік, у мікрахвалёўку закінуў катлеты і пюрэшку. Потым спытаў: — Катлеты з пюрэ будзеш?

— Ды мне ўсё адно, — адказала Даша, — абы ядома. — Яна ўстала з ложка, заслала яго, а падушкі ўзбіла. — Ну чо, хутка там? — нецярпліва крыкнула.

— Так, праходзь на кухню, — паклікаў Пінокія, накрываючы на стол.

Даша села на прапанаванае месца, узброілася відэльцам і хлебам.

— Смачна есці! — сказала.

Пінокія сеў насупраць, але есці не спяшаўся, зачараваны тым, як ела Даша. Яна спрытна і хутка паглынала ежу, з зайздросным апетытам, і так хораша, як гэта можа рабіць сапраўдная лэдзі, а не правінцыйная школьніца.

— Хопіць тарашчыцца! — не заўважыць Колінага позірку дзяўчына не магла. — Еж давай! Вельмі смачна, між іншым!

Калі пілі гарбату, Даша спытала:

— А чым, ты, Пінокія, па жыцці займаешся? Усё кніжкі чытаеш?

— Чытаю, — адказаў Коля.

— Чытачом будзеш? Новую прафесію вынайшаў?

— А табе не падабаюцца кнігі?

— Гледзячы якія. Хоць чытаць я, праўда, любіла.

— Што, разлюбіла?

— Амаль. Хлусня ўсё. Не ўзапраўду.

— А я вось пісьменнікам хачу быць, — прызнаўся Пінокія.

— Ну, і сцяг у рукі, — адказала Даша і тут жа спытала: — А ты чакаў нейкай іншай рэакцыі?

— Так, не, — паціснуў плячыма Коля. Раптам напружыўся (Даша нават спалохалася, што яму дрэнна зрабілася з-за яе рэплік) і выдаў на адным дыханні: — А давай пойдзем у кіно...

— Навошта? — Яе адпусціла. Прапанова аднакласніка не здзівіла Дашу. Яна проста не бачыла ў ёй сэнсу.

— Ну, як... — разгубіўся Пінокія. Ён не спадзяваўся на станоўчы адказ, але ўсё адно быў збянтэжаны, плечы апалі. — Кіно паглядзець там... — усё ж праямліў.

— Тое, што ты патрымаеш мяне за ручку ці пагладзіш па каленцы, нічога не зменіць, — сказала Даша. — Ты мне не падабаешся, Пінокія, выбач, канечне. За хаўчык дзякуй. За падножку Хвалею дзякуй. І на гэтым усё. Навучыся даваць здачы, Пінокія.

— Толькі ў гэтым уся справа? — ледзь стрымліваючы здрадлівыя слёзы, крывячы вусны, выдыхнуў Пінокія.

— Не толькі, — сказала Даша. — Але адна з галоўных. Добра, мне пара, — зазбіралася сыходзіць.

— Я цябе праводжу, — вызваўся Коля.

— Не трэба, — спыніла яго Даша. — У нас не бандыцкі Пецярбург і яшчэ светла. — Абула красоўкі. — Ну, пакуль і дзякуй за ўсё яшчэ раз.

Яна нават цмокнула Колю ў шчаку, пакінуўшы след ад губной памады, але сышла. Зачыніўшы за ёй дзверы, Пінокія аб'ехаў па дзвярах уніз, на кукішкі. Пабеглі кропелькі слёз па шчаках. Карцела выць плачма, але хлопец прымусіў сябе супакоіцца. Ён знайшоў татаву значку, схаваную ад мамы, непачаты пачак «Космасу» (мама не любіла тытунёвы дым, а тата сказаў ёй, што кінуў, хоць курыў па-ціхаму), уключыў на поўную «Групу крови» Цоя і закурыў, няўмела, адкашліваючыся. Коля скурыў такім чынам тры цыгарэты запар, але палёгка не прыйшла.

Эпізод 9

Дом культуры стаяў у самым цэнтры мястэчка, зрэшты, як і школа, у якой вучыліся Таня з Дашай. Толькі школа размяшчалася крыху ўбаку, бліжэй да жылых дамоў. Дом культуры ж атачалі адміністрацыйныя будынкі.

Таня прывіталася з вахцёрам, прайшла праз

фае, паднялася на другі паверх, увайшла ў танцклас, дзе ўжо стаялі на расцяжцы ля станка Аля, Юля і Руслана.

— Прывітанне, — кінула Таня дзяўчатам, на хаду распранаючыся.

— Рана ты сёння, — заўважыла Аля.

— Ды нас класуха проста з раніцы са школы папёрла, — прызналася Таня і дадала: — Прыкіньце, дзеўкі, мы з Дашкай Белай у Пінокія ўвесь дзень прадрыхлі.

— А хто такі Пінокія? — зацікавілася, пра каго кажа Таня, Юля.

— Ды хлопчык з класа, — адказала тая.

— І як? — зацікавілася.

— Ды ніяк, — паціснула плечукамі Таня. — Там усё так запушчана...

— Зусім бесперспектыўны? — не адставала Юля.

— Не тое слова, — сказала Таня. — Табе там лавіць сапраўды няма чаго. Не абломіцца.

— Ну ты ўсё адно тэлефончык чаркані, — папрасіла Юля.

— Ты чо, сур'ёзна? — не магла паверыць Таня.

— Не, прыкалваюся. Дык туй тэлефон, Паўлоўская, не жміся, — заявіла Юля.

— Ды на, — Таня адшукала нумар тэлефона Пінокія ў сваім тэлефоне, дзе захоўвала нумары

ўсіх аднакласнікаў і не толькі, на ўсялякі выпадак, — шкада, ці што? — прадыктавала. Юля набрала прадыктаваны нумар у сваім тэлефоне і захавала яго.

— Усё адно не разумею, — прамовіла Таня потым, — нафіг табе Пінокія? Ты ж яго не бачыла ніколі?

— Вось і пазнаёмлюся, — парыравала Юля, — адвянь, Паўлоўская.

— А Белая як? — спытала Аля.

— Ды з-за яе класуха нас і выперла, — адказала Таня. — Ну, і з-за Пінокія. Прыкіньце, ён на Хвалея палез, абараняў Дашку.

— Нездарма тэлефончык запісала, — выдала Юля.

— Хвалея, гэта адмарозак той, які на Мікалая Міхайлавіча скакаў? — удакладніла Руслана.

— Ну, так, — пацвердзіла Таня.

— Які малайчынка, — пахваліла Пінокія Юля.

— Так а з Белай што? — Алі не цярпелася пачуць падрабязнасці.

— Яна прыйшла ў школу як эма, — працягвала Таня. — Класуха, пакуль ніхто не ўбачыў чорна-ружовую Дашку ў балетнай пачцы і Пінокія з пабітай губой, папрасіла сысці. А паколькі Пінокія паплахела, мы суправадзілі яго дахаты.

— Бедны хлопчык, — уставіла Юля.

— Ну і... — уважліва слухала Аля.

— Ну і я сышла, а Дашка заставалася яшчэ там, калі я сыходзіла, — скончыла Таня.

— А ён з ёй нічога не зробіць? — гэта Руслана пацікавілася асцярожна.

— За цэлы дзень нічога не зробіў, — адказала Таня, — не зробіць і далей.

— Упэўнена? — уважліва паглядзела на яе Аля. — Вы былі ўдвух. Зараз яна адна. Кеміш?

— Я цябе ўмяляю! — запырэчыла Таня. — Пінокія не маньяк. Ён нават не ў курсе з якога боку падысці да дзяўчыны.

— Ну-ну, — прамовіла Аля. — А Дашка ваша рэальна крутая, — раптам прамовіла. — Хоць адстой гэты разварушыць, сабе, праўда, у шкоду. Але я буду хварэць за яе.

Размова прыпынілася пры з'яўленні харэографа Сяргея Мялешкі — жанчынападобнага маладога чалавека аднаго ўзросту з Мікалаем Міхайлавічам. Яны не сябравалі, але па працы даводзілася сутыкацца. Між іншым, Сяргея дзяўчаты клікалі толькі па імені. Не таму, што менш паважалі, а таму, што ну смешна звяртацца да сяброўкі, як да Мікалая Міхайлавіча. Дзяўчаты ставіліся да свайго кіраўніка з любоўю, але не як да мужчыны. Сяргея гэта не хвалявала і ніяк не кранала. Ён ведаў і любіў сваю справу, а яго асабістае жыццё і асабістыя прыхільнасці нікога не павінны былі калыхаць.

Рэпетыцыя пачалася.

Для размінкі паўтарылі «Дзікія танцы» Русланы. Потым выканалі некалькі хіп-хопавых рэчаў, з якімі перамаглі на абласным конкурсе сучаснага танца. Пасля Сяргей паведаміў, што прыйшлі паперы з Міністэрства культуры аб правядзенні тэматычнага рэспубліканскага конкурсу «За квітнеючую Беларусь», які пройдзе ў сталіцы дзяржавы ў снежні. Іх калектыў запрошаны прыняць удзел. Значыць, трэба шукаць новую музыку і новыя вобразы. Усе пагадзіліся і, безумоўна, узрадаваліся. Пачнецца сапраўдная цікавая праца. Надакучыла ўжо паўгода адно і тое ж танчыць.

Выходзілі ажыўленыя і адухоўленыя будучымі пераменамі.

На ганку курыў Мікалай Міхайлавіч. Ubачыўшы Таню, падклікаў, папрасіў затрымацца. Таня развіталася з дзяўчатамі, падышла да Мікалая Міхайлавіча.

— Ужо дамоў? — спытаў Мікалай Міхайлавіч.

Таня кінула.

— Бутэрброд хочаш? — пацікавіўся Мікалай Міхайлавіч.

— Хачу, — не адмовілася Таня. Яна страшэнна прагаладалася за цэлы дзень. Як толькі ногі не працягнула?...

Мікалай Міхайлавіч адкрыў партфель, які стаяў на падаконніку за спінай, вынуў папяровы скрутак, у які былі загорнутыя бутэрброды з каўбасой. Мяркуючы па ўсім, калі партфель з ім, Мікалай Міхайлавіч таксама вызваліўся і адмыслова чакаў Таню, чагосьці хацеў ад яе.

— Слухай, Паўлоўская, — пачаў Мікалай Міхайлавіч, працягваючы дзяўчыне бутэрброд, — я тут п'еску адну знайшоў. Хачу паставіць у нашай установе.

— Так стаўце, — прамовіла Таня, прымаючы бутэрброд, — я пры чым?

— Ды пры тым, — сказаў Мікалай Міхайлавіч, — што ты павінна ў ёй выканаць галоўную ролю.

— На жаль, не магу, — адразу адмовілася Таня, кусаючы бутэрброд.

— Гэта чаму яшчэ? — здзівіўся адмове Мікалай Міхайлавіч.

— У нас конкурс намячаецца, — жавала Таня.

— Танцуюць ці што? — зразумеў Мікалай Міхайлавіч.

— Не танцуюць, — паправіла Таня. — Вельмі важны танцавальны конкурс рэспубліканскага маштабу. Сярожа так сказаў.

— Калі справа толькі ў Сярожы, — прамовіў Мікалай Міхайлавіч, — я з ім пагавару.

— Не трэба, — запырэчыла Таня. — Я хачу

танчыць.

— Так, добра, — падхапіў Мікалай Міхайлавіч партфель пад мышку, а Таню ўзяў за руку, — пойдзем, праводжу цябе, па дарозе пагаворым.

— Я так папярхнуся, — не паспявала за вялікімі крокамі Мікалая Міхайлавіча Таня. Прышлося яму падладжвацца пад хуткасць дзяўчыны. — Так значна лепш, — задаволена прагаварыла яна.

— Ты ж не чытала яшчэ п'есы! — стаяў на сваім Мікалай Міхайлавіч.

— Нафіг мне яе чытаць, калі граць у ёй не буду, Мікалай Міхайлавіч? — адбівалася Таня.

— Ты мне павінна, памятаеш? — нагадаў Мікалай Міхайлавіч.

— Ну памятаю, — пагадзілася Таня. — І чо? Вы мяне цяпер увесь час шантажаваць будзеце? Дзяўчат мала? Аглядзіцеся вакол! Толькі свісніце — з усіх кутоў збягуцца.

— Мне не патрэбныя ўсе, Паўлоўская, — настойваў Мікалай Міхайлавіч. — Патрэбна ты і патрэбна тая, Белая, здаецца...

— Чо? — спынілася і застыла, як скамянелая, Таня. — Мікалай Міхайлавіч, вы чо, запалі на Дашку? Не ведаеце, як падваліць да яе, дык выдумалі п'есу нейкую?

— Не мялі лухты! — нядобра бліснулі вочы

Мікалая Міхайлавіча. Ён адкрыў партфель, дастаў жоўценькую кніжачку, зборнік п'ес Кацярыны Ткачовай, разгарнуў на патрэбнай старонцы. — П'еса называецца «Прывітанне, Маша!».

— Хутчэй «Прывітанне, Даша!», — адным вокам зазірнула Таня ў кніжку.

— У п'есе — дзве галоўныя ролі і дзве другарадныя, — прамовіў Мікалай Міхайлавіч, вочы яго зноў пацяплелі. — Ролі гэтыя нібы адмыслова для вас напісаны. Вазьмі кніжку і прачытай уважліва. Я думаю, да цябе дойдзе пасля чытання, што п'еса гэтая значна важнейшая за танцулькі твае.

— Ды добра, не крыўдзіцеся вы, — узяла кніжку Таня, — прачытаю я вашу «Прывітанне, Дашу!».

— Не рабі мне ласку, — папярэдзіў Мікалай Міхайлавіч. — Прачытай уважліва. П'еса кароткая, шмат часу не зойме.

— Праехалі ўжо, Мікалай Міхайлавіч, — паглядзіла яго па руцэ Таня. — Прачытаю абавязкова.

— Прачытай, — кійнуў Мікалай Міхайлавіч, — да таго ж да твайго дому мы ўжо, здаецца, прыйшлі.

— Так, — пакрывілася сумна на бабулін дом, з якім яны параўняліся, Таня. Мікалай Міхайлавіч жыў далей, амаль у канцы мястэчка. Ці ў пачатку?

Як правільна? У старым Капылі, карацей. Яна ўстала на дыбачкі, цмокнула Мікалая Міхайлавіча ў шчаку і пабегла ў двор. Мікалай Міхайлавіч пакрочыў далей.

Эпізод 10

Юля Перасільд хітравала, што не знаёмая з Пінокія. Не асабіста, але яна яго ведала. Выпадкова неяк патрапіла на чарговае пасяджэнне паэтычнага клуба на базе гарадской бібліятэкі, якое праводзілася, як пазней высветліла, кожны панядзелак у чытальнай зале. Юля тады прыйшла памяняць старыя глянцавыя часопісы на новыя. Яна аддавала перавагу «Хелло», «Сямі дням», «Космаполітану», увогуле тым выданням, у якіх мусіраваліся плёткі пра зорак. Яе шалёна цікавіла жыццё галівудскіх артыстаў, асабліва Арланда Блума, Брэда Піта і Джэнсана Эклса. Прысутныя сталыя дзядзькі і цёткі (амаль усе сталы ў чыталцы былі заняты), уважліва слухалі нейкага хлопчыка, які дэкламаваў, як на ранішніку, рыфмаваныя радкі, штосьці пра казачны замак, у якім заблукала душа. Юля тады падумала, што за трызненне ў галаве ў хлопца? Але нечакана дарослыя людзі, некаторых Юля ведала як вельмі паважаных у мястэчку і за яго межамі, заапладыравалі гэтаму хлопчыку стоячы. Варта было затрымацца і сёе-тое высветліць.

Суседка па лесвічнай пляцоўцы, якая працавала ў бібліятэцы прыбіральніцай, сцісла паведаміла, што хлопчык гэты — Коля Кот, што ён сын загадчыцы дзіцячай бібліятэкі Ілены Васільеўны, што за доўгі нос дзятва яму дала мянушку Пінокія яшчэ ў першым класе, што ён кожны год выйграе нейкія спаборніцтвы па сачыненнях і што кажуць, быццам Колю Ката Божачка пацалаваў. Юля прызадумалася. Яна таксама пісала вершы і лунала ў паднябессі, калі ніхто не бачыў. Рацыянальны пачатак заўсёды машынальна націскаў на тормаз, калі Юліна ўяўленне забывалася і спрабавала выйсці з-пад кантролю. Дзяўчына баялася насмешак з боку сябровак, якія, Юля не сумнявалася, не зразумеюць яе захаплення паэзіяй і перастануць сябраваць. Прага творчасці прывяла яе да танцаў, але паэзія не жадала сыходзіць і здавацца проста так. Вершы працягвалі пісацца, аднак Юля нікому іх не паказвала. Так, яна ведала пра клуб мясцовых паэтаў, але, ізноў жа, не хацела праславіцца белай варонай сярод аднагодак, калі тыя даведаюцца пра наведванне ёю гэтага клуба. Патрапіўшы ў замкнёнае кола, створанае самой жа, Юля шукала выйсця і, як ёй падалося, знайшла яго ў асобе Пінокія, толькі не ведала, як да хлопца падступіцца, не выпадала зручнага моманту. Да таго ж вучыўся ён у іншай школе. Юля была ўпэўнена, што яны пасябруюць. Хто, што і як пра

яго думаў, дзяўчыну мала цікавіла. Галоўнае, Коля Кот — сапраўдны. З яго дапамогай, магчыма, і Юля пазбавіцца ад страху быць незразуметай. Бо іх будзе двое.

Вярнуўшыся пасля рэпетыцыі дамоў, Юля набрала нумар Пінокія, зачыніўшыся ў сваім пакоі, каб ніхто не падслухаў. Яна наогул не любіла, калі хто-небудзь слухаў яе размовы па тэлефоне. Коля адказаў, здзіўлена спытаўшы, хто гэта?

— Ты мяне не ведаеш, — сказала Юля ў трубку. — Але я вельмі хачу з табой пазнаёміцца.

— Калі гэта жарт такі, то вы не па адрасе, дзяўчына, — запырэчыў Пінокія.

— Не вешай трубку, калі ласка, — папрасіла Юля. — Над табой ніхто не жартуе. Мне рэальна патрэбна твая дапамога.

— Але мы ж не знаёмыя, — прагучаў адказ. — Чым я змагу дапамагчы незнаёмаму чалавеку?

— Шмат чым, — запэўнівала Юля. — Давай сустрэнемся, — прапанавала.

— Я прыйду, як дурань, — ізноў засумняваўся Пінокія, — а ты пасмяешся з сяброўкамі ці сябрамі над разведзеным лохам?

— Навошта ты так? — сумна прамовіла Юля. — Я не такая.

— А якая?

— Табе спадабаецца.

— Гэта несур'ёзна, — вырашыў скончыць размову Пінокія.

— Ведаеш пустку за ваенкаматам? — спытала тады Юля.

— Дапусцім, — адказаў Коля.

— Праз паўгадзіны на пустцы, — прапанавала Юля.

— Ты не прыйдзеш, — сумняваўся Пінокія.

— Вось і праверыш.

— Як я цябе пазнаю? — нарэшце зацікавіўся Пінокія.

— Я прыгожая, не дурная. Да таго ж на пустцы, акрамя мяне, нікога не будзе.

— Навошта прыгожай і не дурной знаёміцца з такім, як я? — ізноў сумневы.

— Каб павялічыць тваю самаацэнку, — прагучаў адказ. — Я чакаю. Час пайшоў.

Юля адключыла тэлефон. Яна дала Колю паўгадзіны, таму што ісці яму было далекавата ад Цэнтра да новабудоўляў. Гэта ёй — выбегчы з пад'езда і завярнуць за вугал дома. Аднак уседзець між чатырох сцен Юля не магла. Яна пайшла на пустку да пакінутых пасля будоўлі бетонных пліт, складзеных адна на адну. Іх было пяць. Юля забралася на пятую, самую верхнюю, села на край, звесіўшы ногі.

Пачынала цямнець. Сюды ніхто не хадзіў. Пустка нікога не прыцягвала. Тут не схаваешся,

калі што якое. Вецер прадзьмуваў. Але Юля не баялася ветру. Яна лічыла яго сябрам, гэтак жа, як і зоркі, якія паволі ўспыхвалі ў нябеснай далечы. Толькі ім дзяўчына давярала свае вершы, чытала ўголас, слухала сябе і вецер. Зоркі і вецер верылі Юлі, захоўвалі ўсе яе сакрэты і слёзы.

Пінокія спазняўся. Юля паглядзела на гадзіннік. Паўгадзіны даўно мінулі. Але ёй не хацелася верыць, што ён не прыйдзе. Яна азябла, цела біла дрыготка. Вецер, адчуваючы, што Юля знайшла кагосьці яшчэ апроч яго, раўнаваў. Стала яшчэ цямней. Юля не сыходзіла.

Яна пачула яго крокі раней, чым усвядоміла, што ён прыйшоў.

Пінокія падняўся на верхнюю пліту. Юля кінулася да яго, павісла на шыі. Інстыктыўна Коля абняў яе, прыціскаючы да сябе дрыготкае, як змерзлае кацяня, цела.

— Гэта ты, — прашаптала Юля, зазіраючы ў вочы юнаку. — Я Юля, — назвалася.

— Ты ўся дрыжыш, — прамовіў Пінокія.

— Так не адпускай мяне, — папрасіла Юля. — Можа, дрыжаць перастану.

— Навошта я табе? — здзіўляўся Пінокія, таму што дзяўчына сапраўды выглядала шыкоўна. — Што цябе, такую, і мяне можа аб'ядноўваць?

— А я табе зусім не падабаюся? —

занепакоілася Юля.

— Ды падабаешся, — адказаў Коля, — у прыгажосці я разбіраюся, але...

— У цябе хтосьці ёсць? — дапамагла Юля.

— Наўрад ці, — задумаўся Пінокія.

— Што тады? — дапытвалася Юля.

— Неяк дзіўна ўсё гэта, — не разумеў Коля, што ён рабіў на гэтай пустцы з несумнеўнай прыгажуняй, якая гарнулася да яго.

— Ты баішся прыгожых дзяўчат? — здагадалася Юля. — Не бойся, — правяла рукой па яго шчацэ. — Яны самі ўсяго баяцца. Давай сябраваць, — прапанавала. — Ты мне вельмі падабаешся, — прамовіла далікатна. — Я ўсё пра цябе ведаю. Не моцна баліць? — спытала пра пабітую губу.

— Ды не, — усміхнуўся Коля.

Юля прыпаднлася на дыбачкі, як раней Таня Паўлоўская каб цмокнуць Мікалая Міхайлавіча ў шчаку, для таго, каб пацалаваць Колю ў вусны.

— Мяккія, — сказала пасля пацалунку. — Нязграбныя, — усміхнулася. — Давай сустрэнемся заўтра пасля ўрокаў тутака ж, — прапанавала.

— Давай, — пагадзіўся ашаломлены Пінокія. Ён і падумаць не мог, што спадабаецца такой прыгожай дзяўчыне. А Юлі ён спадабаўся. Яна ведала, што ён добры і прыстойны. І нос у яго не такі ўжо і доўгі, як напрыдумлялі. А тое, што

няўмелы і кранальны ў сваім няўменні, — так гэта выдатна. Будзе чаму вучыцца адно ў аднаго.

— А цяпер ідзі дамоў, — папрасіла Юля раптам.

— Ты ўпэўнена? — удакладніў Пінокія, ці правільна ён зразумеў.

— Так, — цвёрда адказала Юля. — Галоўнае, што ты прыйшоў. Значыць, у нас усё атрымаецца. Да заўтра.

Дзяўчына выбралася з абдымкаў хлопца, лёгка спусцілася з бетонных пліт на зямлю і пабегла дахаты.

Дзея трэцяя

Эпізод 11

Песа Кацярыны Ткачовай «Прывітанне, Маша!» захапіла Таню з першай старонкі, хоць чытаць яе яна не вельмі хацела. Пасёрбаўшы супчыку з фрыкадэлькамі, прыгатаванага бабуляй, Таня разгарнула кніжку, пачала чытаць і правалілася ў тэкст, як у вір з галавой, сама таго не чакаючы. Сорак старонак сярэднім шрыфтам праглынула на адным дыханні. Мікалай Міхайлавіч ведаў, што прапаноўваць. Не так проста, між іншым, зацікавіць сучаснага падлетка чытаннем,

тым больш чытаннем п'есы. Прыкольна будзе, калі ў Мікалая Міхайлавіча атрымаецца паставіць спектакль. Галоўная гераіня, Маша, сапраўдны вожык, проста як Дашка Белая. Толькі яна павінна граць Машу. Абедзве бунтаркі без прычыны. За ўдаванай ці, хутчэй, найгранай грубасцю Машы хавалася ўразлівая і далікатная істота, якая, таксама як усе, прагнула кахання, разумення і ўвагі. Шурка, другая гераіня, чалавек, які ўсё гэта меў. Утоены канфлікт паміж імі на працягу ўсяго твора ў тым, каб і Машу, і Шурку пачулі і палюбілі такімі, якімі яны былі насамрэч, а не ў нечым уяўленні. Фінал аж слёзы выклікаў. Шурка, чакаючы свайго хлопца, сыходзіла на хвілінку дапамагчы дзяўчынцы, якая забралася на дрэва, а злезці без старонняй дапамогі не магла. Маша замест Шуркі сустракае яе хлопца і расказвае яму пра Шурку безліч прыдуманых на месцы гадасцяў, не са зла, а таму, што таксама хоча, каб у яе быў хлопец. Калі Шурка вяртаецца, бачыць, што Маша цалуецца з хлопцам. Вядома, тут вінаваты хлопец. Навошта Шурке такі кабель, які цалуецца з першай сустрэчнай? Шурка, зразумела, разгублена, пакрыўджана, узрушана здрадай каханага чалавека, але, стрымліваючыся, звяртаецца да Машы і да свайго хлопца словамі Машы: «Як гэта ў цябе? Не вер у каханне — не будзе балюча? А смешна!» Хлопец вырываецца з Машыных абдымкаў, імкнецца дагнаць Шурку,

якая ўцякае. Застаўшыся адна, Маша плача, кажа, што яна не дрэнная, што таксама любіць шмат з таго, што любіць Шурка. Але ёй ніхто ніколі не казаў, як Шурцы яе хлопец «Прывітанне, Шура!». Ніхто і ніколі. І тут з'яўляецца Шурка, аклікае Машу і кажа ёй: «Прывітанне, Маша!».

Дашы павінна спадабацца. Яна ж нязменная ўдзельніца ўсіх школьных мерапрыемстваў, звязаных з мастацкай самадзейнасцю. А Дом культуры гэта ж не школьны ўзровень караценькіх сцэнак, тут цэлы спектакль. Можа, варта паспрабаваць? Але спачатку трэба пагаварыць з Дашкай.

У школу Таня прыйшла ў новым вобразе (прыклад сяброўкі паўплываў), праўда, не так кардынальна, як яна, змяніўшыся. За ноч шмат перадумаўшы, Таня вырашыла пагадзіцца на прапанову Мікалая Міхайлавіча і прыняць удзел у пастаноўцы. Натуральна, ёй адведзена роля Шуркі, значыць, трэба адпавядаць гераіні. Ужыцца ў яе. Таня была светлавалосай, але не настолькі, наколькі павінна быць Шурка.

Яна пафарбавалася ў плацінавую стэрэатыпную бландзінку, сабраўшы валасы ў хвосцікі, апранула школьную форму, яшчэ маміну, бабуля знайшла, з белымі манжэтамі, каўнерыкам і фартушком. Паколькі на вуліцы пахаладала — скураное станістае паліго са стаячым каўняром. На

ногі нацягнула гетры. Трэба было неяк адпавядаць Дашы, зрабіцца антыподам, ці што. Як чорнае і белае, як цемра і святло. Не так запушчана, вядома, не так маштабна. Карацей, падтрымаць Дашку, каб яна не пачувалася адным ваяром у полі. Бабуля з задавальненнем выпраўляла ўнучку ў школу. Нарэшце дзяўчынка апамяталася і хораша апранулася, а галоўнае, правільна, як сапраўдная школьніца. Усе б зрабілі, як Танечка, глядзіш, і прадукцыйнасць працы павялічылася б. Больш дысцыпліны было б. Навошта адмянілі школьную форму, расперазаліся ад усёдазволенасці? Сталіна на іх няма! Калі ўжо прэзідэнт возьмецца за адукацыйныя рэформы, дзяцей і іх знешні выгляд?... Адна агіднасць, як кінеш вока на некаторых, нават пазіраць сорамна. А Танечка малайчына, разумніца ўнучка...

Яна дагнала Дашу на скрыжаванні, калі тая збіралася пераходзіць дарогу.

— Прывітанне! — усміхнулася, падыходзячы.

— Тань?! — здзівілася Даша. — Ты? Ці хто?...

— Ды я, — працягвала ўсміхацца тая, задаволеная эфектам.

— Ты чо, у першы клас сабралася? — не знайшла нічога іншага сказаць Даша.

— А я твой прататып, — выпаліла Таня.

— Прата... чо? — не зразумела Даша. — Сама

зразумела, чо сказала?

— Карацей, твая светлая палова, —
выкруцілася Таня.

— А цёмная тады дзе? — засмяялася раптам
Даша.

— Не тупі, Белая, цёмная ты! —
растлумачыла Таня. — Ты ж у нас эма. А я
антыэма. Зразумела?

— Антыэма прам! — працягвала смяяцца
Даша.

Падышоў Пінокія. Прывітаўся ветліва.
Дзяўчаты пацікавіліся, як яго рана. Не турбуе? Коля
прамаўчаў ці зрабіў выгляд, што не пачуў, ацаніў
убранне і новыя колер валасоў і прычоску
Паўлоўскай.

У класе на ўсіх траіх тут жа абрынуліся
Хвалеі з Кастальцавым.

— Прыкінь, — гучна звярнуўся Хвалеі да
Кастальцава, як толькі Пінокія, Даша і Таня
ўвайшлі ў клас, — Пінокія з аховай прыйшоў.
Колькі плаціш? — навіс над Колям, калі той сеў за
парту. — Ці яны натурай бяруць?

— Адвянь ад яго! — параіла Даша Хвалею.

— О, сек'юрыці замукала, — пракаментавалі
Кастальцаў Дашыну фразу.

— А чо, яму мову адняло? — адгукнуўся
Хвалеі. — Чуеш, Пінокія, стаміўся за ўчора?
Каліся, якія яны на смак? Як з дзвюма ўпораўся?...

Пінокія дрыжаў дробнымі дрыжкамі, стрымліваючы лютасць, але баючыся абразіць Хвалея словам ці ўдарыць яго і атрымаць у адказ, а ох як карцела ўляпіць таму паміж вачэй. У руках ён круціў шарыкавую асадку, якую, ведаў па фільмах, можна выкарыстоўваць і як зброю. Адкуль узяліся смеласць і рашучасць? Адною рукою, рэзка, Коля схапіў Хвалея за шыю і прыціснуў да парты, у другой сціскаў асадку, якую прыставіў да горла праціўніка.

— Завалю! — прахрыпеў.

Здранцвенне ахапіла клас. Некаторыя застылі з разяўленымі іртамі ад здзіўлення. Хвалея не на жарт спалохаўся, спрабаваў вырвацца, але Пінокія моцна трымаў яго.

— Адпусці, дурань! — працадзіў Хвалея.

— Пінокія — Рэмба, — канстатаваў Кастальцаў, падбіраючыся да Колі з тылу. Падобным макарам хацеў адцягнуць увагу на сябе.

— Адвалі, Кастальцаў, — апярэдзіла яго Даша.

Жаданне ўсадзіць асадку ў горла Хвалея авалодвала Пінокія са страшнай сілай. І сам ён быў страшны ў той момант, быццам д'ябал усяліўся. Ужо і кроў вылузалася з падрапанай скуры на горле Хвалея.

— Пінокія, супакойся! — казаў Кастальцаў. — Мы пажартавалі.

— Жарты ў вас дэбільныя, — заявіла Даша, — і самі вы дэбілы. Адпусці яго, Коля, — павярнулася да Пінокія. — Не варты ён таго.

— Не магу, — выдыхнуў той. — Не атрымліваецца.

Таня села за парту побач з Пінокія, зашаптала, гладзячы яго па плячы:

— Адпусці, Коля, калі ласка. Усё будзе добра. Ты ж добры, добры, мілы, ты не такі, як яны. Ты лепшы. Ты зможаш. Адпусці, калі ласка...

Яна апусціла другую руку на руку, якая сціскала шыю Хвалея, пагладзіла яе, па адным пальцы растульвала захоп.

З шумным выдыхам вырваўся Хвалея на волю. Прагна глытаючы паветра, трымаўся рукамі за горла.

— Малайчына, Коля! — працягвала гладзіць дзяўчына Пінокія па руцэ. — Малайчына! Супакойся, а я з табой пасяджу. Нічога страшнага. Усё добра.

— На вялікім перапынку, — прахрыпеў Хвалея, звяртаючыся да Пінокія і да Кастальцава, — збіраем схадняк. Будзем вырашаць па правілах. Я не вырадак і гасіць спотайку не буду. Як вырашыць схадняк, так і будзе.

— Ты чо вярзеш, Хвалея! — абурылася Даша. — Які схадняк? Высакародны ты наш! Знайшоў, каго на схадняк выносіць!..

— Завалі рот! — прахрыпеў Хвалеі. — А то перадумаю!

— Так, Белая, лепш заткніся, — падміргнуў Дашы Кастальцаў, — горш будзе.

Запярэчыць Даша не паспела. Увайшла Марыя Пятроўна. Празвінеў званок.

Эпізод 12

Пінокія застыў, нібы лёд. Затрымаўся сам у сабе, як замураваны ў замку. Ён нічога не бачыў і не чуў. Думкі ўзрывалі мозг аўтаматнымі чэргамі. Нікуды ўцячы ад іх магчымасці не было. Нервы напружыліся, як перакачаныя б'цэпсы, што ўспушыліся венамі, гатовымі вось-вось лопнуць. Пінокія зразумеў адну важную рэч: ён больш не баяўся. Але страх не жадаў пакідаць утульнае ёмішча, у якім выбудаваў свае ўласныя краіны і гарады, выдаткаваўшы шмат сіл і гадоў. Хто яму кампенсуе страты? Ён не згодзен нават на самыя шчодрія адчэпныя. Пінокія супраціўляўся страху з усіх высілкаў. Страх, абараняючыся, выкарыстоўваў любыя сродкі. Пакуль не асабліва ўдала. Коля даваў адпор, адчайна вырываючыся з жудаснай і чорнай студні бязлівасці і нерашучасці, угразаючы па пояс у багністай жыжцы, чапляўся за няўстойлівыя сцены, ламаў пазногці на пальцах, раздзіраў пальцы ў кроў, але поўз, караскаючыся,

угару. Страх, прадчуваючы немінучую паразу, выкінуў апошні, як у картах, козыр. Вобразы Дашы і Юлі Перасільд уціснуў Пінокіа ў вачніцы. Чым, маўляў, зараз адкажаш? Аслеплены, Коля сарваўся са сцяны і паваліўся ўніз, у твань, што скоўвала рухі. Яму падабалася Белая з першага класа. Яны нават сядзелі за адной партай у самым пачатку вучобы. Але ён ёй не падабаўся ні кроплі! З гэтым нічога не парабіць! Хоць біся галавой аб сценку, хоць не. Даша моцна змянілася за апошнія некалькі дзён. Як наогул магчыма такая раптоўная трансфармацыя? Не факт, што яму пашанцавала б з ранейшай Дашай, але цяперашняя Даша палохала. Вось! Страх сціснуў аберуч Коліна сэрца. Аднак адначасова з гэтым і захапляла, натхняла на ўчынкi, за якія ніколі не будзе сорамна. Хватка страху саслабла, ён разгублена аглядаўся. Даша годная павагі і разумення, прыняцця яе такой, якой яна сама вырашыла быць. Гэта яе права быць эма ці кімсьці яшчэ. Верагодна, яна раней за ўсіх астатніх у класе пасталела, неяк раптам, нечакана для сябе, не толькі для іншых. Таму забыталася і не ведала, што рабіць, схавалася за грым-тушшу і ў віртуальным свеце аднадумцаў з Інтэрнэту. Яе трэба абараняць, ратаваць ад падонкаў, накшталт Хвалея. А Юля — дзіўнае, паветранае стварэнне, незвычайна прыцягальнае і загадкавае. Пінокіа спадзяваўся, што не проста так, не выпадкова яны

пазнаёмліся, хоць, калі б Юля не патэлефанавала сама, ён бы так і не даведаўся пра яе існаванне. Але яна патэлефанавала! Што ёй трэба ад такога, як Пінокія? Прыгажосцю ён не адрозніваўся, гаварлівасцю таксама, звычайны замкнёны акуларык з уласным унутраным светам. Юля ж — дзіўна прыгожая дзяўчына, годная самых каштоўных багаццяў і ўвагі найвядомейшых людзей свету. Ёй наогул не месца ў такім мястэчку, як Капыль. Ёй бы ззяць у Парыжы ці ў Мілане, а яшчэ лепш у Лос-Анджэлесе. Яна значна лепшая і прыгажэйшая за шматлікіх галівудскіх дзіваў і старлетак. Сумневы Пінокія зноў узмацнілі страх. Але юнак ужо зрабіў выбар. Ніякі страх, ніякія яго выкруты больш не страшныя чалавеку, які прыняў важнае рашэнне і паставіў кропку, а не коску.

Паступова вярталіся слых і зрок. Пінокія ўчуў, што Марыя Пятроўна на падвышаных тонах размаўляе з Белай, што тая ёй дзёрзка прырэчыць, не згаджаючыся ні з адным словам. Хвалеі штосьці выкрыквае з месца ў адрас Дашы, яму патурае Кастальцаў. Марыя Пятроўна падвышае голас на іх, рэкамендуе замоўкнуць. Кошкіна штосьці вякае. Яе абвяргае Таня. Яна ўсё гэтак жа сядзіць побач і пагляджвае плячо Пінокія. Навошта? Ён жа спакойны, як удаў. Сонны мушкецёр на завуголлі яго памяці прачнуўся. Цяпер усё будзе інакш.

Коля хацеў павярнуцца да Тані і сказаць пра

тое, пра што толькі што думаў, не трэба больш хвалявацца за яго і баяцца таксама не трэба, ён сам з усім справіцца. Аднак рух цела яго атрымаўся нейкім скаваным і нязграбным, і... чамусьці Пінокія апынуўся на падлозе, ляжачым ніцма паміж радоў. Падзенне канчаткова вярнула рэзкасць зроку і выплюнула корак з вушэй.

Нахіленым над ім тварам Паўлоўскай, Белай і Хвалея з Кастальцавым, устрывожаным і заклапочаным, Пінокія ўсміхнуўся, ва ўсякім разе, яму хацелася верыць, што ўсміхнуўся, і прамямліў, хоць, здавалася, што прамовіў звычайна:

— Усё ў парадку. Я дома.

— Ты ў школе, Пінокія! — гэта Хвалея.

— Далёка лётаў? — рагатнуў Кастальцаў.

— Спынілі балталогію! — гыркнула Марыя Пятроўна. — Расселіся па месцах!

Яе гучны вокрык падзейнічаў, зрэшты, як заўсёды. Слухаліся яе не таму, што баяліся ці паважалі, проста не выносілі крыкаў, звонкіх і адваротных, як сірэна. Бываюць такія гукі, якія не перанесці. Марыя Пятроўна валодала менавіта такім голасам.

Пінокія падняўся без старонняй дапамогі, сеў за парту. Таня не вярнулася за першую парту, дзе сядзела раней, засталася з ім. Даша сядзела ззаду.

— Белая, — звярнулася Марыя Пятроўна да Дашы, — цябе гэта не тычыцца! Устань! Мы не

скончылі.

Даша выйшла з-за парты.

— Ты на каго падобная? — зарадзіла пытанне Марыя Пятроўна.

— Валачкова ў пекле, — уставіла Кошкіна (першая прыгажуня мястэчка, як яна лічыла, дарэчы, нездарма. Рыжавалосая, высокая, падобная на маладую Анджэліну Джолі), засмялася і заразіла смехам Хвалея з Кастальцавым.

— Вельмі дасціпна, Кошкіна! — папракнула вучаніцу ў адсутнасці пачуцця гумару класны кіраўнік.

— Гэта вы мяне зараз дурніцай выставілі? — здагадалася Кошкіна.

— Кошкіна, нафіг табе мазгі? — заўважыў Кастальцаў. — З такімі буферамі!..

— Можна падумаць, у цябе яны ёсць! — запырэчыла Кошкіна.

— Пэўна, што ёсць, і паболей тваіх, — заявіў Кастальцаў.

— Мне доўга яшчэ стаяць? — гэта Даша спытала Марыю Пятроўну, пераступаючы з нагі на нагу.

— Пастаіш, — адгукнулася Марыя Пятроўна.

— Адпусціце яе, Марыя Пятроўна, у туалет, — Кастальцаў азірнуўся і ўбачыў, як Даша топчацца на месцы, — а то Белая нас затопіць.

— Чо сказаў? — падышла Даша да

Кастальцава, узяла з яго парты хрэстаматыю па рускай літаратуры і шандарахнула ёю яму па галаве. Узвар'яваны і ашаломлены Кастальцаў ірвануўся за дзяўчынай, але на яго шляху вырас Пінокія, за якім Даша і схавалася.

— Пінокія, — цадзіў Кастальцаў, — ты паблытаў штосьці? Чо ты лезеш вечна? Страх страціў, чмо?

— Страціў, — адказаў Коля. — А за чмо адкажаш.

— Хвалеі, — Кастальцаў прасіў дапамогі сябра, — ты глядзі, як гэта быдла загаварыла?...

— Замоўклі ўсе! — загарлапаніла Марыя Пятроўна так, што вучні пазаціскалі вушы. — Кастальцаў, сеў на месца! Белая і Кот — прэч з класа! Кастальцаў, сказала, сеў на месца! Белая і Кот, я не па-руску кажу?...

— Чао! — выкінула Даша паветраны пацалунак у клас, падхапіла торбу і выйшла за дзверы. Пінокія паспяшаўся за ёй.

— Даш! — паклікаў ён аднакласніцу. — Пачакай!..

— Адвалі, Пінокія! — не азіраючыся, адгукнулася Даша. — Рэмба недароблены, блін!

— Ды што я не так зрабіў? — выклікнуў Пінокія.

— Ды ўсё так ты зрабіў! — спынілася Даша і павярнулася да яго. — Толькі дастаў ужо,

разумееш? Я не маю патрэбы ні ў тваёй абароне, ні ў тваёй дапамозе! Не хадзі за мной проста, і ўсё!

Даша зноў павярнулася да Пінокія спінай і паспяшалася прэч ад яго, абы не бачыць і не чуць Колін устрывожаны голас. Яна зайшла ў прыбіральню, забралася на падаконнік з нагамі, ногі выцягнула на ўсю даўжыню, абапёршыся спінай аб сцяну. Дастала цыгарэты з торбы, запальніцу, закурыла. Бачыла б цяпер мама сваю дачушку! Вось здзілася б! З ёй сапраўды штосьці адбывалася, каўбасіла так, што сама сябе не пазнавала. Агрэсія ў паводзінах зашкалівала. Але ж рэальна ставіцца да кагось з павагай нерэальна. Усе нейкія хлуслівыя, двудушныя, крывадушныя, на каго не паглядзі. Класуха наогул праз істэрыку нічога не даганяе. Адстала ад жыцця са сваімі Пушкінымі і Лермантавымі. Хвалеі — дэбіл, Кастальцаў — прыдурак, Кошкіна — дурніца... Адны вырадкі вакол. Калі Даша не хоча быць, як усе, неяк вылучаецца з натоўпу дэгенератаў, значыць, яе трэба трэціраваць, значыць, у яе не ўсе дома і яе трэба ізаляваць ад грамадства? Піпец!..

Ляснулі дзверы. Зайшла Таня. Даша інстыктыўна выкінула руку з цыгарэтай у фортку, не заўважыўшы, хто ўвайшоў. Паўцыгареты страціла.

— Блін, Паўлоўская, — злосна выказалася, — папярэдзтваць неяк трэба...

— А чо такое? — не зразумела Таня, падыходзячы бліжэй да сяброўкі.

— Ды нічо, — махнула рукой Даша, — праехалі. — Яна дастала пачак цыгарэт з торбы. — Курыць будзеш? — спытала. — Частуйся, — прапанавала.

— Адкуль? — узяла цыгарэту Таня.

— Адтуль, — адказала Даша.

— Чо злая такая? — заўважыла Таня.

— Ды не ведаю, — паціснула плячыма Даша. — Дасталі ўсе. Яшчэ Пінокія гэты...

— А дзе ён? — пацікавілася Таня.

— Ці не ўсё роўна, дзе? На рыфму не нарываўся, — усміхнулася Даша.

— Чаго ты так з ім? — папракнула сяброўку Таня. — Ён жа абараняе цябе...

— Бракавала яшчэ, каб за мяне нейкі чмошнік заступаўся, — вываліла Даша.

— Дарма ты так, — запырэчыла Таня. — Яму пасля схадняку — поўны капец. Між іншым з-за цябе.

— Я яго не прасіла.

— Пра такія рэчы не просяць. Шкада яго проста.

— Так пайдзі і суцеш, калі шкада, — параіла Даша.

— Ды чо ты заводзішся, — сказала Таня, — на роўным месцы. Нічога не скажы табе...

— Добра, прабач, — нібы супакоіўшыся, прамовіла Даша.

— Дарэчы, ёсць адна тэма, — быццам штосьці ўспомніўшы, палезла Таня ў сваю торбу, дастала кніжку з п'есамі Кацярыны Ткачовай.

— Чо, кніжку чытаць будзем? — пасміхнулася Даша.

— Ды не, — усміхнулася Таня. — Тэма такая, — пасур'ёзнела. — Мікалай Міхайлавіч хоча паставіць спектакль і каб мы з табой выканалі ў ім галоўныя ролі.

— Чо за спектакль? — зацікавілася Даша.

— Вазьмі кніжку, прачытай п'есу, — працягнула Таня кнігу сяброўцы. — Калі спадабаецца, прыходзь заўтра ў ДК, пагавары з Мікалаем Міхайлавічам.

— А калі не спадабацца?

— Аддасі мне кніжку.

— Пачытаю, — узяла Даша кніжку, схавала ў торбу.

Эпізод 13

Схадняк збіралі на спортпляцоўцы, якая размяшчалася крыху ніжэй школьнага двара, абароненай з усіх бакоў ад старонніх вачэй натуральнымі сценамі самой прыроды. Яе ўсталявалі на месцы выкапанага катлавана, які не

спатрэбіўся па прызначэнню па нікому незразумелых прычынах, абсталявалі спецінвентаром, турнікамі, беговой дарожкай, футбольным полем, што з'яўляўся адначасова і баскетбольным, пабудавалі зручныя сходы, каб забяспечыць бяспечны спуск, і агародзілі высокім сетчатым плотам ад рознай набрыдзі. Калі зачынялася пасля ўрокаў школа, зачынялася і спортпляцоўка, але гэта не спыняла тых, хто жадаў патрапіць туды. Пералезці праз плот не складала цяжкасцяў тым, хто не баяўся вышыні. Менавіта на спортпляцоўку падчас вялікага перапынку ірванула большасць вучняў старэйшых класаў. Хвалеі апавясціў праз смс аб неабходнасці правядзення сходаў усіх, хто з'яўляўся сакрэтнымі заснавальнікамі сходаў і актыўнымі яго ўдзельнікамі. Праблемы, якія вырашаў сходаў, не абмяжоўваліся толькі школьнымі справамі, а выходзілі далёка за межы школы. На сходаў чыніліся лёсы шматлікіх хлопцаў, ахвотнікаў быць і заставацца «рэальнымі пэцанамі». Хвалеі мог бы «апрацаваць» Пінокія ў адзіночку і цішком, але гэта было не «па-пэцанску». Подзвігам не патыхала. Размазаць, як дзярмо, чалавека, які значна слабейшы, калі ніхто не бачыць, у цемры, — не подла, але бяссэнсава. Значна цікавей і павучальна для іншых адфігачыць яго на вачах радаснага натоўпу, тым самым падтрымаць уласны аўтарытэт

і лішні раз прадэманстраваць ілжывую справядлівасць паядынку. Тое, што яна ілжывая — мала каго цікавіла. Важны вынік. Менавіта выніку прагнуў Хвалеі. Беспакarana скалечыўшы Пінокія — заявіць, што ўсё было сумленна, каб не бегалі потым яго мамка з таткам і не жаліліся міліцыі і бацькам пераможцы. Дарэчы, міліцыянты гэты схадняк і прапанавалі ў свой час, каб менш потым разбірацца, яны ж яго і «страхавалі». Так што Хвалею наогул нічога не пагражала ў любым выпадку. Ён першым з'явіўся на спортпляцоўцы, павісеў на турніку, пакуль збіраліся старшакласнікі, каб самаму старэйшаму, які адказваў за схадняк, вучню па мянушцы «Касым», прад'явіць свае прэтэнзіі супраць Пінокія. Пінокія абавязаны быў альбо прабачыцца, альбо згадзіцца на бой з Хвалеем у прызначаны схадняком дзень і час. Дзяўчат на схадняк не вельмі пускалі, але іх прысутнасць акультурвала, стварала ўражанне рыцарскага турніру.

Касым з'явіўся ў атачэнні аднакласнікаў і сяброў з паралельных класаў, абдымаючы новую сяброўку, з якою толькі-толькі пачаў сустракацца, малалетку з восьмага класа. Яны курылі адну цыгарэту на дваіх, па чарзе зацягваючыся. Ён прывітаўся з Хвалеем за руку, спытаў:

— Хто цярпіла?

— Пінокія, — неахвотна адказаў Хвалеі,

патуіўшы вочы.

— Ты чо, Хвалей? — засмяўся Касым — былы выхаванец дзіцячага прытулку і прыёмны сын ваенрука. Мянуска прычাপілася да яго яшчэ ў дзіцячым прытулку. Што яна азначала, не ведаў і ён сам. — З чмошнікам разабрацца не можаш? На кой гэты адстой на грамадскасць выносіць?

— Ён мяне зганьбіў пры ўсіх у класе, — заявіў Хвалей, — ледзь гарляк не праткнуў.

— Тады чмошнік ты, Хвалей! — абвінаваціў яго Касым.

— Я не хацеў гасіць яго ціха, — працягваў Хвалей.

— Паказальны цырк хочаш? — здагадаўся Касым.

— Хачу на месца паставіць, — удакладніў Хвалей.

— А сам Пінокія ў курсе? — спытаў Касым. — А то ты зараз усё вырашыш за яго, а ён ні сном, ні духам.

— У курсе, — сказаў Хвалей. — Я яго папярэдзіў.

— Ну і дзе ён? — азірнуўся Касым. І ўсе пачалі аглядацца, мацаючы вачамі твары ў пошуках Пінокія. Але таго на спортпляцоўцы не было.

— Абкакаўся са страху, пэўна, — выказала здагадку сяброўка Касыма і хіхікнула.

— Глядзі сама не абкакайся! — гучна кінулася

фразай у малалетку, як каменем, Даша. Яны з Таняй абавязаны былі хоць неяк абараніць гонар Пінокія, якога не было на схадняку невядома чаму. І тое, што ён збаяўся, трэба было яшчэ даказаць.

— Хто там гаўкнуў зараз? — не да ўсіх, а да Хвалея асабіста звярнуўся Касым.

Хвалея танкам пратараніў натоўп, які абступіў яго і Касыма з сяброўкай, выхапіў Дашу з натоўпу за руку, таму што адразу пазнаў яе голас.

— Чо за пудзіла? — утаропіўся на яе Касым.

— Тыпу ты Ален Дэлон! — адказала Даша.

— Чо сказала? — зрабіў выгляд, што не ўчуў Касым, падыходзячы на крок бліжэй да яе.

— Чо чуў, — не спалохалася Даша.

— Тыпу смелая? — яшчэ на крок бліжэй да яе апынуўся Касым.

— Гэта з-за яе Пінокія страх страціў! — вырашыў удакладніць Хвалея.

— Так вы чо, цёлку не падзялілі? — перавёў позірк Касым на Хвалея.

— Ды нафіг яна мне здалася?! — паспяшаўся адмовіцца Хвалея.

— Так Пінокія, чо, тыпу ўступіўся за цябе? — ізноў вылупіўся Касым на Дашу.

Даша прамаўчала.

— І чо ён знайшоў у табе? — працягваў Касым. — Ты ж страшная. Ці гэта модна зараз быць страшнай? Ці недасканалых цягне да

недасканалых?... Так дзе твой лыцар?

— Ён не мой, — адказала Даша.

— А чо прыперлася тады замест яго?

— У вочы табе паглядзець, — прамовіла Даша.

— А чо з маімі вачамі не так? — усміхнуўся

Касым.

— Смярдзяць, — сказала Даша.

Касым усміхнуўся, падышоў блізка да Дашы і, гледзячы ў вочы, садануў ёй кулаком у живот, крыху ніжэй сонечнага спляцення. Зямля пад нагамі Дашы закалыхалася, неба пацямнела. Яна павалілася на зямлю, прыціскаючы рукі да таго месца, дзе балела, скручваючыся абаранкам. Аднак дарма Касыму зроблены выбрык супраць безабароннай дзяўчыны не прайшоў. Пінокія з'явіўся ў апошні момант. Ён спазніўся на некалькі секунд. Яго доўга трымаў дырэктар школы ў сваім кабінэце, злавіўшы ў калідоры падчас уроку. Спрабаваў высветліць прычыну праменаду. Але Коля маўчаў, павесіўшы галаву, думаючы толькі пра хуткі схадняк, баючыся не паспець. Так нічога і не дамогшыся ад зацятага ў маўчанні вучня, дырэктар адпусціў яго з вачэй далоў, вырашыўшы пагаварыць з яго бацькам, праўда, напачатку пагутарыць з класным кіраўніком.

Пінокія патрапіў Касыму па назе ніжэй калена і адно чаркануў рукавом лоб. Касым валодаў

бездакорнай рэакцыяй, таму шкоды амаль не атрымаў ад няўмелых кулакоў нападніка, але здзіўлення не хаваў.

— Супакойся, малы! — хутка абясшкодзіў Касым Колю, заламаўшы яму руку за спіну. — Ты хто? — не адразу сцяміў, але адпусціў адразу ж, калі пазнаў.

Пінокія ўпаў на калені побач з Дашай.

— Што з ёй? — зло паглядзеў на Касыма.

— Ачухаецца, — адказаў Касым, — з такім абаронцам. З якіх пор борзы такі? — не як раней, нават з нейкай павагай спытаў. — Не лезь! — спыніў Хвалея адным рухам рукі.

— Не падабаецца? — грубіяніў Пінокія.

— Ты не баба, каб падабацца, — запырэчыў Касым. — Паглядзім на цябе заўтра. А восьмай вечара на летняй сцэне. З Хвалеем на разы выйдзеш. Можа, з чмошнікаў вылезеш. І не ссы, малы, усё па чэснаку будзе. Пайшлі адгэтуль, — абняў ён сяброўку і накіраваўся проста ў натоўп, які расступаўся перад ім, даючы дарогу, як лёд перад ледаколам.

Ніхто не застаўся падтрымаць Пінокія. Усе разышліся вельмі хутка, да таго ж вялікі перапынак скончыўся. Адно Таня затрымалася дапамагчы Дашы.

— Ты — ідыёт, Пінокія! — заявіла яна Колю. — Цябе заб'юць!

— Няхай, — усміхнуўся той, цешачыся таму толькі, што Дашы стала лягчэй.

— Чо ты лыбішся? — не разумела яго радасці Даша. — Яго заўтра заб'юць, а ён весяліцца! Чуеш, Паўлоўская, яму весела, блін!

— А чо, плакаць ці што трэба? — азвалася Таня, сама ледзь стрымліваючы смех.

— Чо вы ржаце? — глядзела то на Колю Даша, то на Таню. — Я смешная такая? Можа, мне з вамі пасмяяцца? Пінокія, блін, харэ ржаць! Смех без прычыны — прыкмета дурачыны!

— А я не ведаю, чаму смяюся, — сказаў Пінокія. — Проста смешна, і ўсё.

— Смешна яму, — перадражніла яго Даша. — Дапамог бы лепш устаць дзяўчыне. З-за цябе ўсё-ткі папакутавала. На ўрок спознімся, блін, з-за цябе...

Эпізод 14

Пінокія прыйшоў на пустку зарана. Дамоў пасля школы ён і не заходзіў. Усё адно там нікога. А на свежым паветры і думаецца інакш. Ён сядзеў на тым жа месцы, дзе ўчора яго чакала Юля, тварам да ветру. Звесіўшы ногі, Пінокія ўяўляў сябе капітанам пірацкага карабля, які нясецца па волі хваль. Ён адчуваў небяспеку, якая пагражала яму заўтра, але не ставіўся да яе сур'ёзна. Коля больш

не баяўся. Гэта было галоўным. Вінаватай у рэзкай змене яго характару Пінокіа лічыў Юлю, яе пацалунак, які быццам удыхнуў у яго адвагу. Коля паняцця не меў, як ён выдужае супраць Хвалея. Якую шкоду зможа нанесці хлопчык з вялымі мышцамі, які ніколі не б'ўся, вулічнаму хлопцу, што не ўнікаў ніводнай бойкі ў двары? Нават Касым не палічыў патрэбным пакрыўдзіцца ці раззлавацца на Колю, калі той напаў на яго. Усе яго ўдары — лёгкае пагладжванне, зваліць з ног яны нікога не здолеюць. Хаця Касым мог праігнараваць Пінокіа па іншай прычыне. Ён яго, хутчэй за ўсё, за чалавека не лічыў, таму вырашыў не зважаць. Ды Колю і не патрэбна была ўвага Касыма, гэтак жа, як і Хвалея. Сто гадоў бы іх не ведаў! Адмаўляцца позна. Ён адказваў не за сябе. Калі б справа датычылася толькі Пінокіа, хто ведае, як бы Коля зрабіў? Магчыма, і не з'явіўся б на «стрэлцы», як-небудзь скончыў школу і зваліў у сталіцу. Што паміж ім і яго аднакласнікамі было агульнага? З'ехаў бы і не вярнуўся. Павага мясцовых аўтарытэтаў яго мала хвалявала. І ніколі сваім сярод іх Пінокіа быць не марыў, паколькі ненавідзеў іх і не хаваў гэтага, проста баяўся. Аднак Даша перавярнула ўсё ў адно імгненне. Што яна там не падзяліла з Хвалеем? Чаго Хвалей так уз'еўся на Дашу? Можа, закахайся ўпотаі і гэта пачуццё раз'юшвае яго? Ды Даша не дурная, ніколі

з ім сустракацца не будзе. Але тузае яе ўвесь час Хвалей, асабліва разышоўся, калі яна пафарбавалася ў эма. Ну пафарбавалася і пафарбавалася, што такога? Аднак Хвалей проста звярэў, калі Даша з'яўлялася на гарызонце. Ды і не толькі Хвалей. Настаўнікі раздражняліся. Што такога крамольнага зрабіла Даша, што на яе так усе вызверыліся? Няўжо праблема толькі ў тым, што дзяўчына не так апранута?... Так законам не забараняецца апранацца на свой густ. Ёй так падабаецца. Яна ж не раіць настаўнікам, як ім праводзіць урокі. Хоць гэта, пэўна, іншае, але ўсё адно блізка. А Хвалей сапраўды не роўна дышае да Белай. Інакш адкуль такая павышаная ўвага да яе з яго боку?...

— Прывітанне! — Задумаўшыся, Пінокія не заўважыў, як праляцеў час, і прапусціў з'яўленне Юлі. Не так ён планаваў сустрэчу з ёй.

— Прывітанне! — падняўся, узяў Юлю за рукі.

— Даўно чакаеш? — пільным далікатным позіркам Юля зандавала, як сапёр, Коліны вочы, падазраючы штосьці благое. Яна нічога не ведала пра схадняк, але адчувала напругу ў позірку Пінокія. — Штосьці здарылася? — спытала.

— Ты пра што? — зрабіў выгляд, што не зразумеў, Коля.

— Ні пра што, — паціснула плячыма Юля. —

А ты? — не давала яму апамятацца.

— А што я? — гуляў у Марата Казея Пінокія.

— Твае вочы не ўмеюць хлусіць, — сказала Юля. — Яны бегуюць, як загнанае ў кут мышаня ў клетцы, прычым прафесійна. Яшчэ ўчора яны гэтага не ўмелі.

— Я не магу распавесці, — змушаны быў прызнацца Коля.

— Таму што мы ледзь знаёмыя і я для цябе амаль чужая? — удакладніла Юля. — Так пойдзем да мяне, пераспім, — прапанавала раптам, — адразу станем роднымі і блізкімі, і я змагу разлічваць на тваю шчырасць.

— Навошта ты так? — адвёў позірк Пінокія ўбок.

— А як? — ізноў паціснула плячыма Юля. — Ты мне падабаешся. Я табе, мабыць, таксама. Так давай не будзем нічога хаваць адно ад аднаго, таму што я хачу працяглых адносін з адзіным хлопцам ва ўсім Капылі, якога можна паважаць...

— Мяне няма за што паважаць, Юля, — перабіў яе Пінокія.

— Чаму? — спытала Юля. І тут жа сама адказала: — Таму што купка падонкаў вырашыла, што ты чмошнік? Так мне пляваць на іх!

— Мне не пляваць! — цвёрда сказаў Коля. — Я заўтра б'юся з Хвалеем! — вырвалася.

— Што ты робіш? — не паверыла Юля. — І...

хто гэта вырашыў? — узяла сябе ў рукі.

— Касым на схадняку, — адказаў Пінокія. — Бачыш, прагаварыўся дзяўчыне, — працягнуў, — якая да мяне павага можа быць?...

— Яны схадняк збіралі? — здзівілася Юля. — Што ж ты такога ім зрабіў, што яны рашыліся на крайняк?...

— Заступіўся за Белую, — прызнаўся Коля.

— Вось вырадкі! — выклікнула Юля. — Ды табе помнік трэба ставіць, што дзейнічаў, як мужчына, а не трэціраваць!.. Гэты Касым наогул знахабіўся ў апошні час...

— Ты яго ведаеш? — зараз здзівіўся Пінокія.

— Ведаю, — адказала Юля. — У адным двары жылі, пакуль мы не пераехалі сюды. Ён у шасцёрках майго брата бегаў. Падай-прынясі карацей. А цяпер круты бос?...

— І што рабіць? — спытаў Коля.

— Давядзецца табе біцца, — цяжка ўздыхнула Юля. — Раз ты ў нас рыцар — адпавядай. Зрэшты, ты не мог інакш, — з пяшчотай правяла пальцамі па яго вуснах. — Я ў табе сапраўды не памылілася.

— У лякарню будзеш да мяне прыходзіць? — сумна ўсміхнуўся Пінокія.

— У якую лякарню? — не зразумела адразу Юля, але хутка апамяталася. — Ды не парся ты, — сказала, — я цябе крыху навучу.

— Ты?! — здзіўленню Пінокія не было межаў.

— А што ты дзівішся? — цмокнулі Юліны вусны Коліны. — Між іншым, мой брат — дэсантнік. Ён мяне шмат чаму навучыў. Так што паўтарай за мной...

Яны спуścіліся на зямлю.

Юля прынялася паказваць Пінокія розныя ўдары, тлумачыць іх сілу і значэнне пры судотыку з супернікамі, дзе і калі іх лепш ужыць. З усіх паказаных яна абрала тыя, якія найбольш падыходзілі, на яе думку, для выпадку з Колям і тыя, якія ў яго лепш за ўсё атрымліваліся. Вырасыла выпрабаваць на сабе, прапанаваўшы сябе ў якасці спарынг-партнёра. Пінокія спачатку спалохаўся прапановы і рашуча адмяўляўся ад яе, але Юля ўсё ж угаварыла яго, сказала, што яму яшчэ вельмі прыйдзецца пастарацца, каб зладзіцца з ёю. Коля мусіў падпарадкавацца, таму што яму гэта было патрэбна, і ўвайшоў у такі раж, яму так спадабалася... Юля была ўражана.

— Ды ў цябе талент! — выклікнула яна.

— Я цябе не моцна? — працягнуў руку Пінокія дзяўчыне, якая няўдала згрупавалася, забыталася ва ўласных нагах і павалілася на зямлю.

— Колькі спрыту ў чалавека ў акулярах, — паднялася Юля, ухапіўшыся за працягнутую Коліну руку.

— Гэта дрэнна? — спытаў Пінокія,

выццраючы спацелы лоб рукавом.

— Гэта нядрэнна, — пахваліла Юля.

— Цяпер я перамагу Хвалея? — заўсміхаўся Коля.

— Не думаю, — прыхінулася да яго Юля, пацалавала ў шыю. — Але, — гарэзна паглядзела ў вочы, — ён будзе вельмі і вельмі ўражаны. І потым, табе не патрэбна перамога. Ты перамог яго ўчынкам. Магчыма, ён не разумее гэтага цяпер, але калі-небудзь жа зразумее. Людзі ж не сляпыя, усё бачаць. Проста баяцца верыць у герояў.

— А я герой хіба? — зусім забытаўся Пінокія.

— Яшчэ які! — пацалавала Юля яго ў вусны. — У госці пойдзеш да мяне? — спытала.

— Калі?

— Зараз, — прапанавала Юля. — Не хвалявайся, — заўважыла замяшанне ў вачах хлопца, — я самастойная дзяўчынка, і продкі ў мае справы не лезуць. Ніхто крапаць на мазгі табе не будзе і лезці да мяне ў пакой таксама ніхто не асмеліцца, калі я не дазволю.

— У вас там усё так сур'ёзна? — не верыў Коля.

— А то! Я самая крутая ў сям'і! — з гонарам паведаміла Юля. — Так што, падратавалі?...

— Ну так, — пагадзіўся Пінокія.

Яны ўзяліся за рукі, але Юля хутка спыніла

Колін дзіцячы сад. Яна паклала яго руку сабе на стан, нават дазволіла ёй слізгануць ніжэй. Сваю руку Юля прасунула праз спіну Пінокія і супакоіла яе на Коліным поясе. Цяпер яны былі парай.

Эпізод 15

Юлін пакой у адзінай кватэры на трэцім паверсе новага чатырохпавярховіка ў выглядзе брамы складаўся з вестыбюля і спальні, дзверы ў якую былі зачыненыя. Юля прапанавала Пінокія сядзь дзе-небудзь, дзе падабаецца, пакуль яна пагаворыць з бацькамі. Коля сеў на скураную канапу, насупраць тэлевізара з відэаапаратурай, што мясціліся на адмысловым сталі. Абапал тэлевізар быццам ахоўваўся двума скуранымі крэсламі. На шырокім падаконніку стаялі вазоны розных памераў з кветкамі, прыкрытымі цюлем. Голая паркетная падлога блішчала чысцінёй. У куце канапы валяліся глянцавыя часопісы, адзін з якіх Пінокія ўзяў пагартаць ад няма чаго рабіць. Ён гартаў часопіс, але нічога не бачыў на яго старонках, паглынуты думкай, а ці правільна тое, што ён знаходзіўся ў чужым доме?

— А вось і я! — перашкодзіла Юля развіцца думцы Пінокія ў дакучлівую ідэю. — Не занудзіўся?

— Не паспеў, — сказаў Коля, працягваючы

гартаць часопіс, але ўжо не глядзячы ў яго.

— Пельмені будзеш? — прапанавала Юля. — Напэўна, ты галодны. Дадому ж не заходзіў.

— Буду, — пагадзіўся Юлін госць.

— Ды што ты, як не родны? — прысела Юля побач, ускудлаціла Коліны валасы. — Расслабся, ніхто цябе тут не з'есць. Давай-ка пагаворым...

— Давай, — сказаў Пінокія. — Пра што?

— Ну, напрыклад, пра густы, пра перавагі там... прыхільнасцяў, — адказала Юля. — Мне вось падабаецца, напрыклад, паэзія Цвятаевай, Ксеніі Брэчка, Марыі Шуваевай. А табе?

— Я паважаю творчасць Высоцкага, Талькова, Цоя, Сыса, — падтрымаў гутарку Коля.

— А ў прозе?

— Маркеса, Кінга, Мердак, Клаўса Мана, Фіцджэральда. Макс Мілер цікавы.

— А хто гэта? Я пра Макса Мілера. Ніколі не чула, — зацікавілася Юля або зрабіла выгляд.

— У яго ў Інтэрнэце свой сайт, — растлумачыў Пінокія. — Я выпадкова натыкнуўся, пачытаў, спадабалася. Часам перапісваемся з ім у фэйсбуку. Ён пра нас піша.

— У якім сэнсе? — не зразумела Юля.

— Ну, пра такіх, як мы, падлеткаў, — удакладніў Коля, усё яшчэ гартаючы часопіс, але не адводзячы позірку ад вачэй дзяўчыны.

— Ён і цяпер піша? — праслівнула Юліна

рука пад кашулю Пінокія, папаўзла ад жывата ўгару.

— Хто? — праслухаў Коля.

— Ну, гэты твой... Макс Мілер? — Юліна рука спынілася на грудзях гасця.

— Не ведаю, пэўна, — адказаў ён.

— Пачакай, — вылезла Юліна рука вонкі, — пельмені пагляджу.

Яна ўстала з канапы і выйшла з пакоя.

Засаромеўшыся самога сябе, Пінокія паспяшаўся сесці бокам, закінуўшы нагу за нагу.

Юля вярнулася з дзвюма талеркамі гарачых пельменяў, ад якіх да столі паднімалася пара, папрасіла дапамагчы з высоўным столікам, пацягнуць на сябе ножку стала, на якім стаяў тэлевізар. Потым яна зноў сышла, вярнулася з маянэзам, кетчупам, відэльцамі, электрачайнікам. Кубкі і гарбата знаходзіліся ў пакоі, у сцянной шафцы, непрыкметнай для вока, разам з цукеркамі і печывам у саламяным кошыку.

Пажадаўшы смачна есці адно аднаму, прыняліся за ежу. Пельмені, хоць і крамныя, здаліся Пінокія неверагодна смачнымі, магчыма, па той простае прычыне, што імі частавала яго Юля, а не, напрыклад, мама. Хоць мамчыны пельмені таксама былі смачнымі, але не так, неяк інакш. Коля ўплятаў пельмені за абедзве шчакі, Юля ела павольна і як бы няхочучы, галоўным чынам,

назірала за Колем, вырашыўшы не замінаць яму і памаўчаць пакуль што.

Пінокія еў хутка, таму Юля не занудзілася. Ён першым загаварыў.

— І што, тваім бацькам абсалютна нецікава, хто ў цябе ў гасцях? — спытаў.

— Чаму нецікава? — адгукнулася Юля. — Яшчэ як цікава! Проста яны разумныя і тактоўныя. Ём досыць таго, што я ім сказала. Ды і не ў правілах маіх татуса і мамы лезці туды, куды ім не трэба.

— Дзіўна гэта, — сказаў Пінокія.

— Што дзіўнага? — не падтрымала яго Юля. — Лепш было б, калі б яны тут тырчалі і тарашчыліся на цябе?

— Ды не, — адказаў Коля. — Да... вай лепш гарбаты пап'ём, — змяніў тэму.

Юля заварыла гарбаты, паставіла на столік кошык з цукеркамі і печывам.

— Коля, — падсунулася да Пінокія вельмі блізка, — я хачу, каб ты застаўся.

— Дзе? — не зразумеў той.

— У мяне. Тут. На ноч, — кароткімі фразамі, нібы стрэламі, выпаліла Юля сваё жаданне.

— Як?! — не хаваў здзіўлення юнак.

— Я табе падабаюся? — у лоб спытала Юля.

— Вядома, — прызнаўся Пінокія.

— Тады ў чым праблема? Ты мяне не хочаш?

Коля ледзь гарбатай не захлынуўся. У яго і

думак ніколі не было пра ГЭТА. Так, ён уяўляў сябе з Юляй ці з кімсьці яшчэ ў марах і мроях, але каб так па-сапраўднаму штосьці...

— Ты сур'ёзна? — выдаў ён.

— А як ты думаеш? — пытаннем на пытанне адказала Юля.

— Ну, трэба бацькоў папярэдзіць, — сказаў Коля.

— Тэлефануй, — працягнула Юля яму хатні радыётэлефон.

Пінокія набраў нумар. Падышла мама. Вельмі ўзрадавалася, пачуўшы голас сына, а то ўжо не ведалі, што і падумаць, хваляваліся, перажывалі за яго. Коля сказаў, што хвалявацца не трэба, што з ім усё ў парадку, але начаваць ён застанецца ў сябра... Тут Юля вырвала слухаўку і ветліва, а галоўнае, далікатна, расставіла ўсе кропкі над «і». Супакоіла Коліну маму і завочна закахала яе ў сябе.

— Я люблю вершы і прыгожае кіно, — абняла Пінокія, зашаптала на вуха, — клубніку і варэнкі з бульбачкай, песні Эмі Лі і Земфіры, раманы пра касмічныя вандраванні і пра прыгоды Анжалікі. Люблю зіму, таму што ў студзені мой дзень нараджэння, марожанае люблю, але такое, каб абавязкова з лыжачкай. Люблю атрымліваць лісты па электронке і збіраць пазлы, калі няма чым заняцца. Да ўтрапёнасці люблю танцы і шоўк. Я абавязкова для цябе станцюю, для цябе аднаго, але

не цяпер, потым. Так бы і сядзела з табой, не адрываючыся ні на імгненне. Ты нават не ўяўляеш, які ты харошы! Толькі не здраджвай мне...

Юля казалася, як закаханая дарослая жанчына, ды і выглядала ў той момант, як дарослая. Але яна не магла над ім жартваць. Гэта было б жорстка.

— Юля, — тады таксама шэптам прамовіў Коля, — ты не гуляеш са мной?

— Дурань, — прашаптала Юля ў адказ, пацалавала яго вочы. — Хадзем са мной...

Яна ўзяла яго за руку, злезла з канапы, пацягнула да зачыненых у спальню дзвярэй. Павярнуўшы ручку, пхнула дзверы наперад, уключыла верхняе святло.

— Заходзь, — запрасіла Пінокія.

Падлога спальні была аббітая блакітным шоўкам. Сцены — таксама. Пасцель з белага ядвабу на шырокім ложку вабіла таямніцамі. Шоўк першым кідаўся ў вочы і асляпляў так, што вочы больш нічога іншага вакол не бачылі.

Коля зрабіў адзін крок і застыў на месцы, уражаны прыгажосцю і высакароднасцю тканіны.

— Распранайся, — будзённа сказала Юля, парушыўшы казачнае зачараванне, якое ахапіла Колю. — Я хутка, — яна штосьці ўзяла ў шафе і выйшла.

Пінокія хутка распрануўся і шмыгнуў пад коўдру, саромеючыся ўласнага аголенага цела,

рабрыстага, з кашчавымі плячамі. Белы ядваб сустрэў яго прахалодна. Коля задрыжаў, ці то ад нерваў, ці то сапраўды ад холаду.

Увайшла Юля ў спакуслівай белай шаўковай піжаме, выключыла святло, замкнула дзверы на ключ, лягла побач, уключыўшы начнік над галавой.

— Навошта святло? — спытаў Коля.

— Каб ты мяне бачыў, — адказала Юля.

Яны абодва ляжалі на спіне і абодва са свайго краю. Рукі пад коўдрай павольна шукалі адна адну. Знайшлі. Стуліліся ў замок...

...Калі Коля заснуў, Юля накінула халацік і пашлёпала ў пакой брата. Яго прыйшлося будзіць.

— Што такое? — спрасонку прабасіў ён.

— Ты павінен прасачыць за Касымам, — сказала Юля. — Ён натравіў Хвалея на Колю. Уяўляеш, якія будуць наступствы?

— Калі разборка? — працёр вочы Юлін брат.

— Сёння а восьмай вечара на летняй сцэне.

— Ды фіг з імі, няхай б'юцца. Бой жа сумленны, сам-насам.

— Ён не вытрымае бою, разумеш? — раззлавалася Юля. — Прадухілі!

— Я не магу яго забараніць, — развёў рукамі брат. — Толькі спыніць, у парадку выключэння.

— Вось і спыні, — сказала Юля, — толькі, каб не позна было.

— Здаўся табе гэты акулярык?!

— Ты не зразумееш, — заявіла Юля.

— Што, выдатны такі? — не верыў Юлін брат.

— Я ж кажу, не зразумееш. Зрабі, як я прашу, калі ласка.

— Расслабся, — пазяхнуў брат. — У цэласці не гарантую, але ў захаванасці можаш не сумнявацца.

— Дзякуй табе, — цмокнула Юля брата ў шчаку, пажадала дабранач і вярнулася да Колі, уткнулася носікам яму пад паху, абвіўшы ножкамі яго ногі, салодка засапла.

Дзея чацвёртая

Эпізод 16

На гадзінніку было пяць раніцы, калі Пінокія прачнуўся. Юля ціхенька пасопвала, прытуліўшыся да яго, як кацяня. Значыць, не прыснілася. Ён і прачнуўся таму, што баяўся — здалося. Але не. Коля зайздросціў самому сабе. Ганарыўся сабой, гладзячы Юліны валасы. Скура дзяўчыны, між іншым, амаль не адрознівалася ад улюбленага ёю шоўку, і радзімка на плячы побач са следам прышчэпкі ад воспы ніколькі не псавала яе... Пінокія ляжаў на спіне, глядзеў у цёмную столь, а карцела глядзець у вочы дзяўчыны. Ды нельга. Юля

спала. І ўсё ж ён павярнуўся на бок, асцярожна, каб не пабудзіць, цішком жадаючы, каб яна прачнулася, дакрануўся вуснамі да яе вуснаў, якія раптам адказалі, пацягнуліся за новай порцыяй пацалунку.

— Ты не спіш? — шэптам спытаў Коля.

Не расплюшчваючы вачэй, Юля прамовіла:

— Сплю. Але, калі хочаш, прачнуся.

— Хачу, — сказаў тады Пінокія.

— Эгаіст, — ператварыліся вусны ва ўсмешку. — Яшчэ ж вельмі рана...

...Пінокія папрасіў падарыць яму што-небудзь на памяць з яе рэчаў.

— Выбірай, што хочаш, — накінула Юля халат.

— Гэта можна ўзяць? — спытаў Коля, паказваючы на Юліны трусікі, надзетыя на ёй учора — шаўковыя, белыя ў чырвоны гарох, што адзінока ляжалі на падлозе каля ложка.

— Бяры, — усміхнулася Юля. — Толькі схавай падалей, у школу ідзеш усё-ткі. І апранайся.

Яна выйшла з спальні.

Пінокія хутка апрануўся, заслужаны трафей схаваў ва ўнутраную кішэню скуранага пінжака, апранутага на байку з капюшонам, і пакінуў спальню. Размясціўся на канапе ў вестыбюлі.

Юля вярнулася з бутэрбродамі: з каўбасой, вяндрлінай і сырам. Уключыла электрачайнік.

— Паслухай, — прысела побач з Колям,

збраўшыся на канапу з нагамі, — хачу цябе спытаць: у мяне ёсць заганы?

— Ёсць, — нечакана адказаў Пінокія.

— Што?! — відавочна не спадабаўся дзяўчыне яго адказ.

— У цябе кароткія валасы.

— А, а я падумала бог ведае што, — уздыхнула з палёгкай Юля. — Калі праблема толькі ў валасах, можаш не парыцца. Адпушчу адмыслова для цябе.

Папіўшы гарбаты з бутэрбродамі, Коля пачаў збірацца сыходзіць. Гэта Юлі — два крокі да ліцця. А яму да школы тупаць хвілін пятнаццаць. Дзяўчына сабрала бутэрброды яму ў «гармазок», праводзіла да дзвярэй. На лесвічнай пляцоўцы яны доўга цалаваліся. Пінокія баяўся адпусаць Юлю, баяўся думаць пра тое, што, магчыма, бачыў і абдымаў яе ў апошні раз. Не таму, што ўвечары бойка з Хвалеєм. Гэта яго наогул не хвалявала. А таму, што ўсё яшчэ паміж імі здавалася такім зыбкім і прывідным, як смуга. Ён баяўся, што спаў, усё яшчэ спаў, як на ўроку. Вось яго хто-небудзь ускубне, ён падарвецца, як уджалены, і ўвесь клас будзе іржаць над ім. Гэтага ён баяўся больш за ўсё, на радасць страху.

— Ну ідзі, ідзі ж... — не магла адарвацца Юля ад Коліных вуснаў і плячэй, абдымаючы, уціскаючыся ў яго, як у перапоўнены вагон метро.

— Ты не знікнеш? — хінуў да сябе Пінокія Юлю.

— Дурны, куды я знікну? — церлася тварам аб яго твар Юля, як кошка. — Сустрэнемся ўвечары. Я сама табе патэлефаную. Ну ідзі ўжо, а то я разравуся...

Нагледзелася, дурніца, фільмаў пра каханне! Начыталася сентыментальных раманаў! Чаго плакаць? Усё ж добра. Ты знайшла выдатнага хлопчыка, проста падарунак лёсу нейкі! Вы маладыя, прыгожыя, навошта выпраўляць яго, як на вайну? Ён жа ў школу ідзе. Што з ім можа здарыцца? Так, бойка гэта недарэчная... Але яе ж прадухіліць твой брат, ён абяцаў...

Юля глядзела ў спіну Пінокія, які спускаўся ўніз па лесвіцы, потым распляскала твар аб пад'езднае акно, праводзячы яго позіркам, пакуль Коля не схавався за паваротам. Сэрца шчымела. Няўжо каханне?...

Ёй ніколі не было так добра, як з Пінокія. Ні з кім. Яго неспрактыкаванасць замілоўвала. Зялёныя вочы, напоўненыя цеплынёй і ўвагай, пяшчотай і жаданнем дагадзіць, — краналі да глыбіні душы, пранікалі ў самыя патаемныя куткі сэрца. А гэтыя вейкі, па-дзявочы густыя і доўгія... Кашчавы, дробязь, затое які цягавіты... І нос у яго зусім не доўгі. Дзіўна. Чаму тады Пінокія?... Трэба будзе спытаць потым, а пакуль у душ, хоць вельмі не

хочацца змываць дотыкі рук, дотыкі вуснаў, дотыкі жыцця...

Эпізод 17

Школа насцярожана сустракала Пінокія. Яна не пазнавала яго. Ён ішоў упэўненым крокам, як мужчына, які ведае сабе цану. Не зашуганы хлопчык у акулерах, гарбаваты і згорблены. Нават Даша Белая заўважыла змену. Ды любы, у каго вочы былі на месцы, не мог не адзначыць, што гэты Пінокія іншы. Яго нібы падмянілі. Чэпкі позірк, рытмічныя рухі, ніякага страху, ніякага замяшання.

Даша ледзь не мінула яго, што не дзіўна. Яна прывыкла да Колі, які з'яўляўся заўсёды з аднаго боку, з боку свайго дома, таму не звярнула ўвагі на хлопца, вельмі падобнага на Пінокія. Але гэта ж быў ён! Якога фіга ён ішоў з іншага боку, цалкам процілеглага яго дому?...

— Пінокія, ты ці хто? — усё ж гэта, адназначна, ён, вырашыла Даша. — Заблудзіўся, ці што? Ты адкуль такі?

— І табе прывітанне, — мружачыся ад нечакана яркага апошняга вераснёвага сонца, адказаў Коля.

— Цябе прам не пазнаць, — заўважыла Даша.

— А што са мной не так? — занепакоіўся Коля і тут жа палез рукой ва ўнутраную кішэню

пінжака, праверыць, ці на месцы Юлін падарунак. Чамусьці ён вырашыў, што не так з ім менавіта з-за гэтага.

— Ды ўсё так, — усміхнулася Даша, — і не так адначасова. Не разумею толькі, што такое.

— Можа, спіш яшчэ? — жартаваў Пінокія (Пінокія жартаваў?!). — А я табе снюся...

— Пайшоў ты ў пень! — не зло адмахнулася Даша. У ёй таксама штосьці было не так. Мабыць, непадфарбаваныя вусны. У астатнім па-ранейшаму эма. Яна прыспешыла крок, адарвалася ад аднакласніка і першай апынулася ў школе, не самай першай, але раней за Пінокія. Штосьці з ім адбылося такое, важнае і патрэбнае, пэўна, ад чаго Коля і змяніўся. Але што? Застаючыся знешне тым жа самым Пінокія, якога ўсе сто гадоў ведалі, ён мала паходзіў на сябе ранейшага. Выпрастаныя плечы, выправа, хада, вочы, якія глядзелі не з-пад лоба, а прама, амаль не міргаючы, гаворка... Ну гаворка яго заўсёды адрознівалася недаказанасцямі і дзівацтвамі. Аднак, калі ён казаў, стваралася ўражанне, што ў роце каша, якую ён пражаваць не можа. Зараз жа словы выляталі з яго вуснаў, як у артыста якога-небудзь з пастаўленым голасам. Такая ашаламляльная змена за адзін дзень? Дакладней, за палову сутак? Яго што, зачаравалі? Ці Пінокія чароўнага зелля напіўся, як у нейкім фільме?... Каб Хвалея адолець!..

— Прывіганне, сяброўка! — з-за спіны, як чорт з табакеркі, паўстала Паўлоўская.

— Прывіганне, — ці не спалохаўшыся, прывігалася Даша. Яна здрыганулася ад нечаканасці.

— Чаго спалохалася? — засмяялася Таня. — Гэта ж я!

— Ха-ха-ха, вельмі смешна, — з'едліва сказала Даша. — А я думала, Хвалей...

— О, Цемра і Святло ўжо ў тэме! — з'явіліся на гарызонце Хвалей з Кастальцавым.

— Успомні лайно, — прашаптала Даша сяброўцы.

— Чо трацеся тут? — падышлі Хвалей з Кастальцавым.

— А ты чо, Хвалей, мытня? — заявіла Даша. — Мы табе мытнюю пошліну павінны плаціць за кожны падаконнік, ля якога стаім?

— Стаяць ты будзеш на скрыжаванні каля «Любавушкі», — пажартаваў Хвалей.

— А тут, — падтрымаў яго Кастальцаў, парадыруючы дырэктара школы, — прыстойная ўстанова. Між іншым, школай завецца.

— Адваліце, дэбілы! — адпіхнула Даша Хвалей, які наблізіўся ўшчыльную.

— Чо пхаешся? — найгранна пакрыўдзіўся Хвалей.

— Пайшлі, Хвалей, на ўрок, — сказаў

Кастальцаў, паказваючы яму пальцам на Пінокія, які падыходзіў, — а то нас зараз паб'юць...

— Ой, баюся, баюся, баюся... — забожкаў Хвалей, узяўшыся за галаву. — Схавай мяне, Кастальцаў!.. — схаваўся за яго спінай.

— Чо ты там прыстроіўся? — не спадабалася Кастальцаву хованка Хвалей. — Галубец, ці што?

— Хто галубец? — раззлаваўся, у сваю чаргу, Хвалей. — За «базарам» сачы! — штурхануў злёгка Кастальцава ў плячо.

Празвінеў званок на ўрок. Усе заспяшаліся, разбрыліся па класах. Даша села з Паўлоўскай, за спінай Пінокія. Настаўніка не было хвілін дзесяць. Потым прыйшла Марыя Пятроўна, следам за ёй прадэфілявала дзяўчынка зусім, гадоў дзевятнаццаці, напэўна, практыкантка. Невысокая, але вельмі прывабная, са стрыжкай «ваўчыца», у строгім гарнітуры, на шпільках.

— Ой, а вы нас вучыць будзеце? — з месца выгукнула Кошкіна, адрасуючы свой вокліч юнаму педагогу.

— Цябе ўжо, Кошкіна, няма чаму вучыць! — уставіў свае пяць капеек Хвалей.

— Так, Кошкіна ў нас віртуоз! — заіржаў Кастальцаў, і яго падтрымаў Хвалей. — Па чалавеку і грамадству, — удакладніў праз іржанне.

— Сціхлі ўсе! — Марыя Пятроўна строга паглядзела на клас. — Настаўнік зайшоў! Што

трэба зрабіць?

— Прывітацца з настаўнікам, — за ўсіх адказаў Кастальцаў.

— Вітайцеся!

Клас няхочучы, але дружна падняўся.

— Селі! — дазволіла сесці Марыя Пятроўна. — Гэта, — паказала вачыма на дзяўчыну, якую прывяла з сабой, — ваш новы настаўнік па прадмеце «Чалавек і грамадства». Часова пакуль. Імя яе Ірына Віктараўна. Яна заменіць Іллю Іосіфавіча. Ён раптоўна захварэў. Пытанні?... Калі пытанняў няма... — Позірк Марыі Пятроўны спыніўся на парце, за якой сядзелі Даша з Таняй. — Белая і Паўлоўская! — гучна звярнулася да іх. — Вы рускую мову разумееце?

— Яны па-эмаўску размаўляюць, — умяшаўся Хвалеі.

— Устаньце, калі да вас настаўнік звяртаецца! — абуралася Марыя Пятроўна.

Дзяўчаты выйшлі з-за парты, кожная са свайго боку. Пасталі з такім выглядам, быццам рабілі ласку, што яшчэ больш узвар'явала класнага кіраўніка.

— Марш за мной! — загадала.

Марыя Пятроўна зацокала маленькімі ножкамі ў туфлях на высокім абцасе па кабінету да дзвярэй, адчыніла дзверы, закрочыла па калідоры, не аглядаючыся, упэўненая, што вучанцы рухаліся

следам за ёй. У іншай бы сітуацыі Даша плюнула і наогул бы сышла з урокаў, але Таню не хацела падстаўляць. Яна ўсё-ткі гонар школы. Вядучая танцорка раёна. Зорка мясцовая, карацей. Да таго ж іх яшчэ чакала сумесная доўгая праца над п'есай. Даша прачытала яе і засталася задаволенай прачытаным. Роля, адведзеная ёй, спадабалася. Яе нават і граць не трэба, быццам пра яе, пра Дашу, напісана. Як яна магла падвесці Таню? Яны ж сяброўкі. Да таго ж Таня «сапсавалася» пад яе ўплывам. Так, прынамсі, скажуць. Няхай. Хай што заўгодна кажуць і ў чым заўгодна вінавацяць. Дастала ўжо гэтая школа з настаўнікамі-клонамі і вучнямі-недаробкамі...

Узяўшыся за рукі, дзяўчаты асуджана пляліся пазаду Марыі Пятроўны, як на растрэл.

Калі новая настаўніца засталася з класам сам-насам, то не змагла стрымацца і не сказаць:

— Слухайце, у вас тут полавая дыскрымінацыя ці дыскрымінацыя наогул?...

— Ды вы наша, Ірына Віктараўна?! — ашаламіўся Кастальцаў.

— Наўрад ці, — запярэчыла дзяўчына. Голас яе быў нізкі, не сугучны знешнасці. — Хутчэй тых дзяўчат, — удакладніла.

— Чо, таксама эма? — спытаў Хвалеі.

— Падобна на тое, што я эма? — здзівілася Ірына Віктараўна.

— Не, — паціснуў плячыма Хвалея. — Тады чаго ўпрагаецца за іх?

— Не ўпрагаюць, а запрагаюць коней, — сказала Ірына Віктараўна. — Спрагаюць дзеясловы...

— Чо, разумная такая? — не адставаў Хвалея.

— Малады чалавек, — падышла да парты Хвалея і Кастальцава Ірына Віктараўна, — яшчэ адна рэпліка з вашага боку, — папярэдзіла, — і вы адправіцеся ў глыбокую кому.

— Ды вы чо! — весяліўся Хвалея. — А вы ведаеце, што дзяцей біць нельга?...

— А мы нікому не раскажам, — Ірына Віктараўна нібы стрэліла яму ў ніжнюю сківіцу кулаком, у таго аж зубы клацнулі. — Я папярэджвала, — азірнулася на клас.

Хвалея з ціхім стогнам разам з крэслам паваліўся пад парту, вырубіўшыся.

— Паднімі яго, — загадала Ірына Віктараўна Кастальцаву, — і пасадзі так, каб мы думалі, што ён спіць.

— А ён спіць? — насцярожана пацікавіўся Кастальцаў.

— Не сумнявайся, — запэўніла настаўніца. — Да канца ўроку прачнецца. Такім чынам, — звярнулася да прыцілага класа, уважліва і з асцярогай сачыўшага за кожным яе рухам, — на якой тэме вы спыніліся?...

Эпізод 18

— Куды мы ідзём? — спытала Даша ў спіны Марыі Пятроўны.

— Не адставай! — не азіраючыся, адказала Марыя Пятроўна.

— Да дырэктара, — здагадалася Таня, шапнуўшы Дашы. І яна не памылілася.

Марыя Пятроўна спынілася ля кабінета дырэктара школы, пастукалася, адчыніла дзверы, прапускаючы дзяўчат першымі. Тыя ўвайшлі, усё гэтак жа трымаючыся за рукі, як маленькія дзеці з дзіцячага садка, пасталі пасярэдзіне кабінета каля доўгага стала, у канцы якога, ля акна, пагружаны ў паперы і тэлефоны, сядзеў Арыстарх Іванавіч Камёнка — дырэктар, мужчына, гадоў пад пяцьдзясят, з вялікімі залысінамі, доўгім чырвоным носам і ўсходнімі вачыма.

— Палюбуйцеся, Арыстарх Іванавіч! — адарвала яго ад працы Марыя Пятроўна.

— Што такое? — няхочучы, пакінуў справы без увагі дырэктар.

— Руская мова да іх не даходзіць! — жалілася Марыя Пятроўна. — Уладкавалі з школы цырк! На ўрокі прыходзяць, як на карнавал нейкі!..

— Для нас кожны дзень у школе, як свята, — буркнула Даша.

— Пагавары яшчэ! — абсадзіла яе Марыя

Пятроўна.

— Я не зразумею, Марыя Пятроўна, — начапіў на нос акуляры Арыстарх Іванавіч, з задавальненнем вывучаючы строі вучаніц, — чаго вы ад мяне хочаце?

— Як гэта чаго?! — асалапела Марыя Пятроўна. — Вы мяне дзівіце, Арыстарх Іванавіч! Трэба ж меры нейкія распачаць! Колькі можна трываць гэту агіднасць!..

— Вы забіваеце зараз у нас асоб! — ізноў загаварыла Даша.

— Чуеце, Арыстарх Іванавіч, — не магла дастукацца ніяк да дырэктара Марыя Пятроўна, — яны нас ужо ў забойстве вінавацяць...

— У якім забойстве? — раздражніўся раптам Арыстарх Іванавіч. — Вашы перабольшанні, Марыя Пятроўна, да добра не давядуць. Так, незвычайна выглядаюць дзяўчынкі. Не як школьніцы, мякка кажучы. Але трэба ж неяк разабрацца, пагаварыць неяк, зразумець, урэшце, прычыну, зерне, так бы мовіць, якое паслужыла штуршком да змены каштоўнасцяў... Што мне загадаеце рабіць? Высекчы іх, а, Марыя Пятроўна? Так яны яшчэ больш надзьмуцца ў сваім адмаўленні свету і педагагічнага аўтарытэту. Ну пераважаюць чорныя тоны ў іх гардэробе. І то не ў іх, а ў ёй. Другая ж — беленькая ўся, нават у школьнай форме. Дзе вы тут крмінал знайшлі, Марыя Пятроўна? Паўкраіны ў

дурнях ходзяць — і гэта нармальна, а адна дзесяцікласніца на тон больш вока пафарбавала — ужо нонсэнс, катастрофа. Ратаваць дзяўчынку трэба, так ці што? Толькі ад каго ратаваць? Ад нас з вамі, Марыя Пятроўна, ці што? Вы зразумейце, у іх узрост цяпер такі, ім усё незвычайнае цікава. Няхай эксперэментуюць, абы не ў шкоду вучобе. Вучацца яны як?

— Не горш за астатніх, — мусіла прызнаць Марыя Пятроўна.

— Вось бачыце, — узрадаваўся Арыстарх Іванавіч. — А пакінеце дзяўчынак у супакоі, будуць яшчэ лепш вучыцца. Не горш за астатніх, а выдатна. Так я кажу ці не? — падміргнуў дзяўчатам.

— Але існуюць жа агульнапрынятыя правілы прыстойнасці... — спрабавала выкіраваць Марыя Пятроўна з тупіку.

— Якія правілы? Я вас маю! — усміхнуўся дырэктар школы. — Вы гэтыя правілы бачылі, чыталі? Кожны выбірае па сабе. Мы жывём у дэмакратычнай дзяржаве, дзякуй богу, а не дзесьці там... Не трэба мераць усіх адным грабянцом. Яны розныя, Марыя Пятроўна. Калі б у вас былі свае дзеці, вы б зразумелі.

— Ну, добра! — зрабіла выгляд, што пагадзілася з довадамі Арыстарха Іванавіча Марыя Пятроўна. — Калі вы заахвочваеце гэта, то я мяю

рукі.

— Вы, Марыя Пятроўна, класны кіраўнік, на хвіліначку, — нагадаў абавязкі настаўніцы дырэктар школы. — Мыць рукі я вам не раю. Трэба лаяльней ставіцца да вучняў...

— Каб яны наогул на галаву селі і ножкі звесілі? — перабіла яго Марыя Пятроўна.

— Вы — педагог, Марыя Пятроўна, — ізноў нагадаў Арыстарх Іванавіч. — І як вы гаворыце, тут школа, а не ўстанова зачыненага тыпу. Што-небудзь яшчэ? — даў зразумець, што размова скончана.

— Не, больш нічога, — змушана была здацца Марыя Пятроўна.

— Я вас больш не затрымліваю, — паглыбіўся ў паперы Арыстарх Іванавіч.

— Але ўлічыце, я так гэтага не пакіну! — заявіла ў дзвярах, калі Даша з Таняй выйшлі з кабінета.

— Напішыце ліст прэзідэнту, — параіў Арыстарх Іванавіч.

Марыя Пятроўна пляснула дзвярыма.

— Марш на ўрок! — крыкнула яна дзяўчатам, якія тапталіся на месцы, чакаючы, чым усё скончыцца.

Іх як вецер знёс, але не ад страху і не ў спешцы патрапіць у родны клас. Аўтарытэт класнага кіраўніка пахіснуўся цалкам у іх вачах,

тыя фанерныя дошчачкі аўтарытэту Марыі Пятроўны, якія яшчэ па інерцыі захоўваліся дзесьці ў глыбіні душы, рассыпаліся ў пацяруху за імгненне. Вядома, не зусім педагагічна выказаўся дырэктар у яе дачыненні, але, мабыць, яна дастала яго ўшчэнт, што ён і прадэманстравалі на вачах у школьніц, зняважыўшы яе перад імі, магчыма, наўмысна.

— Такі прасунуты ў нас дырэктар! — захаплялася Арыстархам Іванавічам Таня, седзячы на падаконніку ў прыбіральні і цягаючы цыгарэту з рота ў рот.

— Жорстка ён з Маруськай, — рагатнула Даша.

— Ды жэсць! — пагадзілася Таня.

— Цяжка ёй зараз будзе...

— Чо цяжкага? — запырэчыла Таня. — З яе ані ў знак. Цяпер скардзіцца на Арыстарха панясецца ў выканкам.

— Ну і фіг з імі, — не падабалася тэма размовы Дашы. — Я п'есу прачытала, — прызналася сяброўцы.

— І як? — адгукнулася тая.

— Нічо, прыкольна.

— Граць будзеш?

— Буду, вядома, — сказала Даша.

— Мікалай Міхайлавіч узрадуецца, — падзялілася Таня ўласнымі меркаваннямі.

— Трэба толькі паведаміць яму неяк.

— Ну так прыходзь сёння, — прапанавала Таня. — У нас якраз рэпетыцыя, разам і пойдзем...

— Ды ну, замінаць толькі буду, адцягваць...

— Ды не ў яго ж рэпетыцыя! — пераконвала Таня сяброўку. — Ён жа не харэограф, а рэжысёр. Сядзіць там на другім паверсе, нудзіцца сярод цёткаў. Ты з'явішся, ведаеш, як ён узрадуецца!..

— Прам!.. — не верыла Даша.

— Рэальна! Ён жа сам асабіста пытаў пра цябе. Менавіта ён хоча, каб ты грала Машу!

— Ну, тады пойдзем, — было прыемна чуць Дашы.

Эпізод 19

Пасля ўрокаў, нікуды не звачваючы, Даша прыйшла дамоў. З Паўлоўскай яны дамовіліся, што тая зойдзе за Дашай, калі пойдзе на рэпетыцыю, усё адно па дарозе. Тата быў дома, але ўсё роўна, што не было, хоць Даша паведаміла яшчэ з парога пра свой прыход. Ён нават не знайшоў часу адказаць, прарэагаваць неяк, што пачуў. Фіг з ім! Нябось адарвацца не можа ад якога-небудзь новага фільма. Фанат, блін! Хоць даставаць не будзе, і тое цешыць. Гэта мама прычাপілася б, каб паела дочка, пацікавілася б, што ў школе новага, праверыла б дзённік, яшчэ чаго-небудзь прыдумала б, калі не

занята, што бывала вельмі рэдка. Мама заўсёды ўгразала па вушы ў нейкія справы, увесь час кудысьці спяшалася, пра штосьці з кімсьці дамаўлялася, зрывалася з месца нечакана для ўсіх па званку невядома каго. Але адмазвалася пераканаўча: дзеля каго, маўляў, грошы зарабляла? На татаву зарплату не разгуляешся. Так, ён паважаны чалавек у мястэчку, але толку ад яго нікага, акрамя таго, што яго фотапартрэт вісеў на дошцы пашаны ў цэнтры Капыля. Толькі гэтае фота не прыносіла ні каліва. Даша не ведала нават, за якія такія заслугі яе тата ўшанаваны гонару. Па праўдзе кажучы, і не цікавілася ніколі. Ён таксама быў малады калісьці, вось і здзейсніў нейкі подзвіг працоўны ці грамадскі, вось і ўганаравалі. Ды чо затлумляцца? Ёй, Дашы, гэтак жа фіялетава, як і тату, дома ён ці няма. Не дастае, і дзякуй богу!..

Яна прыгатавала сабе гарбаты, нарэзала бутэрброды з каўбасой, села за камп'ютар, уключыла ўпадабаны кліп гурта «Слот» пра дзве розных вайны ў галаве. Задумалася. Як яна сустрэнецца з Мікалаем Міхайлавічам? Яна ж нават не пазнае яго. Памятае толькі вочы і нос. Нязручна неяк. Хоць, з іншага боку, ёй і не трэба яго пазнаваць. Таня ўсё зробіць. Хто ён наогул такі, каб Даша перажывала і хвалявалася, як перад першым спатканнем? Ён жа стары! Колькі яму? Трыццатнік хугчэй за ўсё. Дарослы дзядзька. Напэўна, і цётка

каханая маецца. Стоп. З чаго гэта Даша думае пра Мікалая Міхайлавіча, як пра магчымае захапленне? Хоць прыкольна было б паглядзець на яго рэакцыю ў выпадку прызнання Дашы ў глыбокіх пачуццях да яго. Фу, агіднасць якая! Аж падванігоўваць стала. Гэта Даша ўявіла сябе ў абдымках Мікалая Міхайлавіча. «Вычварэнка!» — абазвала сябе яна.

Прыйшла Таня. Даша прапанавала ёй бугэроброды, але тая адмовілася. Яна паела дома, ды і не трэба набіваць страўнік перад заняткамі.

— Ну, ты ідзеш? — прыспешвала сяброўку.

— Іду, — пацвердзіла Даша, падфарбоўваючы вочы.

Яны выйшлі з пад'езда. Таня спытала:

— На летнюю сцэну пойдзеш?

— Навошта? — не зразумела пытання Даша.

— На Хвалея з Пінокія паглядзець, — сказала Таня. — Ты чо, забылася?

— Не забылася, — адказала Даша. — Толькі мне хапае іх рож і ў школе.

— Тут іншае, — заўважыла Таня. — Пінокія падтрымка патрэбна.

— Смаркачы яму выціраць, калі Хвалей па сценцы размажа? — не падабалася Дашы размова.

— Ну, проста... ён жа там адзін будзе... Ніхто за Пінокія асабліва не паплача...

— А ты прапануеш паплакаць туды схадзіць? Пахавала ўжо Пінокія?

— Ды не, — замяшалася Таня. — Проста...

— Што проста?

— Проста я рэальна ацэньваю шанцы. У Пінокія іх няма.

— Хвалея жа не зусім дэбіл, каб забіць чалавека, — задумалася Даша. — Яго ж пасадзяць.

— Ды там усе дэбілы будуць і будуць правакаваць Хвалея...

— І ты хочаш, каб мы таксама пад раздачу патрапілі? Ведаеш, што там чакае нас? У лепшым выпадку, згвалтуюць.

— Ты чо кажаш? — не верыла Таня.

— А ты схадзі і правер, — прапанавала Даша.

— Чо я, дурніца, ці што, адна ісці? — перадумала Таня ў імгненне.

— Вось і забудзься, — сказала Даша.

— Як забыцца?

— Моўчкі. Дастала ўжо, Паўлоўская!

Даша прыспешыла крок. А што яна можа? Грудзьмі ўстаць на амбразуру? Яна ўдзячная Пінокія, як любая іншая, апыніся тая на яе месцы, але не камікадзэ ж. Яна — дзяўчынка, ёй усяго пятнаццаць гадоў! Удзел у разборках, тым больш мужчынскіх разборках, — не яе мяжа летуценняў. Хлопчыкі цяпер усе, як байцоўскія пеўні. Пазначаюць тэрыторыю, захопліваюць і абараняюць любымі сродкамі. Пінокія паквапіўся на тэрыторыю Хвалея. Ён ведаў, павінен быў

ведаць ва ўсякім разе, не дурань жа, чым усё можа скончыцца. Гэта яго асабісты выбар. Вядома, шкада яго, але чым яму Даша дапаможа ў такой сітуацыі? Яна не валодала тэхнікай рукапашнага бою і красамоўствам, здольным забалбатаць Хвалея і астатніх адмарозкаў раздумацца...

— Тань, — спынілася Даша, павярнуўшыся да сяброўкі, якая не адставала, але і не спрабавала дагнаць, каб ісці нараўне. — Таня, — узяла яе за руку, — ты прабач мяне. Але я рэальна не бачу сэнсу ў нашай дапамозе Пінокія. Яны самі разбярэцца там...

— Добра, праехалі, — сказала тая. — Ты праўду кажаш, вядома.

У Доме культуры Таня папрасіла Дашу пачакаць у фэе, яна пакліча Мікалая Міхайлавіча.

Даша кінула, села ў крэсла для наведвальнікаў у адмыслова адведзеным кутку. На століку побач ляжала некалькі дзясяткаў брашур, якія апавядалі пра шкоду курэння, алкаголю, наркотыкаў.

З другога паверха Таня спусцілася разам з высокім маладым, прыемнага выгляду чалавекам, які ветла ўсміхаўся Дашы, зусім не падобным на таго старога, якога яна намалявала ў сваім уяўленні. Таня пабегла на рэпетыцыю праз фэе, малады чалавек падышоў да Дашы.

— Прывітанне, Даша! — працягваў усміхацца.

— Мікалай Міхайлавіч? — было відавочна, што гэта ён, але Даша вырашыла пераканацца на сто адсоткаў, на ўсякі выпадак.

— Ён самы, — кіўнуў той.

— Вось, — дастала Даша з торбы зборнік п'ес, перададзены ёй Паўлоўскай, працягнула Мікалаю Міхайлавічу.

— Што вось? — зрабіў выгляд, што не ўбачыў кніжку, рэжысёр.

— Вашы п'есы, — сказала Даша.

— Гэта твой асобнік, — прамовіў Мікалай Міхайлавіч. — Табе ж спадабалася роля? — узіраўся ў дзяўчыну разумнымі праніклівымі і добрымі вачыма. Даша пачырванела ад моцы яго позірку, злавіўшы сябе на думцы, што ёй вельмі падабаліся гэтыя вочы. Але адказала яна так:

— З чаго вы ўзялі?

— Адважыўся здагадацца, калі ты тут, — прагучаў адказ.

— Пакутуеце на лішак адвагі? — працягвала напад Даша, каб проста пазлаваць суразмоўцу, адчуваючы да яго невытлумачальную сімпатыю, але цалкам непатрэбную.

— Ды не, — усміхнуўся Мікалай Міхайлавіч. Яго відавочна бавіла так званая Дашына агрэсія.

— Усміхаецеся навошта? — напала яна на яго ўсмешку. — Я такая смешная?

— Шчыра? — імгненна твар Мікалая

Міхайлавіча набыў каменны выгляд.

— Будзьце ласкавы, — скрывіла вусны Даша.

— Вельмі, — засмяўся рэжысёр.

— Чо, праўда? — разгубілася дзяўчына, не гатовая да падобнага адказу. Яна думала, што Мікалай Міхайлавіч апраўдвацца пачне, прыдумае якую-небудзь адмазку, каб не пакрыўдзіць. А яго шчырасць збянтэжыла Дашу.

— Вось што, — узяў ён яе за руку, — пойдзем са мной, — пацягнуў кудысьці.

— Куды? — заўпарцілася Даша.

— Ды не бойся ты, — ізноў засмяўся Мікалай Міхайлавіч. — Не да сябе ж клічу, на сцэну.

— А навошта мне на сцэну? — ужо не супрацівячыся і не вырываючы сваёй далонькі з моцнай рукі рэжысёра, ледзь паспяваючы за яго крокам, спытала будучая акцёрка.

— Прыставаць да цябе буду, — зірнуў Мікалай Міхайлавіч з-пад лоба, прахрыпеў, як нейкі акцёр, але які, Даша не зразумела. — Я спецыялізуюся на такіх, як ты.

— Ой, баюся, баюся, — тэатральна, з прыдыханнем, але манатонна прагаварыла Даша.

— Добра, праходзь, — адчынiў Мікалай Міхайлавіч падвойныя дзверы, што вялі ў глядзельную залу, як у апраметную цемру.

— Тут жа цёмна, — затрымалася на парозе

Даша.

— Нічога, — падпіхнуў яе Мікалай Міхайлавіч, — цемра — сябар моладзі, хіба не так? Ці што-небудзь іншае ўжо прыдумалі?...

— Ды не відаць жа ні чорта! — выклікнула Даша, таму што рэжысёр зачынiў за сабой дзверы, тым самым спыніў доступ святла.

— Ты баішся цемры? — данёсся голас Мікалая Міхайлавіча аднекуль зверху. Як ён апынуўся там? Непрыкметна прашмыгнуў?

— Я нічога не баюся, — адказала Даша.

— Я так і падумаў, — прамовiў Мікалай Міхайлавіч. Штосьці пстрыкнула затым некалькі разоў, і загарэлася электрычнасць на сцэне, асвятліўшы яе з усіх бакоў.

Гэта была сапраўдная сцэна! З драўлянай падлогай, пакрытай адмысловым дываном, з падмосткамі, кулісамі, заднікамі, ліхтарамі, сафітамі, нават раяль, сапраўдны чорны раяль стаяў у правым куце сцэны.

— Прашу! — запрасiў на сцэну Мікалай Міхайлавіч.

Даша паднялася па падмостках, з цікаўнасцю разглядаючы, кратаючы навоабмацак кулісы, заднік, задрала галаву, каб ацанiць расцяжкі і перакрыцці, на якіх мацаваліся ліхтары і кулісы.

— Крута! — захоплена выклікнула.

— А хіба ты ні разу не была на сцэне? —

здзівіўся Мікалай Міхайлавіч.

— Як можна параўноўваць школьную спартзалу з гэтым? — зрабіла кругавое кручэнне рукой Даша.

— Значыць, працуем? — спытаў рэжысёр.

— Значыць, працуем, — пагадзілася Даша.

— Ну, тады распавядзі мне пра п'есу, — папрасіў Мікалай Міхайлавіч.

— А ці не вы павінны мне пра яе распавядаць? — запырэчыла Даша.

— Я распавяду, але потым. Хачу зразумець, як ты яе ўспрымаеш.

— Вы сур'ёзна?

— Цалкам. Мне вось у ёй усё зразумела. Цікава паслухаць тваё меркаванне пра яе. Ты ж прэтэндуеш на галоўную ролю.

— Не зразумела. Яшчэ хтосьці ёсць?

— А ты як думаеш?

— Добра, — паціснула плячыма Даша, — слухайце. П'еса «Прывітанне, Маша!», — пачала, як на ўроку, — вельмі цікавая. Галоўная ідэя п'есы паказаць людзям, што адбываецца з іх дзецьмі на вуліцах. Маша — галоўная гераіня — сімпатычная дзяўчына, але глядзіць на свет скрозь чорныя акуляры, прыгажосць ператварае ў пачварнасць. Яна не верыць у каханне, у паразуменне, у сяброўства. Жывучы ў дрэнным сямейным асяроддзі, Маша стала дзікай і ў нейкай меры

небяспечнай для тых, хто вакол яе. Шурка — другая гераіня — супрацьлегласць Машына. Яна кахае, і яе кахаюць. У яе ёсць хлопец, якому яна давярае. Шурка — выдатны чалавек, але ёй складана жыць у гэтым свеце. Яна ўвасабленне дабра, святла і ласкі. Да яе цягнуцца людзі, яна заўсёды гатовая прыйсці на дапамогу. Увогуле, разумніца і прыгажуня. Мікіта — Шуркін хлопец — такі ж, як яна. Ім хораша разам і не страшныя ні перашкоды ніякія, ні беды. І раптам з'яўляецца маленькая істота. Так, не чалавек, а менавіта істота, хлуслівая і адваротная, Маша. Аднак знешні выгляд зманлівы. У душы Маша змагаецца са сваім другім «я». На першы погляд, яна моцная, устойлівая і ёй нічога не страшна, але ўсярэдзіне сябе яна знайшла маленькую тоненькую нігачку, за якую чапляецца, каб выбрацца з той пустэчы і бруду, у якія засмоктвае яе лад жыцця. Дапамагае ёй Шурка. Іх, высвятляецца, звязваюць нейкім чынам агульныя ўспаміны. Маша змагаецца з сабой на працягу ўсёй п'есы, каб урэшце даказаць самой сабе, што яна не такая дрэнная, як здаецца ўсім.

Даша хадзіла па сцэне, нібы настаўнік па класе, спынялася, калі задумвалася над словам, якое б больш трапна абмалявала яе думку, цешылася, як дзіця, знойдзенаму. А потым адчула, што выходзіць неяк па-кніжнаму, і раптам змоўкла. Хоць, у прынцыпе, ужо і так усё сказала. Мікалай

Міхайлавіч запляскаў у ладкі.

— Вы чо, здзекуецесья? — няправільна ацаніла яго дзеянне Даша.

— Наадварот, — пахваліў Мікалай Міхайлавіч. — Усё добра. Нават выдатна, я б сказаў. Мне падабаецца ход тваіх разваг. Значыць, чытала ты ўдумліва. Спадзяюся, не перадумала граць?

— Не, — адказала Даша.

— Ну тады, — вырашыў рэжысёр, — заўтра першая рэпетыцыя.

— Словы вучыць? — удакладніла Даша.

— Пакуль не трэба, — дазволіў Мікалай Міхайлавіч. — Вы з Таняй запомніце словы па ходу. Пачнём мы з іншага.

— З чаго?

— Ну заўтра і даведаешся.

На сцэну ўляцела задыханая Паўлоўская, растрапаная і расчырванелая.

— Там... — глытала яна паветра, — там... Мікалай Міхайлавіч... Юлька ў каматозе... Пінокія... парэзалі.

Эпізод 20

Ізноў пасля школы Пінокія не спяшаўся дамоў. Ён набраў нумар Юлі і папрасіў пра сустрэчу, матывуючы просьбу замацаваннем

учорашняга ўроку. Коля хацеў яшчэ раз праверыць нованабытыя навыкі, ну і вядома, лішні раз убачыцца з дзяўчынай, абняць яе, пацалаваць. Правядзенне часу з ёю значна прыемней, чым сядзенне аднаму за камп'ютарам ва ўласным пакоі. Ды і не цягнула Пінокія ні да кампа, ні да кніг, ні да вершаў у нататніку, схаваным пад матрацам. Ён спазнаў таямніцу адносін паміж «ён і яна». Яны больш яго хвалявалі зараз, чым прыдуманая кімсьці. Юля пагадзілася сустрэцца адразу ж, як толькі пачула просьбу. Ёй наогул было прыемна, што Пінокія патэлефанаваў. Яна збіралася сама, але ён яе апярэдзіў, чым моцна ўсцешыў. Яны дамовіліся ўбачыцца на іх месцы на пустцы. І Коля сказаў, што ён ужо выходзіць.

Хвалея падслухаў размову Пінокія. Гэта выйшла выпадкова. Ён зразумеў, што Коля меў зносіны з нейкай дзяўчынай і відавочна запрашаў яе на спатканне. Планы Хвалея імгненна змяніліся. Ён не схацеў чакаць да вечара. Значна цікавей напасці на Пінокія ў прысутнасці яго чужыні і змадыгаваць у яе на вачах. Няхай ведае, што няма чаго рот расчыняць тады, калі яго ніхто не просіць, і запомніць назаўжды сваё месца. Няма чаго нос свой высоўваць і «скакаць» не па тэме.

Хвалея патэлефанаваў Касыму, паведаміў навіну. Той прыняў довады Хвалея, як разумныя, падтрымаў яго, сказаў, што хутка будзе з

«пэцанамі». Толькі трэба ўдакладніць маршрут. Хвалеі абяцаў, што прасочыць за Пінокія, не праблема. Тым больш, што ён і так ішоў, трохі адстаўшы, каб не моцна кідалася ў вочы, за аднакласнікам.

Пустка, куды прывёў яго Пінокія, сам таго не жадаючы, Хвалею спадабалася. Нават лепш, чым летняя сцэна. Там лес, дрэвы вакол, а значыць, мімавольныя памагатыя. Тут пустэча. Акрамя ветру — ніякага памагатага. Жылыя дамы, хоць і блізкавата, але сляпыя, паколькі насельнікі яго, галоўным чынам, яшчэ на працы. Праблем не павінна паўстаць ніякіх. Хвалеі набраў Касыма, сказаў, дзе ён, назапасіўся цярпеннем, прытуліўшыся да сцяны апошняга дома, першага ад пусткі. За Пінокія ён не сачыў больш. Куды той дзенецца? Сам жа паклікаў на пустку дзяўчыну. Цікава, каго? Няўжо Белую?!

Касым з сяброўкай і некалькімі вернымі сябрукамі не прымусілі сябе доўга чакаць.

— Дзе закоханыя? — адразу спытаў Касым Хвалея.

— Пакуль Пінокія адзін, — адказаў той. — Наша эма затрымліваецца.

— Хто? — не зразумеў Касым.

— Белая, аднакласніца мая размаляваная, з-за якой гэтае чмо паперла на мяне, — патлумачыў Хвалеі.

— Упэўнены, што яна? — сумняваўся Касым.

— А хто яшчэ ў яго бок зірне? — усміхнуўся Хвалей. — Ды і на Белую таксама? Яны ж ідэальная пара. З чаго б яму ўпрагацца за яе тады?...

— Пэўна, ты маеш рацыю, — згадзіўся Касым і дадаў: — Добра, пайшлі...

— А яе чакаць не будзем? — спытаў Хвалей.

— Прыйдзе, калі яны забліся, — адказаў Касым. — А прапусціць штось — фігня.

Яны рушылі ланцугом у бок Пінокія.

Коля не спалохаўся. Ён пачуў гук крокаў, азірнуўся, думаючы, што гэта Юля. Усміхнуўся, убачыўшы нечаканую кампанію. Ён адчуваў, што будзе не так, як абяцаў Касым. Хіба можна такім, як ён, верыць? Верагодна, яму вераць прыёмныя бацькі. Ён для іх кожны дзень грае спектакль, уладкоўваючы тэатр аднаго акцёра. У дзіцячым прытулку шмат чаму вучышся. З чаго Пінокія ўзяў, што Касым палічыў яго за чалавека? У іх асяроддзі не прынята ставіцца з павагай да таго, хто чытае кнігі, рыхтуецца да ўрокаў і носіць акуляры. Пінокія наогул для іх недачалавек, непаразумеце, якое асмелілася гаўкнуць на аднаго з іх. Гэта не небяспечна. Непрымальна для аўтарытэту.

Коля зняў пінжак, акуратна склаў яго, паклаў на зямлю. Скрыжаваўшы на грудзях рукі, чакаў.

Касым з сяброўкай, Хвалей і астатнія падышлі ўшчыльную, пасталі паўколам, каб Пінокія не

Ўздумалася раптам бегчы. Куды, праўда? За спінай ляжалі адна на адной бетонныя пліты двухмятровай вышыні.

— Чакаеш каго? — спытаў Колю Касым.

— Табе навошта? — адгукнуўся Пінокія.

— Так проста. Цікаўнасці дзеля, — Касым закурыў.

— Прызнаўся б, што дзяўчынку чакаеш, — сказала сяброўка Касыма — Іна — дачка галоўнага рэдактара раёнцы. — Чо тут такога?

— Чаго трэба? — праігнараваў яе словы Пінокія.

— Павагі, — прамовіў Касым. — Устань на калені і папрасі прабачэння ў Хвалея. Толькі ў прысутнасці сваёй дамы сэрца, зразумела. А заўтра прынясеш кампенсацыю ў выглядзе ста амерыканскіх рублёў за маральную шкоду. І разыйдземся мірна. Жыві далей.

— Касым, ты чо?! — не згодзен быў з рашэннем боса Хвалея.

— Заткніся! — прыкрыкнуў на яго Касым. — Ну, як? — да Пінокія.

— Ніяк, — адказаў той. — Я вас не баюся.

— Шкада, — прамовіў Касым. — Вельмі шкада, — паўтарыў, сустрэўшыся з позіркам Пінокія, у якім не ўбачыў ні кроплі страху. — Ён твой, Хвалея, — зрабіў некалькі крокаў назад, услед за ім паўтарылі і астатнія.

— Белую чакаць сапраўды не будзем? — яшчэ раз для ўдакладнення спытаў Хвалей.

— Ды прыйдзе яна, не парся, — прамовіў Касым. — З ёю пазней разбяромся.

— Ну, чо, Пінокія, — усміхнуўся Колю Хвалей, — станцуем?

Ён выкінуў нагу наперад, нібы выплюнуў, яна ўсадзілася пад калена Пінокія. Коля паваліўся ад болю і ад нечаканасці на здаровае калена. Хвалей той жа нагой правёў бакавы ўдар справа па сківіцы. Колю шпурнула на зямлю. Акуляры адляцелі ад удару кудысьці ўбок. З рота пацякла кроў. У галаве зашумела і зазвінела. Да горла падступіў ванітны камяк.

— Уставай! — скакаў над ім Хвалей.

Коля падняўся на карачкі, спрабуючы ўстаць на ногі, але быў падфутболены ўдарам нагі па рэбрах, перакаціўся праз сябе, застыў на баку. Дыхаць было цяжка. У вачах — ніякай рэзкасці і выбліскі святла.

— Уставай, мудац! — крычаў Хвалей. — Біся, чмо акулярыстае!

Між тым Іна вельмі зацікавілася шматком тканіны, што тырчэў з унутранай кішэні Колінага скуранага пінжака, таксама пацярпелага ад ног Хвалей. Пінжак бездаглядна разгарнуўся, нібы газета, пасланая, каб на брудным не сядзець. Цікаўнасць Іны прымусіла залезці яе руку ў кішэню

пінжака і выцягнуць вонкі яго змесціва.

— Пэцаны, — прыцягнула яна агульную ўвагу, размахваючы знаходкай, нібы сцяжком, — глядзіце, якія я труселя знайшла!

— Ну ты даеш, Пінокія! — здзівіўся Хвалеі. — Каліся, апрыходваў Белую ці сцягнуў рэч на памяць?...

Апошнія словы яго захраслі ў горле. Захопленыя знаходкай Іны, прысутныя прапусцілі з'яўленне Юлі Перасільд. Яна імкліва ўбегла ў сітуацыю, нібы амазонка, і абясшкодзіла амаль усю кампанію некалькімі трапнымі спрытнымі ўдарамі. Хвалеі наогул адляцеў на некалькі метраў, ды ў дадатак галавой стукнуўся аб камень. Толькі Касым паспеў перахапіць занесеную для ўдару па ім Юліну джынсавую ножку ў высокім батфорце, пацягнуць на сябе і з сілай адпіхнуць. Юля грукнулася на зямлю копчыкам. Касым быў здзіўлены яе з'яўленнем. Каго-каго, але Юлю ён убачыць не чакаў. Хвалеі пераканаў яго, што павінна прыйсці Белая, звычайная бяскрыўдная кошка, хоць і з кіпцюрамі, але не раз'юшаная фурыя.

— Ты чо, спіш з ім?! — гэтулькі пагарды было ў яго позірку, скіраваным на Юлю.

— Не твая справа! — прашыпела тая, згрупавалася і ў скачку ўстала на ногі.

Пінокія, убачыўшы Юлю, адчуў, што яна ў

небяспецы, і кінуўся на Касыма. Той інстыктыўна выставіў наперад руку з выцягнутым з кішэні шылам, з якім не расставаўся ніколі. Ён заўсёды так рабіў у моманты двухсэнсоўных абставін. Пінокія напароўся на шыла, як на цвік. Яно па дзяржальню ўвайшло ў бачыну.

Касым не хацеў гэтага. Ён бачыў велізарныя Юліны вочы, застылыя ў жаху, але было ўжо позна. Пацягнуўшы на сябе руку з шылам, Касым уразіўся, як яно выходзіла з чалавечага цела.

— Я не хацеў, — прашаптаў ён, звяртаючыся да Юлі. Але тая не чула яго. Яна звалілася на калені перад распластаным целам Пінокія і бязгучна крычала.

— Касым, я не зразумеў, — падышоў Хвалей, трымаючыся за галаву, — чо гэта было?...

— Заткніся, — працадзіў Касым.

— Ты чо нарабіў?! — убачыў Пінокія і Юлю над ім.

— Тэлефануй якім-небудзь яе сяброўкам! — кусаў вусны Касым.

— Якім сяброўкам, Касым? Я чо, доктар, яе сябровак ведаць? У «хуткую» трэба тэлефанаваць! Ты чалавека заваліў!..

— Трэба ў Дом культуры тэлефанаваць, — параіла Іна. — Яна там танчыць...

— Тэлефануй! — загадаў Касым.

Іна паслухмяна набрала нумар тэлефона Дома

культуры. Адказаў вартаўнік. Іна папрасіла паклікаць каго-небудзь з танцавальнага гурта. Падышла Паўлоўская. Іна ўсё ёй і распавяла, гэта значыць, не ўсё, а ў якім стане знаходзіліся Пінокія і Юля. Саму Іну мала закрануў інцыдэнт. Яна спытала ў Касыма, што рабіць з труселямі з кішэні пінжака Пінокія. Гэта турбавала яе больш.

— Пайшлі адгэтуль, — сказаў ён.

— Мы чо, кінем іх тут так? — ныў Хвалеі.

— Дапамога хутка будзе, — адказаў Касым. — Не ссы!

Дзея пятая

Эпізод 21

Мікалай Міхайлавіч выклікаў «хуткую», ускочыў у таксі і памчаўся да месца здарэння. Дашу з Таняй узяць з сабой наадрэз адмовіўся. Пра пустку ён даведаўся ад Іны (вызначальнік нумара ў тэлефоне на вахце падказаў, каму тэлефанаваць). Дзяўчатам Мікалай Міхайлавіч не палічыў патрэбным паведамляць пра тое, што распавяла яму Іна.

— Капец! — выклікнула Даша, калі таксі з Мікалаем Міхайлавічам знікла з поля зроку. — Чо адбываецца наогул? Адкуль там Юлька Перасільд

намалявалася? — павярнулася да Тані.

— Дзіўна, згодна, — задумалася тая. — Юлька жыве непадалёк ад пусткі, — пачала разважаць лагічна, — ва ўсякім разе, у тым раёне. Але што там забыўся Пінокія?

— Я яго раніцай бачыла, — успомніла Даша. — Ён ненавіта з таго раёна і дратаваў.

— Раніцай?! — здзівілася Таня.

— Ну так. Ён у школу ішоў не з дому.

— Капец! — з прыдыханнем прамовіла Таня. — Па ходу, Юлька замуціла з Пінокія.

— Лухта, — не пагадзілася Даша. — Хто Юлька, і хто Пінокія?...

— Лухта не лухта, — запырэчыла Таня сяброўцы, — але Юлька настаяла, каб я дала ёй яго нумар. Так што, стопудова, у іх штосьці было. Не ты адна разгледзела годныя вартасці і якасці ў дохлым акулярыку, які апынуўся, да таго ж, не такім і дохлым.

— Ты думай, чо ты нясеш! — злёгка стукнула Даша далонькай Таню па лбе. — Зусім дурная, ці што?...

— Ой, блін! — узгадала Таня пра стан Пінокія. — І чо зараз будзе?

— Нічога не будзе, — прагучаў адказ. — Пайду на летнюю сцэну ў вочы пагляджу гэтаму ўпыру Хвалею...

— А гэта ён? — перабіла сяброўка.

— А хто яшчэ?

— Я з табой, — прапанавала свае паслугі Таня.

— Табе навошта? — запырэчыла Даша. — Там адны адмарозкі збіраюцца. Вырвуць табе ногі, чым танчыць потым будзеш?

— Сапраўды, — паменшыўся Танін запал. — А ты ўпэўнена, што Хвалей там?

— А дзе яму яшчэ быць? Не дадому ж бегчы хавацца. Ён там нябось бухае зараз для смеласці, каб апраўдацца перад міліцыянтамі, у кампаніі такіх жа дэбілаў, як сам.

— А не страшна ісці? — перажывала Таня за Дашу.

— Страшна, — не хавала тая. — Толькі дахаты ісці і класціся спаць, быццам нічога не здарылася, неяк... няправільна, ці што. Дарэчы, нумар сотавага Хвалея ў цябе ёсць?

— Вядома, — упэўнена адказала Таня. — У мяне ўся база Капыля ў тэлефоне.

— Навошта? — не разумела гэтага Даша.

— На ўсякі выпадак, — палезла ў запісную кніжку свайго мабільнага Таня, — як гэты, напрыклад. Усё, знайшла. Набірай.

Даша набрала нумар Хвалея і захавала яго. Тэлефанаваць яму яна не збіралася. Напісала смс пра тое, які ён вырадак, і што за ўсё прыйдзеца адказваць, і адправіла.

Развітаўшыся з сяброўкай, якая вярнулася ў танцклас, Даша паспяшалася ў лес, да летняй сцэны.

Вакол сцэны, на высечанай і даволі прасторнай пляцоўцы святкаваліся Дзень Перамогі, Дзень абароны дзяцей, Дзень горада, яшчэ якія-небудзь дні, што атрымалі статус святочных і сканчваліся звычайна банальнай усеагульнай п'янкай. У гэтых жа наваколлях збіралася так званая туса, папіць піва ці чаго мацнейшага, пагутарыць, пагарлапаніць песні пад гітару каля вогнішча. Міліцыянты там не хадзілі ў будныя дні і вечары, таму месца лічылася лафовым.

Цямнела. Змярканне ахінула Дашу шаллю з Пушкінскіх казак. Яна і сябе адчувала казачнай гераіняй, бяспрашна паглыбляючыся ў лясны гушчар. Толькі казка тая магла ў любы момант ператварыцца ў фільм жахаў. Што і каму Даша хацела даказаць? Паперлася адна, увечар, туды, дзе ніхто яе не чакае і, зразумела, не ўзрадуецца яе з'яўленню. Яна толькі цяпер пачала разумець, наколькі небяспечны яе безразважны ўчынак. Аднак паварочваць назад ужо не мела сэнсу. Даша пачула наперадзе гучныя галасы, а пасля ўбачыла распаленае вогнішча з ценямі вакол яго. Напэўна, і яе заўважылі, толькі выгляду не падалі. Яна смела закрочыла далей і спынілася толькі тады, калі ў коле прысутных каля вогнішча разгледзела Хвалея.

Як ніколі нічога, ён усміхаўся і нават смяўся, бестурботна перакульваючы ў сябе змесціва аднаразовай шклянчкі, а пасля пацягнуўся за гітарай. Усе прысутныя весяліліся. Ім ніякай справы не было да Пінокія, які дзесьці паміраў. Яны, верагодна, і адзначалі яго паразу, svolачы... Даша падабрала нейкую палку пад нагамі, балазе выбар быў, сухастой валяўся паўсюль, і рашуча кінулася на Хвалея, як рыцар на цмока, з размаху апусціла палку яму на спіну. Палка разляцелася ад удару, пакінуўшы ў руках дзяўчыны адзін калок. Хвалея, сілай удару ўціснуты ў рабро гітары, разбіў у кроў нос, падарваўся, як раз'юшаны леў, схапіў за горла крыўдзіліцу, якая ад нечаканасці разгубілася, і падняў угару, сціскаючы захоп. Даша ў паветры заматляла ножкамі, захрыпела, бездапаможна драпаючы моцныя рукі Хвалея сваімі ручкамі.

— Кінь, дурань! — урэзаў пад дых Хвалею Касым. Ён бачыў, як Даша набліжалася, але не думаў, што яна накінецца, пралічыўся.

Хвалея адпусціў Дашу, схапіўся за живот, закашляўся, хапаючы ротам паветра. Даша, якая па ўсіх правілах ахвяры, павінна была ачуньваць вельмі доўга, як жывучая кошка, аднак, ізноў атакавала Хвалея. Лежачы на зямлі, яна нагамі зрабіла падсечку, і Хвалея чмякнуўся побач з ёю. Даша ўпаўзла яму на спіну, учапілася ў карак і, наваліўшыся ўсім целам, уціскала яго галаву ў

зямлю. Хвалей роў, спрабуючы вырвацца, але ў яго нічога не выходзіла.

— Весела табе, вырадак! — крычала Даша на яго. — Перамогу святкуеш? Я цябе закапаю тут!..

Яе зняў з Хвалей Касым, абхапіўшы аберуч за стан. Адцягнуў падалей, бліжэй да Іны. Яна адбівалася, кусалася нават.

— Астынь! — адпусціў. — Гэта не ён, — дадаў.

— Гэта не я! — загарлапаніў Хвалей, размазваючы па твары зямлю з крывёю з носа.

— А хто? — загарлапаніла ў адказ Даша. — Яшчэ скажы, што цябе наогул там не было, казёл!..

— Быў! — гарлапаніў Хвалей. — Але я не рэзаў Пінокія!

— Заткнуліся абодва! — прыкрыкнуў Касым. — Селі!

Хвалей падышоў да вогнішча, сеў насупраць Дашы, якая размясцілася побач з Інай. Вочы яе кідалі маланкі. Хвалей шморгаў носам.

— Башку ўгару задзяры, — сказаў яму Касым. — Пінокія твайго Хвалей не рэзаў, — звярнуўся да Дашы, — гэта сапраўды так.

— Хто тады? — настойвала на адказе Даша.

— Выпадкова выйшла, — прамовіў Касым.

— Ты? — здагадалася Даша.

— Кажу, выпадкова выйшла, — не адмаўляў Касым.

— Цябе пасадзяць! — заявіла Даша.

— Ведаю, — кіўнуў Касым. — Тут і чакаю мянтоў.

— Гэта хто там на нары захацеў? — да вогнішча падышоў сярэдняга росту, хударлявы, лысы, даволі малады, але адштурхоўваючага, як для Дашы, выгляду чалавек.

— Здароў, Лемеш, — працягнуў руку для прывітаньня Касым.

— Здароў, братва! — прывітаўся Лемеш, нібы не заўважыўшы руку Касыма. — Пасунься, малы! — без запрашэння тармашнуў Хвалея. — Так чо за справы? — узяў бутэльку з гарэлкай, узбоўтаў, прыставіў да рота, як горан, зрабіў некалькі вялікіх глыткоў. Нават не паморшчыўся і занюхаў валасамі Іны.

— Мальца аднаго выпадкова парэзалі, — паведаміў Хвалея.

— Мальца ці чмошніка? — закурыў Лемеш.

— А якая розніца? — не зразумеў Хвалея. — Чалавек жа...

— Не скажы, — запырэчыў Лемеш. — Малец — свой. Чмошнік — тля. Раздушыў і забыўся. Не парцеся асоба. Здохне — значыць, не лёс быў жыць. Выжыве, можа, паразумнее.

— Калі Пінокія тля, — не магла стрымліваць сябе Даша, выслухваючы відавочнага крымінальніка, якога слухалі тут, як Ісуса Хрыста ў

Гефсіманскім садзе, — то вы... вы... — ніяк не выходзіла прыдумаць хвосткага вызначэння.

— Чо за пудзіла там вякае? — спытаў Лемеш у Хвалея.

— Аднакласніца, — адказаў той.

— А чо страшная такая? — заіржаў Лемеш, але яго ніхто не падтрымаў.

— Яна не страшная, — прамовіла Іна, — а наадварот, прыгожая, як лялька. Нічога вы не разумееце ў жаночай прыгажосці. Я б таксама хацела стаць эма, толькі, баюся, бацька мяне заб'е.

— Яно і відаць, што лялька, — прыгледзеўся лепей Лемеш да Дашы, нават падсеў бліжэй. — І чмошнікам сваім мянухі даяце, як у лялек, таму яны і чмошнікі. Сіські хоць выраслі, эма? — паклаў руку на грудзі з шырокай, як лапата, далонню.

— Руку прыбярэ! — спакойна, але цвёрда прамовіла Даша.

— А то што? — мацней сціснуў руку Лемеш на яе грудзях. Потым прыціснуў Дашу да камля асіны, што паўголым шкілетам стаяла за спінай дзяўчыны, учапіўся пальцамі ў яе твар. — Ты чо, па ходу, зусім не сячэш, хто ты ёсць, аўца? Я магу зрабіць з табой усё, што захачу, і ніхто, чуеш, ніхто не ўступіцца за цябе з усіх прысутных тут. Падыхаць будзеш, ніхто і пальцам не паварушыць, каб дапамагчы. Уразумей сабе гэта раз і назаўжды, эма!